بِسمِ الله الرّحمنِ الرّحیم

ائل دیلی و ادبیاتی

۶

بهزاد بهزادی و امکداشلار

آدرس: تهران، سعادت آباد، میدان کاج، چهارراه شهرداری. ساختمان اداری تجاری‌سرو طبقه ۷ واحد ۲ دفتر وکالت بهزاد بهزادی
کدپستی: **۱۹۹۷۸۵۵۳۴**
تلفن: **۲۰۹۴۹۰۰** فاکس: **۲۳۵۲۲۶۷**

خرداد ۱۳۸۲

ائل دیلی و ادبیاتی / گردآورنده بهزاد بهزادی و همکاران... تهران نشر نخستین ۱۳۸۲ ۰
۹۰ص.: مصور
شابک دوره:ISBN: 964-6716-71-7
شابک جزوهٔ شش:ISBN: 964-6716- 28- 8
فهرستنویس بر اساس اطلاعات فیپا
۱. زبان ترکی آذربایجانی -- واژه‌ها .الف – بهزادی، بهزاد.
۹۳ الف/ ۳۱۳ PL ۳۶۱۰۳/ ۴۹۴
کتابخانه ملی ایران ۱۳۳۷۷-۸۱م

نشر نخستین خ. انقلاب خ. ۱۲ فروردین، شماره ۹۲ تلفن ۶۴۱۸۹۷۹

ائل دیلی و ادبیاتی (۶)

گردآورنده: بهزاد بهزادی و همکاران
ویراستار: م- رزاقی
حروف نگار: کاوس نصیری
نوبت چاپ: اول خرداد، ۱۳۸۲ □ شمارگان ۷۵۰
لیتوگرافی: آبرنگ □ چاپ: تصویر

بوسایی‌نین ایچینده‌کیلر:

		صحیفه
فیش/کارتوچکا ایله ایش‌لمک یۏللاریٔ	**بهزاد بهزادی**	۵
یٖئرلی سؤزلر – اردبیل	**علی محمدی، فریدون محمدی**	۹
قاییٖن‌آنا- گلین‌لر	**نگار خیاوی**	۱۲
یٖئرلی سؤزلر – قره‌داغ	**ائل اوْغلو**	۱۳
یٖئرلی سؤزلر- زنجان	**علی کریمی**	۱۵
یٖئرلی سؤزلر- خالخال، آلانکش	**کاوس نصیری**	۱۶
یٖئرلی سؤزلر- زنجان	**بوداغی**	۱۷
گونئیٔ ماحالئیندا حئیٖوان دؤللرینین آدیٔ	**رحیم هادی‌پور**	۱۸
آتالار سؤزۆ- اردبیل- چاناق بولاغ کندی	**فریدون محمدی**	۱۹
آتالار سؤزۆ- زنجان	**ثریا بخشی**	۲۷
«تاپماجالار»- اردبیل: چاناق بولاغ کندی	**فریدون محمدی**	۳۹
ایصطیلاحلار وْ کینایٖه‌لر	**میر هدایت حصاری**	۴۵
بایٖاتیٔ اسکی تۆرک میفوْلوژی باخیٔمئیندان	**سید علی میر سلامت**	۶۱
فریدن تۆرک‌لری آغزئیندان	**حسین مسلمی**	۸۳
سؤز ایچینده سؤز واٖر، آمما..	**اسماعیل هادی**	۸۵
شرح–ی انوٖر	**حیدر عباسی**	۹۱

همکاران ثابت:

بهزاد بهزادی	سرپرست تحریریه
علیرضا صرافی	مسئول بخش ادبیات شفاهی مردم
اسماعیل هادی	مسئول بخش واژه‌های محلی و لهجه‌ها
جواد دربندی	مسئول ادبیات عاشیقی
محمدرضا کریمی	مسئول بخش قصه‌ها و افسانه‌ها
ائل اوْغلو(صدیار وظیفه)	مسئول بخش اَمثال و حکم (آتالارسؤزۆ)

فیش/کارتوچکا ایله ایش‌لمک یۏللاریٔ

اؤنجه دئمه‌لی‌یَم کی، سؤزلۆکلر وَ ایضاحلیٔ لۆغتی ترتیب ائدیب، ساهمانا سالماق اۆچۆن، فیش‌لر حاضئرلاماقلا ایشه باشلاییٖب، سوْنا چاتدئردئم. بو مقاله‌ده تجروٗبه‌لریمی وَ ایش مئتوْدونو یازماق ایسته‌یٖیره‌م. جاواٗنلار اۆچۆن فایٖدالیٔ اوْلاجاغیٔ اۆمیدینده‌یَم.

بو یازیٔدا فیش/ کارتوچکایٔرینه (یارپاق) سؤزۆنۆ ایشلتمک ایسته‌یٖیره‌م.

گیریش

لۆغت توْپلاماغیٔ گؤتۆرک. بیر وَرق اۆزه‌رینده لۆغت‌لری یازماق اوْنلاریٔ سئرالاماق، اوْنلارا یئنی سؤزلر یا ایضاح‌لار آرتیٖرماق، اوْنلارئن بیر قاچئن سیلمک وَیا دۆزلتمک وَ سایٖیر ایشلر آپارماق نه‌قده‌ر چتین‌لیکلره معروض قالدئغیٔ بللی‌دیر.

هر سؤزۆ بیر یارپاق اۆزه‌رینده یازماق ایشلرین گئدیشینی آسانلادئر. ایشین گئدیشینده هر جۆر مانئوْر وَئرمگه الوْئریشلی ایمکان یارادئر: بیر سؤزۆ آرتیٖرماق ایسته‌یٖیریک‌سه، یا بیر لۆغته یئنی معنا آرتیٖرماق لازئمسا وَ... یئنی بیر یارپاق دوْلدورمالیٔ وَ الیفبا سئراسئندا قوْیماقلا ایش یوْلونا دۆشۆر.

بو مئتوْدلا ایش‌ده تحررۆک وَ اینعیطاف یارائیر. هر بیر ده‌یٖیشیک‌لیک، آرتیٖرما، ایضاح وَ سئرالامادا یازیٔچیٔئین الی آچیٔق اوْلور.

یارپاق/ فیش/ کارتوچکا نه دئمک‌دیر؟

کاغیذ وَرقه‌لرینی اویٖغون اؤلچۆده بیچمک وَ اوْنون اۆزه‌رینده قئیٖدلر آپارماق، دئیٖیلن مئتوْدون اساسئنیٔ تشکیل وَئریر.

یارپاغئن اؤلچۆسۆ ایشین طلباتیٖنا مۆتناسیب اوْلمالیٖدئر. من ایشله‌تدیگیم یارپاق‌لار ۱۲×۱۵ سانتیمئتر اؤلچۆسۆنده‌ایدی.

چاپخانالاردا اله گلن، کاغیذ وۆرقه‌لرینین آرتیٔغیٔ موٚختلیف ائن‌ده بازاردا ساتیٔشا قوْیولور. من دفه لرله ایسته‌نیلن اوٚلچوٚده، هر دفه مینلرله یارپاق سیفاریش وئریب آلدیٔم.

بو یارپاقلاردان همیشه یانیٔمدا، الیم آلتیٔندا وار ایدی. کیتاب، درگی، دائیشیٔق وٚ هر بیر قایناقدان گرکلی سوٚز، دئییم، ایفاده وٚ یا لوٚغتین آنلامیٔنیٔ بیلدیرن جوٚمله‌لری، آتالار سوٚزوٚنوٚ... هابئله فیکریمه گلن مطلب‌لری بیر یارپاق اوٚزه‌رینده یازیٔردیٔم. یارپاغیٔنین باشیٔندا اصلی لوٚغتی قیٔید ائدیردیم.

بیر قوتونو قالیٔن کارتونلا بوٚلوٚب هر گوٚزوٚنوٚ الیفبا حرفلرین بیریسینه وئرمیشدیم.

اصلی لوٚغت‌لر اساسیٔندا هر یارپاغیٔ باشلانقیٔج حرفینه خاص اوْلان گوٚزده قوْیاراق اوْنلاریٔ سیٔرالاماق اوْلار.

<u>**ایش مئتوْدو**</u>

ایش ایکی مرحله‌یه بوٚلوٚنوٚر:

۱ – ایلکین یارپاق‌لار.

۲ـ آراشدیٔریٔلمیٔش سوْن یارپاقلار.

بیرینجی مرحله‌ده یازیٔلیٔ وٚ شیفاهی قایناقلاردان سئچیلن وٚ چیٔخاریٔلان گرکلی مطلب‌لر قیٔیده آلیٔنیٔر.

ـ هر اصلی لوٚغت یارپاغیٔن اوٚست طرفینده عربی وٚ لاتین الیفباسیله یازیٔلیٔر. سوْنرا لوٚغتین معنا وٚ آنلامیٔ وٚ قارشیٔلیٔغیٔ فارسجا/آذربایجانجا یازیٔلمالیٔدیٔر. بو لوٚغتین ایشلندییٔی جوٚمله قیٔید اوْلمالیٔدیٔر.قیٔسا علامت ایله قایناغیٔن گوٚستریلمه‌سی گرکلی دیر.

ـ اصلی لوٚغت قایناق جوٚمله‌لرده موٚعیٔن معنا وٚ آنلام داشیٔییٔر. سوْنرا کی قایناقلاردا باشقا معنا داشیٔییٔرسا بیر موٚستقیل یارپاق‌دا ترتیب ائدیلمه‌لیدیر.

ـ اصلی لوٚغتین موٚتفریعاتی وٚ اوْندان توٚره‌نن لوٚغت‌لر ترکیبی سوٚزلره هر هانسیٔ قایناق‌دا راست گلدیکده هر بیریسی بیر یارپاق‌دا یازیٔلاجاق. آنجاق یارپاغیٔن

باشئندا اصلی لۆغت قئید اوْلوب اوْندان سوْنرا فرعی لۆغت، شاهید جوْمله وْ سایئره گتیریله‌جک.

ـ اگر باشقا زاماندا، قئیده آلئنمالئ بیر سؤز ضروری گؤروْنوْرسه، اوْنون قاباق‌دا قئیده آلئندئغئ باره‌ده شک واردئرسا، سابیقه‌یه باخمادان، واختئ ایتیرمه‌دن، بیر داها اوْ لۆغته یارپاق ترتیب ائدیلمه‌لیدیر.

بو ایلکین یارپاقلار اصلی لۆغتین اساسئندا، الیفبا سئراسیله حیصه‌لره بؤلۆنمۆش قوتونون، مۆعیّن گؤزۆنده، سئرانئ گؤزلمکله ساخلانئلئر.

بو مرحله‌ده بیز سئچیلن لۆغت اوْچوْن یارپاق ترتیب ائده‌جه‌ییک. دئمک «خام ماتئریال»لارئ قئیده آلئرئق.

ایکینجی مرحله‌ده- آراشدئرما ایشلری گؤرۆله‌جک. ایلکین یارپاقلار ساخلانئلان قوتودان، بیرینجی لۆغته آید اوْلان یارپاقلارئ چئخارئب، تیکراری یارپاقلارئ آرادان آپارئب وْ قالانئنئ مۆعیّن قایدا اۆزره چاپ اوْلاجاق شکیلده یئنی یارپاغا کؤچۆرمه‌لی‌یئک.

من اصلی لۆغت‌لری قئرمئزئ قلم، فرعی‌لۆغت‌لری گؤیئ رنگینده وْ باشقا مطلب‌لری‌ایسه قارا قلم ایله یازئردئم. بویئولیله کیتابئن دۆزۆلۆشۆ آسان‌راق اوْلابیلر.

اگر بیر لۆغتین معنا وْ آنلام‌لارئ وْ اوْنون آلتئندا گلن تؤره‌مه‌لۆغت‌لر، میثال‌لار وْ... بیر صحیفه‌ده یئرلشمه‌سه، ایکینجی وْ اوْچوْنجوْ وْ... یارپاغا کؤچۆرمه‌لی‌یئک.

قالانئ اوْلان یارپاغئن سوْنوندا بیر اوْخ علامتی‌له بیلدیرمه‌لی‌یئک کی بونون قالانئ واردئر. ایکیجی یارپاغئن باشئندا اصلی لۆغتی یازئب ۱وْ۲وْ... آرتئرماقلا قوْشمالارئن سئراسئنئ بیلدیرمه‌لی‌یئک.

سوْن یارپاقلارئ باشقا قوتودا سئرالامالئ‌یئق. بو قوتو دا الیفبا سئراسیله گؤزلره بؤلۆنمه‌لیدیر. (قوتو، شیرینی قوتوسو، باشماق قوتوسو وْ... دا اوْلابیلر). یئنی قوتودا سئرالانمئش یارپاقلار دۆزۆلۆشه وْ چاپا حاضئردئر.

البته چاپ ایشلری باشلانمائیشدان قاباق هر بیر آرتیرما وْ دوْزه‌لیش آپارماق اوْلار.

بو مئتوْدون ایشلک چئوْره‌سی

یالنئیز لوْغت توْپلاماق یوْخ، بلکه باشقا عئلمی ایشلرده‌ده بو مئتوْددان فایدالانماق اوْلار. خوْصوصیله آتالار سؤزوْ، بایاتیئلار، باشقا فوْلکلوْریک اثرلر، اوْ سئیرادان آلقیئش‌لار، قارقیئش‌لار،.... توْپلاماقدا دا بو مئتوْدلا ایشلری ساهمانا سالماق اوْلار.

تاپشیئریق

«ائل دیلی و ادبیاتی»- نا گؤنده‌ریلن یئرلی لوْغت وْ سایئر فوْلکلوْریک اثرلر یارپاقلار اوْزه‌رینده یوخاریدا کی مئتوْد اساسئندا یازیئلیب بیزه گؤنده‌ریلسه، ایشلرین گئدیشینده بیزه آرتیئق یاردیئم ائده بیلر.

بهزاد بهزادی

ئئرلی سؤزلر

اردبیل

توْپلایان:علی محمدی، فریدون محمدی

آللاه لاماق Allahlamaq (هاللاهلاماق، ایشی باشا وۏرماق) قورتارماق، قورتاریب «آللَه» سؤیله‌مک.

آموتقا Amutqa :هرایشه دۆرتۆلن.باخ: سؤزلۆک

ال‌به ساوۏن əlbəsavun :تلسکن.

اۆتۆک ütük :هرایشه باش قوْشان. سۆرتۆک. باخ سؤزلۆک.

اؤره‌ن örən :اوْتاریلمئیش یئر، اؤروْش/ هؤروْش/ هؤروْک [آتین هؤروْیۆ].

اؤززه‌یۡ özzəy :تیکانئین مغزی، باخ سؤزلۆک: اؤزک.

اۆزۆکمک üzükmək: ۱) اۆزه چئخماق گؤرۆنمک. [چوْخداندئ بوآرالاردا اۆزۆکمیسن].۲) اریـنمک. [اوْغلوم ایشه اصلن اۆزۆکمه]، بیرینجی معنادا: اۆز، ایکینجی معنادا: اۆزمک/ اۆزۆلمک، سؤزۆندن گلیر.

برکت‌لمک Bərəkətləmək :قورتارماق. باخ: آللاه‌لاماق.

بوخچی Buxçi :بوشقو، ارّه.

بوْمبولو-بوْش Bombulu-boş :بوْمبوْش.

بوْیۡ Boy :بوْیلوق (فرش ایصطیلاحی)فرشین عمودی اریش‌لری.

بیر دیلیمه Birdilimə :بیر باشا، آرا وئرمه‌دن، [دۆنن‌لری بیر دیلیمه ایشله‌دیم].

پاسان Pasan :۱)یوْغون. ۱)الی اۆزۆ چیرکلی. باخ سؤزلۆک:پاساناق.

پزگه Pəzgə :چات، یئرتیٖق.

پوچ Puç :پئچ، بوخاریٔ.

پۆرچۆم Pürçüm :پارچائین چئخان ایپلری،باخ تیفتیک.

پۆلۆک Pülük :اوشاغئین ختنه ائدیلنده کسیلن اتی.باخ:سؤزلۆک: پیلک.

پین Pin:کپک.

پینتی Pinti:۱) پیرنوْو آدام، گوْده بورون.۲)باخ سؤزلۆک.

تالا Tala: تیکه پارا.[اۆچ تالا زمی وارئمدیٔ]. باخ: سؤزلۆک.

تالخایۡ Talxay:وۏراغان بیر ایلان. (دالماق/ تالماق/ دالاماق: سانجماق کؤکۆندن گلیر. ا.هادی)

تاوۡ Tav:کۆرسۆنۆن دؤرد بیریٔانیٔ.

تاوۏسماق Tavusmaq :قاوۏشماق، چاتماق، یئتیشمک. [قاطارا بیلیطیم وار ایدی آمما گئتدیم تاوۏسمادیٔ، قاطار چئخئب گئتمیشدی].

تئز– تاوْ Tez-tav:تلسکن.

تلکه Tələkə:آز، ذرّه. [تلکه چؤره‌ک یئدیم دوردوم]. (تیلمک: دیلیم– دیلیم کسمک. همان کؤکدن: تیلیم/ تیلیم... تیلکه←تیلکه– هادی)

تنگه Təngə:کوْچه.

توْپال Topal:۱)پوتک.۲)یومورو.

تئخلانماق Tıxlanmaq:بیری‌نین پاییْن گیزلینجه یئمک. [منیم پاییْمیْ تیخلانْدیْ]. باخ: تئخماق.

تئسماق Tısmaq:کوْسمک.باخ سؤزلوْک: مئسماق.

جاسبار Casbar: لوْله‌نین بستی، بند.

جببه Cəbbə: قد وْ قامت،باخ :بجت.

جوْت Cüt:سو بؤلوْموْنده دنگین آلتیْدان بیری.

جوی‌وغ Cuyuğ: باخ: سئییْق.

چت çət: بوغدائین،آرپائین یا مرجی وْ...نین قئین‌لیْسیْ، باخ:کؤچل.

چوْبالاماق çobalamaq:چاپالاماق.

چوْرراماق çorramaq:چوْرلاماق، آفت وْورماق.

چوْنگوْمک çöngümək: چؤزگوْرمک، ایشه‌مک.

خردر Xərdər: یئر اؤلچوْسوْنده بیر واْحید. [نئچه خردر یئرین واْر؟].

خئسار Xısar: آلا یانمئش اوْدونون توْستوْسوْ.

خئنجئماق Xıncımaq: قئنجئماق، ازمک. باخ سؤزلوْک: خئنجلانماق.

دوْدوْلنمک Düdülənmək: سوْلنمک، ایسقئماق. (دوْدو دوْلاندئرماق، عادتیندن آلئنمئش سؤز . ا. هادی)

دوْدی Dodi: کله‌کوْتور.

دوْمسوْنمک Dümsünmək: دوْرتمک‌لمک.

رئیْ Rey: دوْلغون، برکت. [بو ایل اکین رئیْ‌لی دیر].

زاخوْت Zaxot: تواْلئت.

زؤوْله Zövlə:کؤسؤوْ.

زئر– با زئر Zırbazır:پیس آدام، توْن‌به‌توْن، لعنتلیک.

سادئر Sadır:شاقئلداق، سوْدوْیوْن ایئی.

سافسئم Safsım:بوْتوْن، (ساف– سالیم).

ساوْلاماق Savlamaq:ایتیلدمک.

سایخانلاشماق Sayxanlaşmaq:آرام لاشماق.

سبه‌ره‌لی Səbərəli:قد وْ قواْره‌لی، هئیْکل‌لی.

سنتیره‌مک Səntirəmək: تیتره‌مک.باخ سؤزلوْک: سندیرلمک.

سو– گئدن Su-gedən: مجازن بوْغاز. [قوْرخومدان سوگئدنیم قورودو].

سئخماق Sıxmaq: اکیلمک،قاچماق.

شئیوْر şeyvər: (شیون)زار، نالان. [دوْستونون اؤلمه‌یینه اؤزوْن شئیوْر ائله‌دی].

شوٚش şüş:اوزون، دوز اوزون. باخ سؤزلوٚک: شوٚش.

شوٚشگه şüşgə: اوزون.

شومی şumi: ساغیر، یئتیم. باخ سؤزلوٚک: شوم.

شیْرئق şırıq: نازیک اوزون.

شیْئنتیر şıntır: چئیندیر، اتین یاواسیْ.

قاریْنپا Qarınpa: چوْخ یئیه‌ن.

قاییْق Qayıq: فرشین اوْلینده وْ سوْنوندا کئچیلن اریشلر.

قوْدال Qodal: مردم آزار. (هر زادیْ «قوردلایان» اوْنا گؤره: قورد← قوردال←قوْدال. ا. هادی)

قوْراپ آلان Qorap alam: دوْیوْسوْزه‌ن.

قوْزو –یوْلوغ Qozu yoluğ: ال سیز آیاغسیْز.

قولاغا –گیرن Qulağa girən:بیر نوْو بوْجک.

قوماش Qumaş: ۱)داغیْن اتگینده‌کی هامار یئرلر،۲)گؤزل گؤروْکن چوْرک.

قیْتمیْر Qıtmır: پاخیْل،خسیس.

قیْز –باجی Qızbaci: آروْاد باش کیشی، آروْاد آغیْز.

کپز Kəpəz: یومشاق، کوْوره‌ک. (قدیم توْرکجه‌ده، کپز: پامبیْق. ا. هادی)

کپنک Kəpənək:حئیوانلاردا نفس مریض لیئی، خفه‌نگ. (چوْنکی: قارا جیئرده کپک شکلی خال‌لاراوْلوشور. ا. هادی)

کوْرامال Koramal: گوْده، یوْغون، قیْرمیْزیْ ایلان.

کوٚره‌که Kürəkə:قاخ.

کونانْد Kunand: دامیْن اوْستوْنوْن دؤرد دؤوْره‌سی.

کوٚوه‌چی Küvəçi:پالتار یوْیان،کنیز، (کوْهنه‌چی← کوْوه‌چی– هادی).

کوٚوه‌ر Küvər:کئچی نوْوْ، ائرکک ایکی یاشار گئچی.

گوٚنگ Güng:ساخسی بارداق، باخ: سؤزلوٚک: کوٚنگ.

لوْو– خابار Lov-xabar:قاراخبر.

مچوٚن Məçün: دوْشوٚک، یانشاق.

یاوْئماق Yavımaq:عادت ائتمک، یاخیْنلاشماق.

یئلینکه Yelinkə:آت آراباسیْ.

قیْرا-بئل Qıra-bel: دیْرمیْق. (موغان– لوْغتی).

قاییٔن‌آنا- گلین‌لر

توْپلاییان: نگار خیاوی

قاییٔن‌آنا فتیر پیشیریر، گیزله‌دیر. اوْ ائوْدن چیٔخاندان سوْنرا اوٚچ گلین هر بیریسی بیر فتیر بوجودورلار.[1] بیرده باخیٔرلارکی قاییٔن‌آنا بودور گلیر. اؤزلرینی ایتیریرلر. بالاجا گلین دئییر: قوْرخوب ائله‌مه‌یین، وئرین من گیزله‌ده‌رم، فتیرلری آلیٔر، باغلاییٔر قورشاغیٔنا. قاییٔن‌آنا گلیر گؤروٚر فتیرلرین اوٚچوٚ یوْخ اوْلموش. دئییر: آیْ گلین‌لریم ارک ائله‌میشم سیزی بیر- بیر قاباغیٔمدا اوْیْنادام باخام.

اوْل بؤیوٚک گلینه دئییر سن اوْینا. بؤیوٚک گلین دوروب اوْینارکن چیتمک چالار اوْخوییورکی: «بونه علامت دی باجیٔ اوْرتانجیٔلیٔ اوْیْنادیٔر»، اوْدا اوْینار چیتمک چالار دییه‌ر: «بیلسه قیٔیامت دی باجیٔ کیچیک گلینی اوْیْنادیٔر». اوْدا دورور چیتمک چالار بورجوداراق[1] اوْخورکی:« قوْرخما باغی برک دی باجیٔ».

ایکی باجیٔ

آجلیٔق باهالیٔق زامانیٔ ایمیٔش. باجیٔ دئییر: دوروم گئدیم باجیٔمیٔن ائوْینه، بلکه اوْردا یئمه‌یه بیر زاد تاپا بیلدیم. اوْ بیری باجیٔ چؤره‌ک یاپیٔرمیٔش. گؤروٚر باجیٔسیٔ گلیر، قیٔوْراغجا ایستی چؤره‌گی گؤتوٚ آلتیٔندا گیزله‌دیر.

آج باجیٔ نه قده‌ر اوْتورور کی بلکه باجیٔسیٔ اوْنا چؤره‌ک وئرسین، خبر اوْلمور. باشلاییٔر بئله اوْخور:

باغچادا گوٚللر باجیٔ
اوْخور بوٚلبوٚللر باجیٔ
کؤمبه[3] گؤتوٚن یاندیٔرار
کئچر بو گوٚنلر باجیٔ

۱- بوجوتماق: bucutmaq چیٔوْیک‌جه وْ اوغرونجا بیر زادیٔ گؤتوٚرمک، چالماق، وْوروب آرادان چیٔخماق.

۲- بورجوتماق:burcutmaq وْجودون یان حیصه‌سینی اوْینارکن ناز غمزیله اوْیان بوْیانا آتماق.

۳- کؤمبه: kömbə بیر نؤوْ گیرده وْ قالیٔن چؤره‌ک.

یئرلی سؤزلر

قره‌داغ **توْپلایان: ائل اوْغلو**

آجی سایا Aci saya بیتگی نؤوْعدوْر. بولاغ اوْتو دا دئییرلر. (سایا: بورادا سایٛ/ چایٛ سؤزؤندن گلیر.ا. هادی)

آیئرتماج Ayırtmac آیرئیلان یئر.

ال آوْخار əl avxar یئرده قالمئش، یئمین تؤکؤنتؤسؤ [ائوْیمیزین ال آوْخارئن یئییر: یئره تؤکؤلن‌لرین یئییر].

اوْزان اوْلماق Ozan olmaq دئییمک. آجئقلیٔ- آجیٔقسیٔز بیر باشا دانئشماق، یانشاماق.

اوٌوْنه övnə غذا یئمک وعده‌سی.

اینجه وارانا incə varana نه‌یاخشیٔکی، یاخشیٔکی.

بزره‌وان قوردو Bəzrəvan qurdu قارا. یؤندەم سیز وْ قارا آدام.

بودولغا Budulğa دوْلچادان کیچیک، سو بارداغئندان (لیوان) بؤیؤک قاب. گوْیوْم، مشقفه.

پالاخ Palax آلاق نؤوْع، یازئن اوْللرینده گؤیره‌ر. آرپا بوغدا زمی‌سینده اوْلار.

پرخان pərxan قان ایله آق- قارا جییٔرین آراسئندا اوْلان، اوْنلاری آیرئ ساخلایان ات.

پرخش‌لمک pərxəş ləmək آرانیٔ خاراب ائله‌مک، ساواشماق (فا. پرخاش).

پرشیم pərşim شومدان سوْنرا اکین ایشی، ایکینجی شوْخوم. [شوْخوملاییر، پرشیمله‌ییر].

پل وورماق pəl vurmaq ۱)بیرینین ایشینه ضرر یئتیرمک، مانئع اوْلماق. ۲)حئیوانئین آشا- آشا گئتمه‌سی، دئغئرلانماسیٔ.

تاسیٔرغا tasırğa یوْرغون- پوْزغون. (چوْخ ایشله‌مکدن اوْلار).

تایار tayar ایمکانلیٔ آدام. هر نه‌یی اوْلان آدام. (طیّار، موْرتّب)

تله‌مک tələmək آناسیٔ اؤلن قوزونو باشقا قوْیونا عادت وئرمک.

جئه‌لشمک cehləşmək موْرافیعه ائله‌مک، داعوا هنگی دئییشمک.

جیغ Ciğ داریٔ چؤره‌یی.

چور Çur زهرین بیر نؤوْعدوْر. خسته‌لییه‌ده دئیه‌رلر، (آفت، مرض).

چیچک çiçək قوْیون خسته‌لییی. جییٔریندن خسته‌لیک توتان قوْیونلار.

چیم جیٔزدیٔق Çim cızdıq یاغلیٔ، لاپ یاغلیٔ شئی‌لر.

خووات Xuvat (خوفات)قم، قوْصه (ائله‌مک).

خیتاب Xitab یوْخا چؤره‌یی‌نین بیشیریلمه‌میش واخت، آراسئنا تره یئغئب وْ قاتلایئب، آراسئندا اوْلان تره ایله بیشیریلن چؤره‌ک.

دوْقّوز– دوْنو Doqquz- donu قارالاغدا وْحشی مئیوْه نؤوْع. داریٔ یا اوْخشار قیرمئزیٔ رنگ‌لی اوْلار. باخ: سؤزلۆک.

دولاب آدام Dulab adam دوْلاشئق آدام، دردسره سالان آدام.

دئرناق Dırnaq مال– قارائین سایئماق واحیدی. [فیلان کسین ۱۰ دئرناق مال– قاراسیٔ وار].

سالمانچا Salmança بیتگی نؤوْع دۆر. آیران آشئندا ایستیفاده اوْلونار.

سۆدۆر–سۆمۆک Südür-sümük اوْیون‌دور، گئجه آیدئنلئقدا اوْینارلار. آغ سۆمۆیو آتارلار یئره، سوْنرا اوْنو آختارئب تاپارلار.

سۆمۆ (سۆسۆ) گلمک Sümü gəlmək قوْرخوتماق.

سوْغان– سو Soğan- su یاغ– سو و سوْغان ایله حاضئرلانان خوروش، ات‌سیز شوْربا.

سه‌یه‌نک səyənək اعصاب خسته‌لییی توتان حئیوانلاردا چوْخ ایشله‌نر.

سئراغائین sırağayın دۆنه‌نین دۆنن‌کی گۆنۆ، ایکی گۆن بوندان قاباق‌کی گۆن.

شوْمون– شوْمو Şomun- şomu بیتگی نؤوْع دۆر. آیران آشئندا، خیتاب‌دا ایستیفاده اوْلونار.

قره– قئنجئق Qərə-qıncıq باخ سؤزلۆک: قره قانچئر.

قئغمره Qığmərə اوْیون آدیٔ دئر. مال حئیوان اوْتارانلار، اوْنلارئن قورو‌موش قئغلاریٔ ایله، قئغمره اوْینارلار.

کؤپۆشکه‌مک köpüşkəmək ۱)اوْراغئین– کلنتی‌نین ویا باشقا کسرین آغزئ‌ئین خاراب اوْلماسیٔ [کؤپۆشکه‌دی]. کۆتلمک دئییل، آنجاق کسمز. دؤیرلر، خاراب اوْلار دئیه‌رلر: اوْراغئین آغزیٔ کۆپۆشکه‌دی.۲) بدنده دری‌نین قابارئقماسیٔ معناسئنیٔ وئره‌ر. ا. هادی)

کؤشکۆلله‌مک köşkülləmək یاوانلئغیٔ چؤره‌یین آراسیٔ دوْلو گؤتۆرۆب یئمک، چؤره‌یی قئف شکلینده بۆکمک. سۆتۆ چؤره‌ک‌له یئیه‌نده چؤره‌یی کؤشکۆل ائله‌رلر. آغئزا چوْخلو سۆت آپارار.

کۆله چرشنبه külə çərşənbə ایلین آخئر چرشنبه سیندن قاباقکی چرشنبه.

کۆله‌لمک küləl əmək یال– قویروغونو قئرخماق.

لایام– لاتایئر Layam- Latayır یامان– یوْووْز، پیس سؤیۆش‌لر. (لاطائل←لاتایئر: سؤیۆش، اؤلمۆش. ا. هادی)

له‌وند Ləvind خاصییت‌سیز [عارسئز آدام].

مارئتماق Marıtmaq دیققت‌له باخماق، باخدئقدا گؤزۆ چکمه‌مک. باخ: مئرئتلاماق.

وره‌زه‌ن Vərəzən گله‌جک عیبارتده «یاخشیٔ/ بتر» آنلامئنا گلیر. [منی وره‌زه‌ن گۆنه قوْیدون: منی یاخشیٔ گۆنه قوْیدون].

هوزوکو huzuku زوْر دئیه‌ن آدام. زوْرلا ایشلرینی یئرینه یئتیره‌ن آدام، هوزو بی.

یاسدانچا yasdança یاستیٔ یئر، هۆندۆرلۆکده اوْلان یاستیٔ، هامار یئر.

یالخاییٔ yalxayı چولسوز، پالتارسئز، چئلپاق [آتیٔ یالخاییٔ میندیم= یهه‌رسیز میندیم].

یئرلی سؤزلر

زنجان

توْپلاییان: علی کریمی

اژنا əjna پیلاستیک، لاستیک، کااوچو. (قاراداغ: اجیزا).

الچیم ائله‌مک əlçim eləmək ساپیٔ الده باش بارماق وْ اوْ بیری بارماقلاردان بیرینین دؤوْرۆنه انگلیسی 8 علامتینده دوْلاییٔب دۆیچه دۆزلتمک.

الن– سالا ələn sala معطل وْ سرگردان قالماق، الی کسیک قالماق. [الن سالا قالدئق].

پئیغمبر بوغداسیٔ Peyğəmbər buğdası مکه، قارغیٔ دالیٔ.

پله قولاق Pələqulaq ییٔکه قولاق.

پؤلۆش– پؤلۆش اوْلماق Pölüş- pölüş olmaq تیکه– تیکه، پارچا– پارچا اوْلماق.

پیٔرچیٔق pırçıq گؤز قیٔغیٔ.

تلیم Təlim دئیلم.

جۆتلۆک Cütlük ایکی قیٔرانلیٔق.

رشد Rəşd چیٔغ، قاریٔن داغدان قوْپوب دۆشنی. شپه (فا. بهمن). [رشد آپاردیٔ].

زیٔغاروْوْ Zığarov آشغال.

زییریک Ziyrik قاش– قاباق. [زییریک‌لرین سالّاما].

سۆپه‌لشی süpələşi ایئره‌تی،هیلیتی، نیکبت.

شالپا Şalpa شلپه، پارچا.

قیٔلوْوْچا Qılovça آریٔق آدام.

گۆندال Gündal لۆله‌لمه. [جیٔجیمی کسه‌ردیک گۆندال ائله‌ردیک].

گۆندالانماق Gündalanmaq (کۆنده‌لنمک) دیٔغیٔرلانماق. قار توْپوزونون یا داشیٔن قار اوْستۆنده دیٔغیٔرلاییٔب، اؤزۆنه قار ییٔغیٔب کؤکلمه‌سی. [داغدا بیر داش گۆندالاییٔب رشد اوْلار. باخ: رشد].

لاپپار– قولاق Lappar- qulaq اوْغلان حاقدا، قولاقلاریٔ ییٔکه وْ سالّلاق.

لؤیدۆر Löydür هۆندۆر، اوْجا، ییٔکه آدام.

مردیرید Mərdirid قوْچاق ایگید، بوْیئنو یوْغون. (فا. مرد رند)

نازپری Nazpəri باخ: سۆپه‌لشی.

وْیٔریٔق Vırıq چوْخ دائیشان آدام، یانشاق. [وْیٔریٔق– وْیٔریٔق دائیشیٔر].

وْیژ / وْیج Vij / vic چوْخ تۆنۆک وْ توْر– توْر پارچا.

هره‌ز Hərəz ۱)قار اوچغونو، چیٔغ، شپه. ۲) بۆتۆن قارلار اریییٔندن سوْنرا داغیٔن قوزئییینده بوقیٔشدان گلن قیٔشا قالان قار ، دئییرلر گاهدان قار قالار قوردلانار.

یئرلی سوٚزلر

خالخال، آلانکش

توْپلایان: کاوس نصیری

آخشام ائوْیئنه Axşam evinə آخشاما یاخئن. [آخشام ائوْینه ایدی گندیردیک].

آغاران Ağaran آغارتیٔ، قاتیق.

آلاوْا Alava کندلرده ائوْ آغارتماق اوٚچوٚن ایشلەنن آغ توْرپاق.

ایسگت isgət ائوْین اوْرتاسئنداکی دیرەک.

ایسگت داشی isgət daşi ایسگتین آلتینا قوْیولان صاف داش. باخ: ایسگت .

پوْتا Pota ۱) آییٔ بالاسیٔ. ۲)باخ: سوٚزلوٚک.

تله- چرتمک Tələ çərtmək یانلئش ایش گوٚرمک. [فیلانکس تله چرتیب].

چکەله çəkələ ناسئرقا. کرپیچ داشئماق اوٚچوٚن برانکارد فوْرموندا وٚسیله، نوغالا «چکن» وٚسیله.

سللیم Səllim سرین یئل، نسیم. [بیر سللیم یئل گلیر].

سیرەمیش Sirəmiş سیرەمیج. ائوْین ایچریدن سقفی. [الیم چاتمیٔر سیرەمیجی سیلم].

شاپاخ şapax (شفق)، گوٚنوٚن ایشئغیٔ.

قرەسینه Qərəsinə ازبردن. [اوشاغا دئییلر، قورانی قره سینه اوْخویٚا بیلرسن یٚا قوران گتیرک].

کتل Kətəl گیردەکائین قابئغیٔ. [گیردکان یئتیشیب کتلدن چئخئر].

کتل‌لمک Kətəlləmək گیردەکانیٔ قابئغئندان چیٔخارتماق. باخ: کتل.

کوٚروٚ Kürü قاتیٔق. [کوٚروٚ میندیم چاییٔ کئچدیم، یابیٔ اوٚستده دوْوْغا ایچدیم. دئییم. دوْوْغا= قاتـیٔق آشیٔ:].

کوٚلگەنجک Kölgənəcək (سایەبان) بیچینچی‌لرین، نئچه باغدان (دسته)تایٚا قوْیوب کوٚلگەسینده اوْتوردوقلاریٔ کوٚلگەلی یئر.

میجه Micə بسلەنن حئیٔوانا وئریلن اوْتلارئن دوْغرانمئش کیچیک حیصّەلری، (یوْنجا قارئشئق سامان).

وٚیره Virə بیچینده کوٚمک عوٚضینه کوٚمک ائتمک، ایمەجی.

هچه Həçə هاچا، ۱)ایکی شاخه آغاج. ۲)باخ: سوٚزلوٚک، هاچا. [بو سوٚزوٚن هچه گلدی].

هولی Huli چیلینگ آغاج اوْیونوندا، چیلینگی گوٚیده وٚورماق، [هولی وٚئریم وٚور نوٚه کئچسین. نوٚه = نوْوْ].

هیم Him خیٔم. بینائین دیوْاریٔ اوٚچوٚن قازئلان پئیٔ. [الی ایٚری ایدی، هیمی‌ده ایٚری چیٔخدیٔ].

یئل بئیین Yel beyin بوْش بئیین، آخماق، قوش بئیین.

یئرلی سوْزلر

زنجان

توْپلاْیان: بوداغی

اتجک ətcək ازیلن ات. [اتجک قلب].

پئتیک Petik پلتک، (لالا- پیتیک آدام: که‌کش) دیل توتولما.

جیبزه Cibzə میانادا، جوش، کیچیک چیبان، باخ: چیوْزه.

چیوْزه çivzə جوش، کیچیک چئبان. باخ: جیبزه.

رنگِ - بَت Rəng bət رنگ- روخ [رنگی‌بتین سوْلسون، لوْینین چوْنسوْن].

قوماغ Qumağ قوملو یئر، قومسال، کوْیر.

لوْین Ləvin خوْلق وْ خویْ، وْضع،احوْال روحیئه.

گۆنئی ماحالئندا حئیۋان دوٖللرینین آدیٔ

توْپلایان: رحیم هادی‌پور

قویٔون

قوزو Quzu بیر ایللیک.

شیشک şişək ایکی ایللیک.

اوٖوه övə (اوٖوٖج)اوٖچ ایللیک.

ازمان əzman دوٖرد ایللیک.

بورماج Burmac دوٖرد ایللیک (بورولموش، اخته).

اینک

بیزوٖوْ bizov بیر ایللیک.

دوٖیه düyə ایکی ایللیک (دیشی).

دانا Dana ایکی ایللیک (ائرکک).

جوٖنگه cöngə (گوٖنگه)اوٖچ ایللیک

اوٖکوٖز öküz دوٖرد ایللیک (ائرکک).

اینک inək دوٖرد ایللیک (دیشی).

سیٔغیٔر sığır قارا مال قیسمی(هر نوْع اینک)

کئچی

اوْوْلاق ovlaq بیر ایللیک.

چپیش çəpiş ایکی ایللیک.

دوٖبوٖر dübür اوٖچ ایللیک.

سبیر səbir دوٖرد ایللیک.

جامیٔش :

قاچاق Qaçaq قاچا /قچه قبیرایللیک (ائرکک).

لوْره ləvərə بیر ایللیک (دیشی).

کلچه kəlçə ایکی ایللیک (ائرکک).

کل kəl اوٖچ ایللیک (ائرکک).

جامیٔش camış اوٖچ ایللیک (دیشی)

جوٖجه

فریک fərik بیر ایللیک (دیشی).

بئچه beçə بیر ایللیک (ائرکک).

خوْروز xoruz ایکی ایللیک (ائرکک).

توْیوق toyuq ایکی ایللیک (دیشی).

توْیوق toyuq یومورتایا گلن توْیوق.

آناج Anac یومورتایان توْیوق، آنا توْیوق.
یومورتایان توْیوق.

آتالار سؤزۆ

اردبیل- چاناق بولاغ کندی

توْپلاێان: فریدون محمدی

دۆنیاێئن قوێروغو اوزون‌دو.
دوواٛرئن دالیٛدا قوربت‌دی.
دؤوٛلت آرابا ایلن دوْوْشان توتار.
دؤوٛلت‌نن، دؤوٛلت‌لیک ائله‌مک اوْلماز.
دؤێمه تاختا قاپیٛنیٛ، دؤێرلر دمیر قاپووْیٛ.
دوْه اوْێناێاندا، قار ێاغار.
دوْه ایتیریب، ێۆوْه‌نین گزیر.
دوْه بؤێۆدۆ، چولو بؤێۆمه‌دی.
دوْه بیر خیێال ائلر، ساروٛان ایکی.
دوْه‌ده‌ن بؤێۆک، فیل‌ده وٛار.
دلی نظرم، بئله گزه‌رم.
دوْه ها! اؤلۆ اوْلسا، جاهازیٛ بیر ائششکین ێۆکۆدۆر.
دده‌سیندن نه‌گۆل دردیم، کی بالاسئندان دا گۆلاب توتام.
ده‌ده‌سین گؤرمه‌ێن، شاهلئق ایددیعاسیٛ ائلر.
دیبینه داش آتماێئنجا، ال چکمز.

دیشین آغرئدیٛ، چک قوتار، باشئن آغرئدیٛ، کس قوتار، قوْنشون ێاوٛا اوْلدو، قاچ قوتار.
دیشین وْئره‌ن، ایشین وْئره‌ر.
دیل آنائن دیله‌ێی.
دیل باشا بالادئر (بلادئر).
دێمه‌منه، دێمه‌ێیم سنه.
دێیرمان بیلدیگین ائلر چاخ- چاخ باشئن آغرئدار.
زوْر بزه‌ره‌ک‌دن ێاغ چئخاردار.
زوْر قاپیٛدان گیره‌نده، حاق باجادان چئخار.
زئر- زئر موْللالئق دئێیل، پالاندوزلوق دور.
ساخلا سامانیٛ، گلر زامانیٛ.
سارالا- سارالا قالماقدان، قئزارا- قئزارا اؤلمک ێاخشیٛ دئر.
سامان سنین دئێیل، سامانلئق‌کی سنین‌دی.
سئل گلمه‌میش چئرمانما.
سرباز نه‌بیلیر هئێوٛا کال‌دیٛ.

سن اوْخودوغووْ، من توْخوموشام.
سن ایلانیٔ وْورما، ایلان سنی وْورا بیلمز.
سن ائیره‌نده، من توْخوردوم.
سن توتان قوشلارئین قویروغون من
یوْلموشام.
سندن حره‌کت، آللاه‌دان برکت.
سن گئده‌ن یوْللاریٔ، من قایئتمیٔشام.
سن گوْندوْز گئده‌ن یوْللاریٔ، من گئجه
گئتمیشم.
سنین آندئوْا ایناناق، یا بئچه‌نین
قویروغونا.
سنین دوعان ایله گلمه‌میشم‌کی!؟، سنین
قارقیٔشئین ایله‌ده گئده‌م!؟.
سو آیدئنلیٔق‌دیٔ.
سوْدنن گلن، سوْموْک‌نن چیٔخار.
سوْروْیه قورد گیره‌نده، وْایٔ اوْ بیر
کئچی‌سی اوْلائین حالیٔنا.
سؤز ائشیتمک ادبده‌ن‌دی.
سؤز بیر اوْلسا ضربی کره‌ن سیٔندیٔرار.
سؤزوْ آت یٔئره، سؤز اؤزوْ یٔیه‌سین تاپار.
سوگؤردوْ سوسودو، آت گؤردوْ
آخسادیٔ.
سوْموْیوْم آللاه‌دان اوْلسا، اتیم سندن‌دی.
سوْنراکی پئشمانلیٔق، بره بیتیرمز.

سوْیوق داشیٔمیٔ قوجاقلئینجا، ایستی
باشیٔمیٔ قوجاقلا.
سیٔزاغانیٔ دئشرسن، بؤیوْک یارا اوْلار.
شاه باغیٔشلیٔر، شاه قولی باغیٔشلامیٔر.
شاهیٔندا دالیٔسیٔنجا سؤز دئیه‌رلر.
شریک یاخشیٔ اوْلسایدیٔ، آللاه اؤزوْ
اوْچوْن توتاردیٔ.
شؤره کندده قوْدوق تاپیٔلمیٔشدیٔ
قالمیٔشدیٔ ائرکک دیشی‌سی.
شیت شوْرو قوْیدو بلله‌یه، گؤزلر
چیٔخدیٔ کلله‌یه.
صیدق ایلن قارا داشدان مطلب آلماق
اوْلار.
صنعته کج باخان آج قالار.
ضامینین الی یا یاخادادیٔ، یا چوخادا.
ظوْلم‌نن آباد اوْلان، عدل ایله برباد اوْلار.
عاریفه نه تعریف.
عجله ایشده‌ن ایش چیٔخار.
عرب اؤلدوْ قان دوْشدوْ.
عزیزیم عزیز، تربیٔه‌سی اوْندان دا عزیز.
غافیل باشئین آغرئیسئین بئیین چکر.
فوْرصتی الدن وئرمه.
قاپاق سئز قازان قاینا ماز.

قاچاندا آللاهیٔ چاغیٔریٔر، قاواٛن دا (قوْواٛن‌دا).

قارا باخت داغلارا چیٔخدیٔ، داغلار دومان اوْلدو.

قارا عقرب سانجار، گئده‌ر داۑانار قبیر اوٚسته.

قاریٔچقا (قاریٔشقا) اؤزوٚ نه‌دی؟ کلله پاچاسیٔ نه اوْلا!

قاریٔچقا (قاریٔشقا)نیٔن ائوْینده، بیر دامجیٔ بؤیۆک سئل‌دی.

قازان دئیٸه‌ر: دیبیم قیٔزیٔل‌دیٔ، چؤمچه دئیٸه‌ر: بولانیٔب چیٔخمیٔشام.

قازانیٔن قاراسیٔ گئده‌ر، ناموسون قاراسیٔ گئتمز.

قاشیٔق‌نان ایچیر،چؤمچه ایلن داغیٔدیٔر.

قاشیٔن دوٚزه‌لده‌ن دئیٸیل ایدی، گؤزوٚن چیٔخارتدیٔ.

قالان ایشه قارۑاغار.

قانیٔ قانلان ۑومازلار.

قلبیر قالۑانا دئیٸیر: ایکی دلیک‌لی.

قلم ایلان دان برک سانجار.

قلمین اوجو، قیٔلیٔنجیٔن گوٚجوٚ.

قمه قیٔنیٔن کسمز.

قوْچ ایگید داۑیٔسیٔنا چکر، خانیٔم قیٔز خالاسیٔنا.

قوربان اوْلوم اوْ شره‌کی اوٚستوٚندن قان کئچه.

قوربت‌لیک اؤلدوٚرمز، اؤلدوٚرمه‌سه‌ده گوٚلدوٚرمز.

قوْرخان گؤزه چؤپ دوٚشر.

قوْرخموش کیشی‌ۑه، قوْۑونون باشیٔ قوْشا گؤرسه‌نر.

قورددان چوْبان اوْلماز.

قورد دئدیم، قولاقلاریٔ شکلندی.

قوش قانادنان اوچار.

قوش واٛر اتین ۑئیٸه‌رلر، قوش واٛر ات ۑئدیرده‌رلر.

قوْلوم دان قاپان گلمز، قیٔچیٔم‌دان چکن گلر.

قوْلون سیٔئیٔغیٔ بوْیٔنون‌دور.

قوْناغا اوٚز وٸرسن، قوْهوم‌لوق ایددیعاسیٔ ائلر.

قوْناق بیر دنه اوْلسا، ائوْیٸیٸه‌سی اوْنا اؤکوٚز کسر.

قوْناق قوْناغیٔ ایسته‌مز، ائوْیٸیٸه‌سی هیٔچ بیرین.

قوْناق گلیر گلین گؤرمه‌یه، گلین گئدیر تزه‌ک درمه‌یه.

قوْهوم بالتاسئ باشئمئزئ یاراندا یاد ایئنه‌سینه نه دئیه‌ک.

قوْهوم قوْهومون اتین یئسه‌ده سوْموْیوْن آتماز.

قوْهوم گلمه‌یه- گلمه‌یه یاد اوْلار، یاد گله- گله قوْهوم.

قئز قاپئسئ، شاه قاپئسئ.

قئزئ سالدئن بئشیگه، جئهیزین چک ائشیگه.

قئزئل قوش الده گئده‌ر، گؤزه‌ل قئز دیل‌ده.

قیسمت‌دن آرتئق یئمک اوْلماز.

قیصاص قیئاماتا قالماز.

قیئامات اوْگوْن قوْپارکی بیری یئیه، بیری باخا.

کار دئدی: سس گلیر، کوْر دئدی: اوْدی گئدیر، چوْلاق دئدی: دورون قاچاق.

کاسئب اوْلنده موْللا ناخوْشام دئیه‌ر.

کاسئبئ دوْه اوْستوْنده بؤوْه وورار.

کاسئبئن دووارئ آلچاق اوْلار.

کئچل باخار گوْزگوْیه، آدئن قوْیار اوْزگه‌یه.

کئچلین آدئ نه‌دی؟ زوْلف‌علی.

کئچلین الی یاغلئ اوْلسایدئ، چکردی اوْز باشئنا.

کئچمیشی قوْیاق کئچمیشده،

اوْستوْنده‌ن‌ده بیر داش.

کئچی هاردا؟ بئز هاردا؟

کره یئیه‌ن ده یازا چئخار، تره یئیه‌ن‌ده.

کفن موْفته اوْلسا، هامئ یئخئلئب اوْلر.

کل‌نن دوْیوْشه‌نین بوینوزو قانار.

کهلیک باشئن سوْخار قارا، دئیه‌ر، منی گؤره‌ن یوْخدو.

کوْتوْکدن الی اوْزوْلوْب، کوْپوْگه ال آتیر.

کوْچن یوردون قدری، قوْنان یوردا بیلینه‌ر.

کوْر آتئ مینیب کوْنده‌لن چاپما.

کوْر آللاه دان نه ایستر؟ ایکی گوْز.

کوْرا، گئجه گوْندوْز بیردی.

کوْردائوْینده یی‌ء،ائرمنی‌ائوْینده یات.

کوْرده دئدیلر: آللاه شیریندی یا دوْشاب، دئدی: من ایکی عزیزین آراسئنا گیرمه‌رم.

کوْر قوْیون گئجه اوْتلار.

کوْر کوْرا دئیه‌ر: جوْت بری کی گوْزیوه.

کؤرنان چؤرەک یئیەندە آللاهیٔدا باشئیؤین اؤستە گؤر.

کؤزەچی سئیئق قاب‌دا سو ایچر.

کؤسەنین پاییٔن یئیەرلر.

کؤلش دؤشدؤ، قئش دؤشدؤ.

کؤنؤل سئوەن گؤیئچک اوْلار.

کیشی تؤپؤردؤیؤن یالاماز.

گامئش، قاتئریٔ قاباغئنداان گئتسە قاپار، دالئنداان گئتسە وْورار.

گاه بابا داییٔنیٔ مینر، گاه دایٔ بابانیٔ.

گئجە اوْدونا گئدەن چوْخ اوْلار.

گئجەنین خئیئریندن، گؤندؤزؤن شری یاخشیٔ‌دئر.

گئجەنین عریضەسین، حضرت–ی–سؤلئیمان اوْخویوب.

گئدایٔ توْغلودان قوْچ اوْلماز.

گزەن آیاغا داش (ضرر) دیمز.

گلدی آجال (اجل)، وئرمز ماجال.

گلمک قوْناق‌دان، یوْلا سالماق ائوْییەسیندن.

گلن آیٔ، گلیشیغیندن (گلیشییندن) بللی دیر.

گلین اوْینایا بیلمیر، دئییر: اوْتاق ایری‌دیر.

گلین گلر اوْجاغا، پئس‌پئستا گلر بوجاغا.

گؤردؤن یئمک، نە دئمک.

گؤرسەنن داغا، اوزاق دئمزلر.

گؤز گؤرمؤر، اؤز اوتانمئیر.

گؤز گؤرمەسە اؤرەک سئومز.

گؤزؤ گؤیە باخان، اؤزگەنی گؤرمز.

گؤزەل آغا چوْخ گؤزەل ایدی، وْوردو بیر دنە چیچک دە چئخارتدیٔ.

گؤلمزگؤلمز، تئشت قاباغئندا گؤلر (تئشت قوْیما مراسیمی).

گؤلمەیین دالیٔ آغلاماق دئر.

گؤم گؤیٔ چیمن، پاییٔزا قالماز.

گؤن باتدیٔ بات، گؤن چئخدیٔ چئخ.

گؤن باتمئیر، جان چئخمئیر.

گؤیٔدە خالئق، یئردە بالئق.

لاتئین نەیی وْار، لؤتە نە وئرە.

لاغ ائلەمە لاغ‌چیٔیا، باشئن دیٔر تاغچئیا (تاغچایا).

لئیلی بازارئندا، مجنون جان ساتار.

لوْپا– لوْپا قاریاغسا، یازا قالماز.

لوْتونون پولو قورتاراندا، پنیر چؤرەک سالامات دیٔ.

لوْغما دئییل، بوْغمادیٔ.

مال بیر یئرە گئدەر، ایمان مین یئرە.

مالیٔ چوْخ، گؤنؤ قارا.

مالئیم خاراب اوْلونجا،قارنئیم خاراب اوْلسون.

مالئین یْئمزین مالین، ایت‌لر یْئیه‌ر.

مالئین یْئمزین مالئین کیم یْئیه‌ر، بیر قاللاج.

مئیْخاناچئ نئین شاهئیدئ، اوْزوْم آیْاقلایْانئ اوْلار.

مئیْوْالئ آغاجا، داش آتارلار.

مئیْوْائین یْاخشئ‌سئین مئشه‌ده چاققال یْئیه‌ر.

مچیدین قاپئسئ آچئق‌دئ، ایتین حایْاسئنا نه گلیب.

مردی قاوْا- قاوْا (قوْوْا- قوْوْا) نامرد ائله‌مه.

من دئیْیره‌م: فده‌مده‌مه(فدمدم) سن دئیْیرسن دامنان داما،من دئیْیرم دامنان داما سن دئیْیسن یْئرتئغئمئ یْاما.

من پولو قازانارام، منی کیم قازانار.

من قارانئ باسماقدان، قارا منی باسئر.

منیم گوْروم وْارکی کفنیم‌ده اوْلا.

موْسلمان، سنین آندئنا ایناناق، یْا بئچه‌نین قوئیْروغونا.

موْسلمائین سوْراکی آغلئ.

موْفته زهه‌ر، بالدان شیرین اوْلار.

موندار (موردار) اسگی‌یْه، اوْد دوْشمز.

میلچک موندار (موردار) اوْلماز، گوئیْوْل بولاندئرار.

میننت‌نن بئهیشته گئدینجه، اوْیْنایْا- اوْیْنایْا جهننمه گئده‌ره‌م.

ناخونک‌چی سالقالئ اوْلار، قلبی‌ده شوْشه‌ده‌ن یْوخا.

ناخئیرچئئین قئزئیندان خائیم اوْلماز.

نانجیبه بوْرجلو اوْلما، یْا توْیْ‌دا ایستر، یْا قوْناقلئقدا.

نئیْنیره‌م قئزئیل تئشتی، ایچینده قان قوسام.

ننه دئیْه‌ن چوْخ اوْلار، چوْره‌ک وْئره‌ن یْوْخ.

ننه‌م منه کوْر دئدی، هر گله‌نی وْور دئدی.

نه اله یْاتئر، نه وْله.

نه اومورسان باجئیندان، باجئین اوْلوْر آجئیندان.

نه بالئین یْئیْیره‌م، نه بالاسئین (بلاسئینئ) چکیره‌م.

نه سن گلنده، نه صفر آیْئ‌ئین اوْن اوْچوْ.

نه کوْروْشنه‌وْی یْئیْیره‌م، نه جوْتیوْه گئدیره‌م.

نه غاێرئیرام (قاێرئیرام)درێا دا، چاغئیرام ێاخئدئیر (خئدئیرنبی).
نه ێاتـئیم، نه ێوخو گؤروّم.
نیسێه موّفتەنین قارداشیٔ دئیر.
نیێەتین هارا، منزیلین اوْرا.
ۏار ائوْی، کرم ائوْی؛ ێوْخ ائوْی، ۏرەم ائوْی.
ۏاردان ضرر گلمز.
ۏئرمه نیسێه، گلمز کیسەێه.
ۏئرەن آشیٔ ایچرلر.
ۏئرەن ال، آلان الین اوّستوّندەدی.
ۏئریسن شوْردان– موْردان، ۏوروورام اوْردان بوردان؛ێاغ ۏئر ایچیم، دیب‌دن بیچیم.
ۏصیێەت ێوّنگوّل‌لوّک‌دوّر.
ۏوردو داشا، چئخدیٔ باشا.
ۏورسا، سؤێسه، پیس‌لسەده، اؤزگەدن ائل ێاخشیٔ دئیر.
هامارداا ێئریێه بیلمیر، ێاماج‌دا شئیللاق آتــئیر.
هامیٔ اؤز ائوْینین، قیبلەسین ێاخشیٔ تانئیێار.
هامئینیٔ برق توتار، بیزی‌ده ال چئیراغیٔ.
هامئینیٔ بزەر، اؤزوّ لوّت گزەر.

هئچ بیری دئدی: ایت آغا، بوێور اوْتاغا؟.
هئچ کیم اؤز آێرانئینا تورش دئمز.
هر زادئینیٔ باب ائله، گؤرەن دئسین هابئله.
هر ساققال دان بیر توّک چکسن، کوْسانا ساققال اوْلار.
هر قارا قنبر اوْلماز.
همدان اوزاق، کردیسی ێاخئین.
هەدائیمدان‌هەێیم قوتاردی، هیم‌دائیمدان هیمیم.
ێا اؤزوّن آنلا، ێا آنلاێائین سؤزوّنه قولاق آس.
ێا اوْغرولوقدان‌دیٔ، ێا دوْغرولوقدان.
ێاتان اؤکوّزوّ، تاپدارلار.
ێارانیٔ ایستی– ایستی دؤێرلر.
ێازئین اوْلینده آخان سولار، بولانار.
ێاغماسادا گوّروّلدوّر.
ێاغیٔ ێاغ اوّسته قوْێار، ێارما ێاۏان قالار.
ێالانچیٔ بشر، تک اللەشر.
ێالانچیٔئین ائوْینه اوْد دوّشدوّ، هئچ‌کیم اینانمادیٔ.
ێالانچیٔئین شاهئدیٔ ێانئیندا اوْلار.
ێاێدا هر دووۏارئین دیبی بیر ائوْدیر.

یای وار، قیش وار؛ نه تله‌سک ایش وار.
یاواش گئده‌ن یورولماز.
ییر برک اولدو، اؤکوز اؤکوزده‌ن اینجییه‌ر.
ییرینه ایشه‌دیگی ییتمیر، شیرین‌چای‌دا ایستیر.
ییزنه‌نین یاخشی‌سی، ائوین یوخاری باشئندادی.
ییکه گؤزون ایشئغی اولماز.
ییل قایادان نه آپارار.
ییمک‌نن دویمور، یالاماق‌نان دویور.
ییمه‌یه کؤمک، ایشله‌مه‌یه ده‌کؤمک.
ییمه‌ییب سن قاز اتین، بیلمه‌ییرسن لذه‌تین.
ییئیه‌ن ایله گییه‌نین‌کین آللاه ییتیره‌ر.
یوخاری کند سو ایچر، آشاغی کند آند.
یوخو دئدیگین اؤلوم‌دی.
یورقانئیوا باخ، آیاغئیوی اوزات.
یوکون آغیری، ائششه‌یین چییینینده اولار.
یولوم قارشئمدا، آغلئم باشئمدا.
ییخیلانئین کوره‌یی، ییری چوخ ایستر.

آتالار سؤزۆ

زنجان

توْپلایان: ثریا بخشی

ـ آباد اوْلسا بۆلبۆلۆیَم، خارابا اوْلسا بایقوشویام.

ـ آباد قالاسان خالخال، مئه یاتار شرَه قالخار.

ـ آباد کند تۆستۆسۆندن بللی‌دی.

ـ آبرئسئین یئیب، حیانئ قوسوب.

ـ آبئر آرخدان کئچن سودور.

ـ آبئرسئز آدامنان آبرئنئ ساخلا.

ـ آبئرلئ آبرئندان قوْرخار، آبئرسئز نه‌یئیندن؟.

ـ آت آتئ گؤرنده کیشنه‌ر.

ـ آت آتئنان آتئشاندا، آرادا ائششه‌گین قئچئ سئنار.

ـ آت آرپاسئ، یئوْل خرجلیگی.

ـ آت اوْسته وْرگان(وْریان) باغلائیر.

ـ آت ایگیدن قارداشئدئ.

ـ آت تپیگینه آت دؤزه‌ر.

ـ آت ده‌وْنی قایتارمئر.

ـ آت طؤوْله مئخئن چکسه، بیرین یئره وئرار(وْورار) ایکی‌سین اؤزۆنه.

ـ آت قاتئر داعوْا ائله‌ر ئششگین قانئ باتار.

– آت، مینمک اؤرگه‌در، دوْن یئریمک.

ـ آت نه‌قده‌ر آرئق اوْلسا، مئیدان گۆنۆ ایشه گلر.

ـ آتا– آنا تخت یارادار، بخت یاراتماز.

ـ آتا– آنا کیچیک آللاهدئر.

ـ آتا اوْغولا باغئن قئیدئ، اوْغول آتایا سالخئمئن قئیمادئ.

ـ آتا چؤره‌گی مئیدان چؤره‌گی، اوْغول چؤره‌گی، زیندان چؤره‌گی.

ـ آتا قئرخ یاشئندا تربیئت وئره‌سن قیامت مئیدانئندا چاپار.

ـ آتا مینیب، (چوْخلو حیرص‌له‌ننده بو مثلی دئیه‌رلر).

ـ آتالار سؤزۆ، سؤزلرین گؤزۆ.

ـ آتاما یاتاق سالدئم، قالایچئ گلدی یاتدئ.

ـ آتانـئن دوعاسئ آنائین ناله‌سی.

ـ آتلانانان چاپماق اوْلماز.

ـ آتلئ‌ئین پییادادان نه خبری؟.

ـ آلتمئش یاشئندا قوْجا، ایندی گئدیرمئحرابا.
ـ آتیٔ آلامئش آخورون باغلاما.
ـ آتیٔ بسله قیٔزی ایسته.
ـ آتیٔ پالان ساخلار، شاهیٔ یالان.
ـ آتیٔن اوٗلدوٚ دایٔ ایشین زایٔ اوْلدو.
ـ آتیٔن بالاسیٔ قاباغا کئچمز.
ـ آج ائشیگه قاچار، ارینگج ائوْه گیرر.
ـ آج آجیٔ آلسا شوعورسوز اوشاق توٚره‌در.
ـ آج آدام داشدا یئییٔه‌ر.
ـ آج آداما مئییت حالالدیٔ.
ـ آج اسنر، توْخ گییره‌ر.
ـ آج اوٗلمز گوٚزوٚ قارالار، بوْرجلو اوٗلمز رنگی سارالار.
ـ آج ایت چاریٔق اوْغورلار.
ـ آج دوْغرار توْخ ییٔیه‌ر.
ـ آج قورد بالاسیٔن ییٔیه‌ر.
ـ آج قولاغیٔم، دینج قولاغیٔم.
ـ آج نه اوْلسا ییٔیه‌ر، آجیٔیان نه اوْلسا دئیه‌ر.
ـ آج کوٚپک قودورماز.
ـ آج، سوسوزلوقدان اوٗلمه‌دیک، آمان داغلاریٔن گوٚرها گوٚروٚندن.

ـ آجلیٔق آییٔیا دارآییٔ توْخوتدورار.
ـ آجیٔ دیندیرمه، توْخوترپتمه.
ـ آجیٔلیٔغیٔن(آجیٔلیٔغیٔنیٔ) شیرینیلیگینه گوٚره اوت.
ـ آجلیٔق آداما اوْیوٚن اوٚرگه‌در.
ـ آجیٔلیٔقدان اوتماق اوْلمور شیرینلیکدن آتماق اوْلمور.
ـ آجلیٔغیٔ ساتیٔب دینجلیگه.
ـ آجیٔن ایمانیٔ اوْلماز توْخون آمانیٔ.
ـ آجیٔن قورشاغیٔندا چوٚرک تاپیٔلماز.
ـ آجیٔندان اوٗلن یوْخدو، توْخلوقدان اوٗلن چوْخدو.
ـ آجیٔندان قارنیٔنا داش باغلاییٔب.
ـ آجیٔندان قورت قاپیٔر.
ـ آجیٔندان کوٚپوٚک قوسور.
ـ آجیٔندان کیچیک باغیٔرساق بوٚیوٚگوٚ ییٔیر.
ـ آچ قاپیٔدان باش قاپیٔیا توٚکوٚلوٚب.
ـ آچیٔق قاپیٔن اوْلسا گلر قوناغیٔن، یاخشیٔ خرجه گئدر دوٚگوٚ ایلن یاغیٔن.
ـ آختاران تاپار.
ـآختارماغیٔنان دئییل راست گلمه‌گینن‌دیر.
ـ آخدیٔ قان، چیٔخدیٔ جان.

ـ آخشامئین آیازئ، ایکیندیدن بیلینه‌ر.

ـ آخماق یئغار، عاغئللئ یئیه‌ر.

ـ آخ‌وایْ ایله چئخار کاسئبئین جانئ، اؤلنه‌جک دئیه‌ر آللاه کریمدی.

ـ آخورون تانئ !.

ـ آخئرا قالان، قازان دیبی یئیه‌ر.

ـ آد آرئیئندئ، گؤت بالئیئن.

ـ آد منیم‌دی، داد سنین.

ـ آدام آبادلئق سئوْه‌ر بایْقوش خارابالئق.

ـ آدام اتینه یئریک‌له‌ییر.

ـ آدام آدامئین هم رحمانئیدئ، هم شئیْطانئ.

ـ آدام اؤز گؤتۆنۆن اتین یئییه‌ر، نامرد قصصابئین میننتین چکمز.

ـ آدام اۆز گؤرن یئره گئده‌ر.

ـ آدام ایچینده سؤز اوْلار، اوْجاق ایچینده کؤز اوْلار.

ـ آدام ایشی بؤیۆدۆر، ایش آدامئ یوْخ.

ـ آدام بیر آجئیاندا اؤزۆن ساخلار، بیر گیجییئنده.

ـ آدام بیر گۆن اوْلوب بیر گۆن اؤله‌جک.

ـ آدام تۆپۆردۆگۆن یالاماز.

ـ آدام جانئندان تویوق سۆتۆنه تک ائوْینده تاپئلئر.

ـ آدام حاجئ اوْلار، حاجئ آدام اوْلماز.

ـ آدام فرشی یاتـئمئنا سئغاللار.

ـ آج قودورغان اوْلار، چئلپاق اوْیناغان.

ـ آدام واردئ آداملارئین نقشیدی، آدام واردئ حئیوان اوْندان یاخشئدئ آدام واردئ آغزئین آچار دور(درّ) تۆکه‌ر، آدام واردئ دیندیرمه‌سن یاخشئدئ.

ـ آدام، آدامنان، کوْرقئز خالامنان.

ـ آداما چوْخو دئیه‌ر باشئین شیر باشئنا بنزه‌ییر.

ـ آداملئ باشئین، آددئملئ باشئین.

ـ آداملئق پول دئییل بازاردان آلاسان.

ـ آدامئ آدام ائله‌ین پارادئر، پاراسئز آدامئین گۆنۆ قارادئر.

ـ آدامئ تانئش یئرده قورد یئسین.

ـ آدامئین آدئ چئخئنجان، جانئ چئخا.

ـ آدم‌نن خاتمه، گؤرۆلمه‌ییب.

ـ آدئ بیر ائششک یۆکۆدۆ.

ـ آدئ واردئر، اؤزۆ یوْخ.

ـ آدئین دئمه باس دالئما.

ـ آدئین قولاق ایله ائشیتمه‌ییب.

ـ آدئین قوْیدون دئیرمانچئ چاغئر گلسین دن کوْراوْغلو.

ـ آدئین‌نه‌دی؟ رشید، بیرین دیٔ بیرین ائشیت.

ـ آدئین‌نه‌دی؟ مازان، بالام دورگئت چؤره‌ک قازان.

ـ آرا یئردن آوٚارادیٔ.

ـ آراچیٔ باشیٔ قولاغئین سئینمئیش گؤرر، آراچئیلئیق ائله‌ر.

ـ آراچئیلئیغا گلیب‌سیز؟ یٚا آرا وٚئیرشدئیرماغا (وٚورشدورماغا).

ـ آرادا اوٚتوران کاچیٔ یٚاغئیدیٔ.

ـ آرادا یٚئییب، اوجدا گزیر.

ـ آرامئیزدان قئیل گئچیب.

ـ آراندا توتدان اوٚلدوق، داغدا قوروتدان.

ـ آرپا اکدیم داریٔ چئیخدیٔ، آروٚاد آلدئیم قاریٔ چئیخدیٔ.

ـ آرپا چؤره‌ک تورش آیٚران، آدئین نه‌دی خانلار خان.

ـ آرپا گوٚجوٚنه کیشنه‌یٚیر.

ـ آرپاسئین وٚغمه آپارئیرلار.

ـ آرپا یٚئییرسن، سامان یٚئییرسن، یٚوٚل یٚئری‌میرسن.

ـ آرپابوغدادان الیم اوٚزوٚلدوٚ، جان سنه قالئیب، داریٔ خرمنی!.

ـ آرپاسیٔ چوٚخالئیب چئیمخئیر.

ـ آرپانیٔ دیوٚارا دئیرماشدئیرئیر.

ـ آرپایٚا قاتسان آت یٚئمز، سوٚموٚگه قاتسان ایت یٚئمز.

ـ آرتاسان توٚرپاق، یٚئر وٚئر اوٚتوراق.

ـ آرتئیراسان قورباغا، دؤنه‌سن آدام وٚئیرماغا (وٚورماغا).

ـ آرتئیق تاماه داش یٚارار، داشدا گلر باش یٚارار.

ـ آرخ گلیب بند آپارا، سئل گلیب کند آپارا.

ـ آرخا سو گلیب، بخته بو گلیب.

ـ آرشئین گتیر، بئز آپار، توٚربا گتیر قوٚز آپار.

ـ آرقاجیٔ قئیزئیلداندیٔ.

ـ آروٚاد ائلدندی، اوٚغول بئلدندی، آرادا قارداش تاپئیلماز.

ـ آروٚاد آراسیٔ سؤز ایدی.

ـ آروٚاد آلماق بیر بلا، اوٚندان اوٚلان بیر بلا، هئیٔ بلادیٔ، هئیٔ بلا.

ـ آروٚاد بنّادیٔ، کیشی کاریگر.

ـ آروٚاد بوٚشایٚان، اوٚستوٚنه بیر آد قوٚیٚار.

ـ آروٚاد دئییر اون یٚوٚخدو، کیشی دئییر فتیر یٚاپ.

ـ آروٚاد داغئیدان ائوٚی آللاه داغئیتماز.

ـ آرواد قوهومو بالدان شیرین اولار.
ـ آرواد مالیٔ ائششگ.... ائو قاپیٔسیٔندان آسلانٔیب بیر چیٔخاندا بیر گیرنده آلتینا دیٔر.
ـ آرواد مالیٔ باش تؤخماغیٔ.
ـ آرواد مالیٔ قاب‌دسمالیٔ.
ـ آرواد نه بیلیر داغدا بؤراندیٔ، گیریب کوٚرسوٚیه حوٚکموٚ رواندیٔ.
ـ آرواد وار قاردان سؤیوق، آرواد وار اؤددان ایستی.
ـ آروادا جاهاد یٔتیشمز.
ـ آروادا شریک اؤلاسان، مالا شریک اؤلمایاسان.
ـ آرواددان قؤرخمایان داغلاردیٔ.
ـ آروادلارٔین دول باجیٔسیٔدیٔ.
ـ آروادیٔنان آتیٔ بؤرج وئرمه.
ـ آرواد هارالیٔ کیشی اؤرالیٔ.
ـ آروادیٔ اری ساخلار، پنیری دری ساخلار.
ـ آروادیٔ ایکی اؤلانٔین ائویٔ سوٚپوٚرگه گوٚرمز.
ـ آروادیٔ ایکی اؤلانٔین اوٚزوٚ توٚپوٚرجکلی اؤلار.
ـ آروادیٔ ایکی اؤلانٔین‌یٔری مچیددی.

ـ آروادیٔ گوٚزل، آتیٔ یوٚرغا اؤلانٔنان یؤلداش اؤلما.
ـ آروادیٔ گوٚیچک آل، ایشی قانٔیب آللاها.
ـ آروادیٔن ابلهی قارپیٔز یٔئیٔر، کیشی‌نین ابلهی یٔارپیٔز.
ـ آروادیٔن پیسی کیشی‌نین ساققالیٔن تئز آغاردار.
ـ آروادیٔن عیصمتی، کیشی‌ئیٔن قئیٔرتی.
ـ آروادیٔن فندی، کیشینی میندی.
ـ آروادیٔن قاریٔسیٔ ایکی‌اللی یٔاپیٔشار.
ـ آروادیٔن مالیٔ کیشی‌یٔه باش قاخیٔنجیٔدیٔ.
ـ آروادیٔن هاریٔ، بوستانٔین باریٔ.
ـ آروادیٔن یٔالاغیٔ سمنی قویٔار، کیشی‌نین یٔالاغیٔ باققال توکانیٔ آچار.
ـ آروادیٔن یٔوخوسو، یٔان وئیرار (وٚرار).
ـ آریٔ سیرری، تاریٔ سیرری.
ـ آریٔ شیرینه یٔـیٔغیٔشار.
ـ آریٔ یٔوواسیٔ، آسما اوٚزوٚم.
ـ آریٔدان بال ایسته یٔه‌رلر.
ـ آریٔق آتا، قویٔروغودا یٔوٚکدوٚ.
ـ آریٔنیٔ دومان، اینسانیٔ ایمان یٔؤلا گتیره‌ر.

ـ آز يیء، ناز يیء.
ـ آز آشئیم، آزاد باشئیم.
ـ آز اوْلور کوٚسوٚر، چوْخ اوْلور قوسور.
ـ آز ایدی آرئیق، اوروق، بیریده گلدی دابانئ جئیرئیق.
ـ آز دانئیش اوْز دانئیش.
ـ آز زادئین چوْخ تعارئیفئ اوْلار.
ـ آز عؤموٚر، هاساند اؤلوٚم.
ـ آز گل قئیزئیم، ناز گل قئیزئیم.
ـ آز وئر آز يالوْار، چوْخ وئر چوْخ يالوْار.
ـ آز وْارئیدئ آج آدام، بیریده دوٚشدوٚ باجادان.
ـ آزا قایئیل اوْل چوْخو الله يئتیره‌ر.
ـ آزان گلدی، اوزان گلدی، پرگارئیمئ پوْزان گلدی.
ـ آزدان آز اوْلور، چوْخدان چوْخ.
ـ آزدئ آشئیم، دینجدی باشئیم.
ـ آزلئیق، سازلئیق.
ـ آز يیء قاباغئینجا بیر کنیز دوت.
ـ آزياشا، آزاد ياشا، اینسان ياشا.
ـ آزئین چوْخدان خبری يوْخ، وْارئین يوْخدان.

ـ آستا گئدن يوْل آلار، يوٚگوٚرن يوْلدا قالار.
ـ آستانا عوْض اوْلسا يازئ عوْض اوْلماز.
ـ آستاجا، اوستاجا.
ـ آسلان قارئيیاندا، گ...نده قارئیشقا يئرئیه‌ر.
ـ آش آستانايا تک يوْلداش.
ـ آش ایچه‌نین قاشئیغئ بئلینده اوْلار.
ـ آش بئله شوْردو، آشپازدا دئيیر.
ـ آش دوزونان، دوز دادئینان.
ـ آش وئرمه‌دین، چاناغئیمئ‌دا سئیندئیردئین.
ـ آشاغئیدا اوْتور، يوخارئیدا سؤز آندئیر.
ـ آشاغئینئ بئیَنمیر، يوخارئیدا يئری يوْخ.
ـ آشدئ، پیلوْدان باشدئ.
ـ آشئ پیشیرن ياغ اوْلار، آشپازئین اوْزوٚ آغ اوْلار.
ـ آشئیغئ يئغارلار اوْيناماق اوٚچوٚن.
ـ آشئینا آشئینا، چئخدئ اوْجاق باشئینا
ـ آغ آت آرپایئمز.
ـ آغ ایتین پامبئیق‌چئ‌يا ضرری وْار.
ـ آغ ایله قئیرمئیز، آئ ایله اولدوز.
ـ آغ توْوْبا، قارا توْوْبا، اؤرگه‌ننه نه توْوْبا.

ـ آغ گ...نن قارا گ... چاێدان کئچنده بیلینر.

ـ آغ گۆن آدامئ آغاردار، قارا گۆن آدامئ قارالدار.

ـ آغا بۏرج ائلەر، خانئم خرج ائلەر.

ـ آغا تۏخدو، نۆکره بیر چۆرەک چۏخدو.

ـ آغا گتیریر نۏغالا، خانئم سالئر چوۋالا.

ـ آغا نظرم، بئله‌گزەرم، ایندی بو گلدی مئێدانا.

ـ آغاج اۆزۆنه سارئ ێـئخئـلار.

ـ آغاج بار گتیردیکجه باشئن آشاغئ‌ێا سالار(ێا ایەر).

ـ آغاج بئهیشتدن چئخئب.

ـ آغاج دوتان باش ێاراندان چۏخدو.

ـ آغاج گیجیمەسه قوش باشئنا قۏنماز.

ـ آغاج هاچادئ ێئره گئتمەز.

ـ آغاج ێئمیش ایله، آت ێئریش ایله تانـئینار.

ـ آغاجا بالتا وئردئلار (ۏوردولار) دئدی ساپئ اۆزۆمدن‌دی.

ـ آغاجلار باشئن تۏۋلار، سۆێۆدلر دئیەر منده منده.

ـ آغاجئ قورد ێئیەر، آدامئ درد.

ـ آغاجئ گۆتۆر اۏغروپیشیک حئسابئن چۆپلر.

ـ آغاجئ مومالئغئندا اێمەسن، بۆێۆێندن سۏنرا اێیلمز.

ـ آغاجئن بیری عاردئ بیری نامئس، قالانئ تارپا تورپ.

ـ آغائن بارک آللاسئ نۆکرین گ...ۆن ێـئرتار.

ـ آغجا مارال اۏلماز ایتین نۏزادئ، قئز ننەسیندن اۆرگەنیر هر زادئ.

ـ آغرئلاردا گۆز آغرئسئ، هرکسەنین اۆز آغرئسئ.

ـ آغزئ آشا چاتدئ، باشئ داشا چاتدئ.

ـ آغزئ اێرینی بۏێنونون دالئندان تانـئیێارللار.

ـ آغزئ قۏرلو کیشیدی.

ـ آغزئ کۆرەک، بورنو کۆرەک، گۆل بئله قۏئ بیزده گۆرەک.

ـ آغزئما سۆز قۏێور.

ـ آغزئنا گۆرەتیکه گۆتۆر.

ـ آغزئندا دیشی ێۏخ گ...نده کیریشی.

ـ آغزئندان هۆرره تۆکۆلۆر.

ـ آغزئندان ێئکه دانئشئر.

ـ آغزئئن دادئن بیلمەێیر.

ـ آغلارئین اوْخورام قارالارئ قالئیر.

ـ آغلاسا آنا آغلار، قالانئ یالان آغلار.

ـ آغلاما، مارال گؤزلوٚم، اوْن بیر آیئ قالئیب بایراما.

ـ آغلاماغئین اوْز باشئینا دوٚشسوٚن.

ـ آغلاماق ایلن آغئرلئغئ ساتـئین آلئیر.

ـ آغلاماق، آغلاماق گتیرر.

ـ آغلایائین بیر دردی اوْلار، گوٚلەنین مین دردی.

ـ آغئ آیران ائدیب ایته توٚکرلر، قارانئ کیشمیش ائدیب جیبه تؤکرلر.

ـ آغئیر اوْتور باتمان گل.

ـ آغئیر باسار یوٚنگوٚل قالخار.

ـ آغئیر قازان گئج قاینار.

ـ آغئیر گلسه یوٚنگوٚل قالخار.

ـ آغئیر یوٚک آلتئینا گیرەنین بئلی آغرئیـئیار.

ـ آغئیرلئغئین یئر گؤتوٚروٚر روزیسین آللاه یئتیریر.

ـ آغئیز یاندئیران آشئ گؤز تانئیر.

ـ آغئین آدئ واٛر، قارائین دادئ، بوغدا رنگین هرزادئ.

ـ آغئینان آبئ، بگلرین بابئ، قارا ایلن سارئ ائششگ اوْوْسارئ.

ـ آفتافا دلیک تاس دلیک، بیریده گلدی اوٚستەلیک.

ـ آفتافا دلیک، تاس دلیک، گ...وٚده وئردیک اوٚستەلیک.

ـ آفتافایا لافـلافا دئییر.

ـ آل آرواٛدئ دئییل‌سن‌کی مئنجئغئین قئیرسئینلار.

ـ آل قاپئیدا، سات قاپئیدا.

ـ آل مایاسئینا وئر باهاسئینا، آللاه برکت وئرسین اوْلماماسئینا.

ـ آل مایاسئینا وئر مایاسئینا، آللاه برکت وئرسین قوْل وئیرماسئینا (وْورماسئینا).

ـ آلا ایت چاققالئین دایئ‌سئیدئ.

ـ آلا ایتدن مشهوردو.

ـ آلا باشئ قارا باش اوْخویور.

ـ آلا دانا گؤیئ دانا، بیر چوْمماقدا قئیرخ باش ازرەم.

ـ آلا قارغا، بالا قوْیماز.

ـ آلا قوْیون بالاسئین ایستر، گئچی گ...وٚن چئخاردار.

ـ آلا گئچی دیک بوینوزدو.

ـ آلاجاغئ بیر پیلته، پامبئغئین باتمائین سوْروشور.

ـ آلادئمه، بوْز دئمه، توْخو یئری دوْلدور؛ اوْغلان دئمه، قیْز دئمه، دوْغ ائوْی دوْلدور.

ـ آلان آلئیب وارلانئیب، ساتان سائیب آللانئیب.

ـ آلاندا گؤز اوْلسا، ساتان آجئیندان اؤلەر.

ـ آلتدان داش، اوْستدن داش، گنه اوْغلون پیسینه قوربان.

ـ آلتئ آیلئیق اوْلما.

ـ آلتئ بارماق دئیئیل سن کی؟

ـ آلتئدا آلئیم یوْخ، یئدردیده وئریم.

ـ آلتئین حصیر، اوْستوْن حصیر، یئتیم یوخلا ترلەیرسن.

ـ آلتئینا سئچیر، اوْستوْنده اوْتورور.

ـ آلتئیندان چیخاردئیب، آغزئینا قوْیور.

ـ آلچاق آدام گوْنده یئددی یوْل شاهلئیق ائلەر.

ـ آلچاق یئرده یاتئیب اوجا یئرین یوخوسون گؤرۆر.

ـ آلدئغئ چوْخ، وئردیگی یوْخ.

ـ آلدئغئن وئرمز، گؤردوْگوْن دئمز.

ـ آلدئم قوْز، ساتدئم قوْز.

ـ آللاه آدامئین اوْلین عزیز آخئرئین ذلیل ائلەمەسین.

ـ آللاه ازل گؤیلوْنده یارادئیب.

ـ آللاه اؤزوْ بیلیر نه یارادا.

ـ آللاه اوْغول دوْغانا قار وئرەر، بندەسین یوْخلار سوْنرا وار وئرەر.

ـ آللاه ایستەیەنی قورد یئمز.

ـ آللاه ایکی گؤزوْ ایک گؤزه یارادئیب.

ـ آللاه باشئین قوْیوب آیاغئینا داش سالماسئین.

ـ آللاه بالئ یارادئیب یوْسقولو (یوْخسولو) اوموزدورا.

ـ آللاه بئهیشتدن نیجات وئرسین، تپەسی– اوْسته جهننمه سالسئین.

ـ آللاه بو گؤزوْ اوْ گؤزه مؤحتاج ائلەمەسین.

ـ آللاه بوینوزسوز قوْچون قیصاصئین بوینوزلودان آلار.

ـ آللاه بیر یئردن باغلاسا، بیر یئردن آچار.

ـ آللاه بیره اوْن وئرر، آمما بیر قورتوم پوْخ ایچیردەر.

ـ آللاه پاخئیلا وئرمەسین، وئرسەده خئیرین گؤرمەسین.

ـ آللاه بتربترینندن ساخلاسئین.

ـ آللاه حیرصی وٚئرەر اؤکوٚزە گوٚجوٚ ائششگە.

ـ آللاه داغئینا باخار قار سالار.

ـ آللاه دم وٚئرسین، قم وٚرمەسین.

ـ آللاه دوٚەیٚە قوْل قاناد وٚئرسە، سئچار دام– داشئ باتئیرار.

ـ آللاه دیلنچی‌یٚە دیٚرناق وٚئرمەسین.

ـ آللاه روزینی باجادان تؤکمز.

ـ آللاه روزینی سحر تئزدن پایٚلار.

ـ آللاه قم چکنه قم وٚئرر، دم چکنه دم.

ـ آللاه قارغا دئیٚیل گؤز اوْیٚا.

ـ آللاه گؤز وٚئریب ایشئیق وٚئرمەیٚیب.

ـ آللاه گوٚموٚش قاپئینئ باغلاسا، قئیزئیل قاپئینئ آچار.

ـ آللاه مین درد وٚئریب، بیر درمان.

ـ آللاه هئچ ائوْی بؤیٚوٚکسوٚز ائلەمەسین.

ـ آللاه هئچ کسی آجلئیق ایلن سئیناغا چکمەسین.

ـ آللاه هئچ کسی نئیٚلەیٚیم– نئجەائلەیٚیمە سالماسئین.

ـ آللاه هئچ کیمی یٚوخارئیدان آشاغئیٚیا اندیرمەسین.

ـ آللاه وٚئردیکجە بندە گوٚمانا دوٚشر.

ـ آللاه وٚئریب عئیٚنی–یٚە، دیشی یٚوْخدی چئیٚنیٚیە.

ـ آللاه وٚئیران (وٚوران)آغاجئین سسی چئیخماز.

ـ آللاه یٚئلدە وٚئریب، یٚوْلدا وٚئریب.

ـ آللاه کافرە دە گؤرستمەسین.

ـ آللاه کریمدی، قویٚوسودا دریندی.

ـ آللاهدان گیزلین دئیٚیل خالقدان نە گیزلین.

ـ آللاهدان نەگلیب، خوْش گلیب.

ـ آللاهوم‌مە (اللهمم) بیر بە بیر.

ـ آللاهئ تائیمایٚانا لعنت.

ـ آللاهئین آز صبری مین ایلدی.

ـ آللاهئین سنە بالام دئیٚیب.

ـ آللاهئین گؤیٚلوٚ اوْلسا وٚئرمەیٚە، سوْروشماز کیم‌سن.

ـ آلما آروٚادئین دولون، آیٚرئ دوٚگوٚنلر پولون.

ـ آلما آروٚادئین دولون، گتیرر یٚائئیٚجا قولون.

ـ آلماچئ ائششەگینە دؤنوٚب.

ـ آلماق یٚاخشئیدئ، وٚئرمک قارئین آغرئیسئ.

ـ آلمانیٔ آغاجدا دؤرت گؤرمه‌سه داش آتماز.
ـ آلتئیم یاش اوٚستوٚم داش.
ـ آنا حاققیٔ، تاریٔ حاققیٔ.
ـ آنا سوٚتوٚندن حلالدیٔ.
ـ آناسیٔز اوشاق ائوٚده، آتاسیٔز اوشاق چؤلده خار اوٚلار.
ـ آناسیٔندان قاباغا دوٚشن قوزونو قورد یئیه‌ر.
ـ آنالیٔ قیٔزیٔن اؤزوٚ بؤیوٚیر، آناسیٔز قیٔزیٔن سؤزوٚ.
ـ آنائین اوٚره‌یی یانار، دایائین اته‌گی.
ـ آنائین ایلکی اوٚلماقدان، داغلاردا توٚلکوٚ اوٚلماق یاخشیٔدیٔ.
ـ آنقیٔران ائششه‌گین باشیٔنا ویٔراللار (وٚورارلار).
ـ آنلایانا آدام سؤزوٚ ساز گلر، آنلامازا زورنا سسی آز گلر.
ـ آنلایانا ایشارت، قانمایانا بیر داش آت.
ـ آه چکیب قان توٚپوٚروٚر.
ـ آهال اؤکوٚز جوٚته گئتمه‌سه، اوشاقلار آجیٔندان اؤله‌ر.
ـ آهیٔلا گئدن قویروق یئیه‌ر، جاهیٔلا گئدن یوموروق.
ـ آهیٔن داغلارا داشلارا، قویروغیٔ یوٚغون قوٚچلارا.
ـ آیٔ داش آتان بخته‌وٚر، داشیٔندا بیر واختیٔ واٚر.
ـ آیٔ قیٔزیٔم فاطما، دوٚممائیب یاتما، بیر یوماق قاتما، چیٔخدیٔ شوٚرباداان (مثل).
ـ آی گئیینیر گوٚن آغلیٔر، گوٚن گئیینیر آیٔ آغلیٔر.
ـ آیٔ هممشه بولود آلتیٔندا قالماز.
ـ آیٔ واٚر بیر گوٚنه دیٔمز، گوٚن واٚر مین آیا دیٔر.
ـ آیٔ کیمی بدیرلنیر.
ـ آیا باخیٔر، چاییٔ ویٔریٔر (وٚورور).
ـ آیاغیٔ قاریٔنداادیٔ.
ـ آیاغیٔن عئیبین باشماق اؤرته‌ر، آغیٔزیٔن عئیبین یاشماق.
ـ آیدان ایلدن بیر سالام، آلتیٔنا قالیٔ سالام، گوٚنده گوٚنده بیر سالام آلتیٔنا جیٔندا سالام.
ـ آیدان ایلدن بیر ناماز، اوٚنودا شیٔیطان قوٚیماز
ـ آیران تاپمیٔر ایشماغا(ایچمه‌یه)، کوٚرک ایلن گئدیر سیٔچماغا.
ـ آیران دورو، چؤره‌ک قورو.

ـ آیرئ سئچئب بیر یئییرللر.
ـ آیرئلئق اوٗلوٚمدن چتیندیر.
ـ آیئنایا نه‌جوٚر باخاسان اوٚزوٚنوٚ اوْجوٚر
گوٚره‌رسن.
ـ آیئ،اویودوراریمدی، دوٚیه، دوٚیمه‌یه
ائوْیم دی.
ـ آیئ قابان، قولاق، باش، گوٚروٚب‌سن
هئچ یئری‌یه داش؟.
ـ آیئدان بیر توٚک قنیمت.

ـ آیـئز چئخدئ(آیئمئز چئخدئ).
ـ آیئن آخئر چرشنبه‌سی بیرینه دوٚشر،
بیرینه یوْخ.
ـ آیئن اوْن دوٚردوٚ ایشئق اوْلسا، اوْن
دوٚردوٚ قارانلئقدئ.
ـ آیئ‌ئین قئرخ‌بیر اوْیونو واٰر، هامئسئ
آرمود باشئندا.
ـ آیـئیا «والذارایات» اوْخوتدورما.

«تاپماجالار»

اردبیل: چاناق بولاغ کندی

آتدان اوجا ایت‌دن آلچاق. «**یٛهه‌ر**».
آزان چکر ناماز قیٛلماز، آروٛاد آلار کبین
سالماز. «**بیٛچه**».
آسدیٛ درگاه ایچمه‌لی، اوٚسدوٚ گوٚیٛ
اوٛت بیچمه‌لی. «**قوٛیٛون**».
آلچاق دامنان قار یٛاغار. «**قلبیر**»، «**الک**».
آلچاق قویٛودان سو شاققیٛلدار. «**قالیٛان**».
آللاه‌دان آشاغیٛ، پیٛیٛغمبردن اوجا.
«**عمامه**».
اوٛبادا فرمان. «**خوٛروز**».
کندده سوٚلیٛیٛمان. «**کوٚپک**».
اوٛتایٛ قایٛا، بوتایٛ قایٛا، اوٛرتاسیٛندا شیرین
پایٛا. «**گوٚز**».
اوٛرتاسیٛ جهننم، دوٚوٛره‌سی دریٛا.
«**سیماوٛه‌ر**».
اوٚزوٚ توٚکلوٚ، اوٛندان اوٛلان توٚک سوٚز،
اوٛندان اوٛلان توٚکلوٚ. «**توٛیٛوق**».
اوٚستوٚ اوٛددو پاریٛلدار، آلتیٛ سودو
خاریٛلدار. «**قالیٛان**».

توٛپلایٛان: فریدون محمدی

اوٛلکی مخمل ساتان، ایکینجی پامبیٛق
ساتان، اوٚچوٚنجوٚ آغاج ساتان. «**اییٛده**».
اوٛنمنه‌دی اوٛن آیٛاغی‌وٛار، اوٚچ باشیٛ
آغاجدان دایٛاغیٛ وٛار. «**خیٛش**».
اوٛنمنه‌دی بیرقیٛچیٛ اوٚسته دوٛلانیٛر.«**قاپیٛ**».
اوٛنمنه‌دی دوٚرد دوٚوٛروٚش[1] بیر قویٛویٛا
داش آتار. «**سوٚتوٚن ساغیٛلماسیٛ**».
اوٛیٛان دووٛار، بویٛان دووٛار، اوٛرتاسیٛندا
مییٛان دووٛار. «**بورون**».
ایکی داغ‌دیٛر، آراسیٛ دوٛلو ساریٛ مایٛا.
«**یٛومورتا**».
ایکی داغیٛن آراسیٛندا بیر یٛاش ات.
«**دیل**».
ایلیم ایلیم دوٚیٛمه‌سی، ایلیم ختیم
دوٚیٛمه‌سی، اوٛنوتاپمایٛان یٛیٛددی ایلین
خسته‌سی. «**اوٚزه‌رریک**»
بابام بیر کیلیم آلیٛب، قاتلاماق اوٛلماز.

۱– : دروٛیش.

بیر جۆت باشماق آلیب جۆتلمک اۏلماز.
«**گوٚیٛ**» «**اولدوز**».
بابامئین بیر ایپی واٚر، آلابولادئیر. «**گئجه گۆندۆز**».
بابامئین بیر سۆرۆ آغ قوزوسو واٚر.
«**دیش**».
بابامئین بیر شالیٔ واٚر نه‌قده‌ر سارئسام قوتارمئیر. «**یوٚل**».
بالالارئین یٚغار باشئینا آغلار (سئزئلدار).
«**سیماوٚه‌ر**».
بالدان شیرین بالتادان آغئیر. «**یوخو**».
بوبئله هوت داشیٔ (ال ایله اندازه‌سین گوٚستریرلر) یاندئرئیر داغیٔ- داشیٔ.
«**ایستی‌اوٚت**».
بوردان بیر ماما چیٚخدیٔ، ال قوٚیدو داما چیٚخدیٔ. «**پیشیک**».
بیر اوزون قیٚزئم واٚر. گئجه ده گئده‌ر گۆندۆز ده. «**چایئین سویو**».
بیر اوزانئیر، اوٚچ قاتلانئیر. «**بافا، یوٚنجانئین بافاسیٔ**».
بیر ایپیم واٚر ایکی قاتیٔ قویئویا چاتـئیر، تک قاتیٔ چاتمئیر. «**ناماز قیٚلانئین ایلیب دورماسیٔ**».

بیر دامئیم واٚر، تک دیره‌ییٔ واٚر.
«**گوٚبلک**».
بیر دامئیم واٚر یوٚلو یوٚخ، کوٚینگیم واٚر قوٚلو یوٚخ. «**قبیر**» «**کفن**».
بیر شئیٔ واٚردیٔ یٚمیشدیم، یٚمه‌سئیٚدیم اوٚلموٚشدوٚم، ایندی اوٚلسا یٚمه‌ره‌م، یٚمه‌سم‌ده اوٚلمه‌ره‌م. «**آنانئین سوٚتو**».
بیر شئیٚم واٚر باشیٔ جهننم، اوٚرتاسیٔ مئشه، آلتیٔ دریٚا. «**قالیٚان**».
بیر شئیٚم واٚر یٚریٚینده بیر قیٚچیٔ واٚر اوٚتوراندا اوٚچ قیٚچیٔ. «**فورغون**».
بیرکم آشئغئم واٚر، ایچینده بیر ساققا (آشئغئین بوٚیوٚگوٚ). «**اولدوزلار ایله آیٔ**».
بیرکم آشئغئم واٚر گئجه سپیب، گۆندۆز یٚغئرام. «**اولدوز**».
بیر کوٚینک واٚر گئتسم بازارا آلمارام، آلسام گئیمه‌ره‌م. گئیٚسم‌ده گوٚرمه‌ره‌م.
«**کفن**».
بیز بیر دسته قیٚز ایدیک، بیزی ازدیلر، ایپه دوٚزدوٚلر. «**اریشته**».
بیزیم ائوٚده اوسوب یاتـئیب، قولاقلارئین قیٚسئیب یاتـئیب، بیر داش وٚوردوم اویانمادیٔ، ائله بیلدیم کوٚسوٚب یاتـئیب.
«**موٚتال**».

بیزیم حیَه‌طده قویُو وٓار، قویُونون سویُو وٓار، سویُونون ایلانیٔ وٓار، ایلانئین گؤزوٚ وٓار. « **پی‌سوز چیٔراق** ».

پالتارئین چیٔخارداندا آدام آغلار. «**سوْغان**».

تاپ تاپماجا، قاب آلتداجا. «**کوٚفته**».

جاوٓانلیٔغیٔندا گوٚت اوْتورار، قوْجالیٔغیٔندا توتماق اوْلماز. «**قامالاغ» (آلاق نوٚوٚ)**.

چکدیکجه گوٚده‌لر. «**سیگار**».

حاجیٔلار حاجا گئده‌ر، عهد ائله یُیب گئجه گئده‌ر، بیر یُومورتائین ایچینده قیٔرخ دنه جوٚجه گئده‌ر. «**نار**».

داغا داشا وٓورارام سئینماز، سویٓا وٓورارام سئینار. «**کاغاذ**».

داغدا تاپپیٔلدار. «**تئشه**».

چایٓدا چاپپیٔلدار. «**بالیٔق**».

داغ‌دان گلر بئش ائششک‌لی، دمیر دیش‌لی گوٚن داششاغ‌لی. «**کیرکیت، دفه**».

داغ‌دان گلر داغ کیمی، باغیٔرار اولاق کیمی. «**سئل**».

داغ‌دان گلر داغ کیمی، قوْل‌لاریٔ بوداق کیمی، ائیلر سو ایچمه‌یٓه، آنقیٔرار اولاق کیمی. «**نئهره**».

دام اوٚسته دایٓلاق اوْیٓنار. «**دوْلو**».

دام اوٚسته ساریٔ یٓایٓلیٔق. «**بوْرانیٔ**».

دوْلوسو ایله بوْشو، بیر وٓزن‌ده‌دیر.

«**ناوٓار– لئنتا**».

زر زره یٓاپیٔشیٔق،زر دووٓارا یٓاپیٔشیٔق، زر خائیم گلمه‌سه، زر دووٓاردان آچیٔلماز.

«**کیلید وٓ قیٔفیٔل**».

ساریٔدیٔ سامان دئیٓیل، یٓازیٔلیٔدیٔ قوران دئیٓیل. «**قیٔزیٔل**».

ساققالیٔ اتدن، بورنو سوٚموٚکدن، گلیردی بنددن، هایٓ وٓئردی کنددن. «**بئچه**».

ساندیٔغیٔم وٓار آغزیٔ جفردار، آغزیٔن آچاندا دوٚنیٓادان خبردار. «**گوٚن**».

سیلدیم سوٚپوٚردوٚم حاجی لئیٓلک گلدی اوْتوردو. «**جهره**».

شهه‌ری قیٔرمیٔزی، مردومو قارا. «**قارپیٔز**».

قاپیٔ دالیٔندا گیزگه‌لی (ساچلیٔ) قیٔز.

«**سوٚپوٚرگه**».

قارا سیٔغیٔر گئده‌ر قالماز، آغ سیٔغیٔر یٓاتار دورماز. «**گئجه گوٚندوٚز**».

قوْجا بابام دامدادیٔر، ساققالیٔ ائیٓوٓاندادیٔر.

«**چیٔراغیٔن ایشیٔغیٔ**».

قوْجا کیشی داغ‌دان شله ائندیره‌ر.

«**اوٚزقیٔرخان ماشیٔن**».

قوۑروغوندان توتارام قان قوسار. «**چایٛنیک**».

قوۑروغوندان توتمایـئنجاق ائوٛه گیرمز. «**قاشئق**».

قئرمئزئ اۊکۆز یٛاتار دورماز، گؤیۡ اۊکۆز گئدهر گلمز. «**اوٛد**» **ایله** «**تۆستۆ**».

کئچهدن کۆمبز، قاپوسو یٛوٛخدور. «**قارپیز**».

کهر کهر کهر آت، بئلی چۊکۆک کهر آت، نه مئیٛداندا توتولور نه بازاردا ساتـئلئر. «**پشه**».

گئدهر بۆتۆن یٛئری گزهر، گلر آغزئ آچئق یٛاتار. «**باشماق**».

گۆده قئلئئنجئم، دووٛارا کئچیم. «**ایئنه**».

گؤیٛدن گلیب لام وٛنان (ل، ن)، بیر دسمال بادامئنان، نه آغزئ وٛار نه گؤزۆ، دائیشار آدامئنان. «**قوران**».

گؤیۡدن یٛئره ساللانئر، اوشاغا وٛئردین آللانئر. «**آلما**».

ننه وٛینکی یٛاپئشئق، دهده وٛینکی بیر قارئش. «**ناماز قئلانٛدا قئچ لارئن حالتی**».

نه یٛئردهدی نه گؤیۡده، حالقا وٛوروب بیر یٛئرده. «**دامئن اۆست باجاسی**».

نه یٛئردهدی نه گؤیۡده،ظۆلم جاهان ایـچینده. «**باجا**».

هاپ هاپئ، کرکی ساپئ، بیر بوداغئن بئش یٛارپاغئ. «**بارماقلار**».

هامئنئ بزهر، اۊزۆ لۆت گزه ر . «**ایئنه**».

هانسئ قوربانئ اوٛلدوغومدی، تۆکۆ ایـچیندهدی. «**موٛتال**».

هانسئ مئیٛوٛادئکی کال ایکن شیرینٛدی، یٛئتیشدی آجئ اوٛلار. «**پۆسته**».

هرنهیٛی چکسن قئرئلار، بونو چکدیکجه اوزانار. «**سوٛز**».

هۆرهر، هۆرهر، بورنو شیشر. «**جهره**».

هینی هینیجه، کۆرسۆ بوٛیٛداجا، دوٛهدهن اوجا. «**کجاوٛه**».

یٛئر آلتئندا آیٛنا گئدهر. «**گافائئن**» **(گاو آهن)**.

یٛئر آلتئندا اوٛخلوٛوٛ گئدهر. «**ایلان**».

یٛئر آلتئندا تۆکلۆ موٛتال. «**سئچان**».

یٛئر آلتئندا قانلئ کاسا. «**چوغوندور**».

یٛوخارئ گئتسه آشاغئ گلمز. «**یٛاش**» **(فا. سنّ آدمی)**.

یٛۆک اۆستۆنده پارا فتیر. «**آیٛ**».

یٛوٛنتالدئقجا ایشگهلر: «**قویٛو**».

قیسا بیوْگرافی

من فریدون محمدی ۱۳۶۱- نجی ایلده اردبیلین گوٚن باتائین‌دا یئرلشن بؤیۆک آمما ایمکانات‌سیز اوْلان چاناق بولاغ کندینده آنادان اوْلموشام. کندیمیزین بؤیۆک شاعیری اوْلان وْ رحمت‌لیک شهریارئین شئعرینده آدیٔ گلن «علی توده»نین «آنا وْطنیم ایران» آدلیٔ شئعرینی اوْخوئاندان توٚرک دیلینه ماراق گؤستریب. وْ آذربایْجان اصیل موغام‌لاریٔ‌لادا تانیٔش اوْلموشام.

ائله اوْ زاماندان آنا دیلیمده وْ هم فارسی دیلینده شئعر دئیه‌رک فوْلکلوْر توْپلاماغا باشلامئشام. ایندیسه علامه طباطبایی دانیشگاهئیندا ادبیات ریشته‌سینده اوْخویاراق «ائل دیلی و ادبیاتی» مجموعه‌سیله همکارلئق ائدیره‌م. «آرچان» تخللوٚصوٚایله‌ده اختر هفته‌لیگینده وْ پیام اردبیل گوٚنده‌لیگینده نئچه‌شئعر وْ مقاله ده یازمئشام.

قیسا بیوگرافی

میرهدایت حصاری، شاعیر، یازیچی، تدقیقاتچی و فولکلورشوناس کیمی تانینمیش، عینی حالدا بیر ژورنالیست و تورکولوق کیمی فعالیتده اولموشدور.

میر هدایت حصاری ۱۳۰۸-جی ایلین مئهر آیی‌نین ۱۰-ندا جولفا شهرینده آنادان اولموش، آغیر شرایطده یاشامیش، هله گنج یاشلاریندا ائل- اوبادان اوزاق دوشه‌رک اوز آلین تری و الین زحمتی ایله چوره‌ک قازانمیش، ائل اوغروندا دایانمادان چالیشمیشدیر. ۱۳۲۶- جی ایلده‌ن شئعر دئمگه باشلاییب و بو گونه قده‌ر ۶کیتابی چاپ اولموشدور. ایندییه‌دک۲۰۰۰ مقاله و شئعری موختلیف درگی‌لرده چاپ اولموشدور. میر هدایت حصاری ۱۰۰جیلده قده‌ر الیازما نوسخه‌لری موختلیف کیتابخانالاردان تانیتدیرمیشدیر.

ایصطیلاحلار وْ کینایه‌لر

دئیٖیملر: **میر هدایت حصاری**

ائله بیل یئردن تاپمیٖشیٖق– یٖعنی چوْخ اوجوز ایسته‌یٖیر ائله بیلیرکی بونو تاپمیٖشیٖق.

آغزیٖ آجیٖلیٖق سالماق– ائوْده داعوْا سالماق.

آلتدان اوْستدن آچیٖلماق– قیدا دان زهرلنه‌رک هم قوسوب هم ایسهالا دوْشن آدام.

ایندیکی کیمی یٖادیٖمدادیٖ– یٖعنی نقل ائتدیگیم قضییه‌نین دوْز اوْلدوغونا هئچ شوْبهه‌م یٖوْخدور. اؤزوْم اؤز گؤزوْم ایله گؤرموْشم.

ایکی گؤیٖوْللوْ اوْلماق– شک‌ده، شوْبهه‌ده اوْلماق، تصمیم توتابیلمه‌مه‌ک.

بابالیٖنیٖ یٖودوق– اوْنا تؤهمت وْوردوق. بو ایشی اوْگؤرمه‌میشدی.

بابالیٖنیٖ یٖوموراm– یٖعنی دئدیگیم سؤز باره‌ده چوْخدا موْطمیٖین دئیٖیلم. اوْنا نیسبت وْئردیگیم سؤزه چوْخدا امین دئیٖیلم.

باختیٖوْا داش آتما– اله‌گله‌ن مؤوْقعیٖتین قدرینی بیل، الده‌ن وْئرمه.

باشیٖ الحد داشیٖنا ده‌یٖمک– پئشمان اوْلماق.

باشیٖنیٖ پیٖچاغا سوْرتوْر– اؤزوْنه اؤلوْم، خلقه دردسر آختاریٖر.

بال کیمی– چوْخ شیرین دیر... بیر قوْوْون آلمیٖشدیٖم لاپ بال کیمی‌ایدی.

برکت‌دیر (داها...)– یٖعنی قوتاریٖب، بیرزاد قالمامیٖشدیٖ.

بوْغاز اوْلماق– دیشی داوْار یٖا مالیٖن حامیله اوْلماسیٖ.

بوْغاز دان کسمه‌ک– قیناعت ائتمک.

پئهین کیمی– توت چوْخ بوْش اوْلاندا دئیٖه‌رلر.

پاپاغیٖن اوجا قوْیٖ –یٖعنی سن‌کی بو مسله‌دن خیجالات چکمیرسن، قئیٖرتـین یٖوْخدور.

پاپاغی‌ئین آلتیٔ بوْش اوْلماق– یٛعنی آغیٔلسیٔزدیٔ.

پادار (دیٔ)– وْضعی چوْخ یٛاخشیٔدیٔ، دؤوْلتلی‌دی.

پامبیٔق‌کیمی– چوْخ یٛوموشاق.

پمبلوت کیمی– چوْخ دوْلودور.

پوٚفله‌سن یٛیٔخیٔلار– چوْخ ضعیف وْ آریٔقدیٔ.

پول– پول اوْلماق– بیرشئیٔین سئیٔیب، ناریٔن– ناریٔن اوْلوب داغیٔلماسیٔ.

پول‌کیمی– اوْددا قیٔزارمیٔش فیلیز پارچاسیٔ، سئیٔیب ناریٔن تیکه‌لره بؤلوٚنموٚش شوٚشه قاب.

تاباق اوْروجو– اوْروجلوقدا اوشاقلاریٔن دم‌به‌دم گلیب چؤره‌ک ایستمه‌ک‌لری‌نین قاباغیٔنیٔ آلماق اوٚچوٚن، اوْنلارا دئیٔه‌رلر کی کیچیک اوشاقلار ناهارا جان اوْروج توتمالیٔدیٔرلار. بونا تاباق اوْروجو دئیٔه‌رلر.

تابیٔت (تابوت) زینقیروْوْو– قوْجا وْاختیٔندا اوشاق صاحابیٔ اوْلماق. بو اوشاغیٔ بئله آدلاندیٔرارلار.

تات کیمی– ساده وْ دوْشوٚنمز وْ دیل قانماز (اوشاق).

تلبه‌کیمی– قارنیٔ تلبه کیمی دیر. قولاقلاریٔ تلبه کیمی دی. (تلبه قاوْالا بنزه‌ر بیر شئیٔ دیر آمما دریسی توٚکلوٚدوٚر زیر– زیبیل یٛیٔغیٔب آپارماغا ایشله‌نر).

تنی یٛئلله‌نیب (یٛا یٛئلینی شیشیب)– اینه‌گین دوْغماق وْاختیٔ یٛاخیٔنلاشدیٔقدا تنی (آلت–ی– تناسوٚلوٚسوٚ) شیشه‌ر.

توْپ وْورسان داغیٔلماز– چوْخ اتاث‌لی بیر ائوْدن تعریف ائدنده دئیٔه‌رلر.

توْپونا وْورماق– نئچه نفر لازیٔم اوْلان آداملاریٔ یٛا دوْستلاریٔ بیر یٛئرده جمع اوْلدوقلاریٔ حالدا گؤرمک.

توٚرک سؤزوٚ (توٚرکوٚن سؤزوٚ)– بعضی کلمه‌لر اصل معنالاریٔندان علاوْه آیٔریٔ پیس وْ رکیک معنالاردا وْئرسه بو عیبارت ایله سؤزوٚ قبیح معنایٛه یٛوْرماغا مانئع اوْلارلار. مثلن «چاییٔن سویٛو چوْخ ایدی اوشاقلاریٔ توٚرکوٚن سؤزوٚ دالیٔما میندیریب گئچیرتدیم» یٛا: «من بو امانتی نئجه‌کی توٚرک سؤزوٚ سیزین الیزه وْئریرم. سیزده اوْجوٚر سالیم گتیریب، منیم الیمه وْئرمه‌لیسیز».

توٚکوٚن پوْزمادیٔ– بو خبردن هئچ‌ده ناراحات اوْلمادیٔ...

جئیْران کیمی– ماشاللاه اوشاقلاریٔ واْر جئیْران کیمی، گؤزلری جئیْران کیمی دیر.

جان بهسر اوْلماق– اؤلۆ جان وئرهنده سس کۆیٔ سالئینسا جان قاییْدیٔب بیر نئچه دقیقه آرتـئق قالاراق زجیر چکیب اؤلر.

جان جاندان آیْریْلماق– آرواْد دوْغاندا چوْخ درد چکهر. چۆنکی جانیٔ، جاندان آیْریٔلیْر.

جانئم بوْغازئما یئغیْشئب– داها زارا گلمیشم.

جانئمیٔ بوْغازئما گتیریب– چوْخ اذیئت ائدیب، منی زارا گتیریب.

جانئمیٔ توتدوم دیشیمه– ناچار قالئب، هر زحمته حاضئیر اوْلاراق فیلان ایشی گؤردۆم.

جانئمیٔ یئغدئم بوْغازئما– آخیر رَمَقیمی وْ گۆجۆمۆایشه توتوب، بو ایشی گؤردۆم.

جۆهۆد کیمی– چوْخ پوللودور.

جین کیمی– چوْخ شئیْطان، جوواْللاهیٔ بیر اوشاق.

جین‌لی اوْلماق– دهلی اوْلماق.

جین‌لی باخمالیٔ اوْلماق– دهلی اوْلماق (گۆیا جین‌لر بو ایشهسبب اوْلموشلار).

جیئارئم اوْد توتوب(پؤشلهنیب)– چوْخ سوسوزام، اۆرهیْیم یانـئیر.

چؤرهکدن‌ده واْجیب‌دی– ان واْجیب اوْلان.

چیچهگی چاتدادیٔ– چوْخ خوْشحال اوْلدو، سئوْیندی.

چیْراق یاندیٔرماق– هامان جان به سر اوْلماق، بیر نئچه دقیقه دیریلمک.

چیْراغ کیمین (یانئیر)– فرش‌دن تعریف ائدنده دئیْهرلر.

حاتم‌طاییْ اوْلوبدور– اؤزۆنه لازئم اوْلان شئیْی اؤزگهیْه باغئیشلاییْر. الینده اوْلانیٔ اوْنا– بونا وئریر.

حاشا بوردان– رکیک یا توْخونان سؤز دئیْهنده حاضئیر اوْلانلارا تؤوْهین اوْلماماق اۆچۆن دئیْهرلر (سیزدن ایراق).

حامام کیمی– چوْخ ایستی یئر.

خزل کیمی– چوْخلو آدام گۆللهلهنیب قیْرئیْلاندا دئیْهرلر: خزل کیمی تؤکۆلدۆلر.

خلعه‌ت– کفن.

خوْروزلانما– جاوْان اوشاقلار کیشی‌لیگ ائدنده دئیه‌رلر.

دئمک اوْلمور قاشئن اوٚسته گوٚزوٚن وْار.

دئمک اوْلمور یٸرین ایٸری‌دی دوٚز اوْتور– سوٚز تئز دیٸر. توْه‌قّه‌سی چوْخدور.

دابان چکمک (قورشاماق)– بیری‌نین قوْلتوغونا قارپیٸز وْئره‌رک داعوْایا سالماق.

داش قیٸزلار باغیٸرئنا– آز بیر ناراحات لیٸقدان شیکایٸت ائدنده دئیه‌رلرکی بلکه بیزیم یٸریمیزه اوْلاسان...

داش کیمی– برک وْ قیٸشا ساخلامالئ قوْوْون. چایٔ ایچمه‌یٸه صرف اوْلان برک قند.

داشدان یٸوموشاق– هئچ خوٚره‌گه ایراد توتمایٸان، دئیٸه‌رلر داشدان یٸوموشاق هر نه اوْلدو یٸئیٸه‌رم.

داشئن آتماق– کیمسه‌نین ترکینی قیٸلماق وْ رابیطه‌نی کسمه‌ک.

دامارلی‌دیٔ– عینادلیٔ وْ لج بازدیٔ.

دامارئنا دوٚشوٚب– لج بازلیٸغا دوٚشوٚبدوٚر.

دامدا باجا گلدی– اوشاقلاریٔ قوْرخوتماق اوٚچوٚن دئیٸه‌رلر.

دده‌سی‌نین قانئنیٔ ایسته‌یٸیر– چوْخ باها دئیٸیر.

دمیرین گئدیب یٸا کوٚموٚروٚن؟– بیر توٚکانچیٔ آسانلیٸقلا اله گله‌ن بیر شئیٸی چوْخ باها دئیٸه‌نده موٚشتری دئیٸه‌ر.

دوره جاناب (دور از جناب)– بودا حاشا بوردان، توٚرک سوٚزوٚ کیمی کوٚمکچی کلمه‌دیر. یٸعنی سیزدن ایراق.

دوْلدوروبلار– کیمسه نی کیمسه‌نین علئیٸهینه چوْخلو غئیٸبت ایله دوْلدوروب. دوٚشمان ائتمک.

دوٚنیٸائین اوٚزوٚ قره اوْلسون– ائحتییٸاجیٸن آزلیٸغیٸنا باخمایٸاراق یٸئنه‌ده تأمین اوْلمور. مثلن مین توٚمنیمیز اوْلسا هامیٔ ایشلریمیز دوٚزه‌لر آمما دی‌گل کی، دوٚنیٸائین اوٚزوٚ قره اوْلسون اوْدا یٸوْخدور.

دیبینه آندایچمک– یٸئمه‌لی شئیٸی کیمسه یٸئیٸب بیر آز دیبینده قوْیٸموش اوْلسا دئیٸه‌رلر. مثلن: بیر زاد قالمایٸیبدیٔ دیبینه آند ایچیب‌لر.

دیشی‌نین دیبیندن چێخانئ دئمک– هر نه سؤیۆش وٛارسا آغێزا گتیرمک.

زهه‌ر کیمی(زهه‌ر مارکیمی)– چوْخ آجئ‌دئ.

زوْرلاماق– تجاوۆز به عۆنف– جینسی تجاوۆز ائتمک.

زئرنا چالما– آرتێق دانێشما، مۆفته سؤز دئمه.

زئرناچی‌ئێن بیری زئرناچئ– بوْش بوْغاز آدام، بوْش سؤز دانێشان.

زیندان کیمی– اۆره‌ک دارێخدێرێجئ بیر یئر.

ساعاتلار(ێن) اوْلسون–حامامدان چێخان آداما دئیه‌رلر. اوْلسون کی «صیحت‌لرین اوْلسون» دور.

سامان کیمی (ساپ ساری...)– سارئ رنگین تشبیهی.

سندن ایراق (سیزدن ایراق)– حاشا سیزدن، دوره جاناب کیمی کؤمکچی کلمه‌دیر.

سو کیمی– دادسێز، سوْیوق شئی، آسان ایش، درسی ازبر اوْلماق.

سۆمۆک سێندێرماق– تجرۆبه اله گتیرمک.

سوْن بئشیک– آخێرێنجئ ائوْلاد.

سوی‌و قیێمتینه– چوْخ اوجوز، ده‌یه‌رینه– ده‌یمزینه ساتماق.

سؤیۆد یارپاغئ کیمی– تیتره‌مک، اسمه‌ک، اۆچۆن گتیریلن تشبیه.

شوْه کیمی– قپ قره.

عاغلان(آغلێنا) دوعا یازێم.

عاغلئ پرسه‌ک (پارسنگ) آپارێر– عاغێلێسێز دێر.

عاغلئ توْپوغوندادێر– عاغلئ یوْخدور ظاهیره آلدانێر. یاخشئ پیسی آرایێشت (آیێرد) ائده بیلمیر.

عزرائیل ایله ال‌به یاخا ایدیم– برک ناخوْش ایدیم.

عزرائیل ایله پاسور اوْینایێردێم – مهلکه‌یه‌ء دۆشمۆشدۆم. ناخوْش ایدیم.

عزرائیل کیمین دی– چوْخ ساوٛاشجێل وْ قوْرخونج آدام‌دێر.

عزرائیله جان وئرمز– چوْخ خسیس دیر.

فلک‌دن گوْن اوْغورلاماق– خوْش وْ شادلئق بیر وْضعیّتین قاباغا چئخماسئ.

قاخ کیمین– قورو.

قارداش کیمی– بیر– بیرینه مئهرباندئلار.

قارکیمین– آغ.

قازان دیبی یالئیانئن توْیوندا قار یاغار–

قاش– قاباق ائله‌مک– اوْز– گؤز تورشوتماق– اوْز وئرمه‌مک.

قان ائله‌مه میشیک کی– آدام کی اؤلدۆرمه‌میشیک بیر ایش دی اوْلوب گئچیب، ال چکین.

قان آپارماق– چوْخ قان گئدره‌ک تهلۆکه‌یه دۆشه‌ن بیر آدام.

قان کیمی– گوْن قاباغئندا قالئب یئتیشمیش قارپئزئن ایچی.

قره باسماق– قوْرخولو یوخولار (کابوس) گؤرمک.

قره دوْغراماق– مؤوْهوم خطرلر ایله قوْرخوداراق بیر نفرین تصمیمینی ده‌یئشدیرمک.

قره‌چالئ کیمی– آرانئ کسه‌ن، گؤرۆکن مطلوب منظره‌نی گؤرمگه مانئع اوْلان شخص.

قولاق کسمه‌ک– بوْرج آلئب وئرمه‌مه‌ک.

قوْوْکیمین– چوْخ یوْنگۆل.

قوْیروغونون آلتئنا تیکان قوْیماق–

قیبله دووْارئنا بیر چوْپ تاخئن– نظیر: گوْن هایاندان چئخئب بیزی گلیب تاپمئسان.

قئرغئ کیمی– چوْخ یئیین وْ زیره‌ک.

قئزئل کیمی– قیئمت‌لی شئیْ.

گوْپ دان باسما– یالاندان دئمه.

گؤزۆن سو ایچمه‌مه‌سی– بیر ایشین نتیجه وئرمه‌سئینه اومودلو اوْلماماق.

گۆل، گۆلۆ، دیندیریر– ناغئللاردا صفالیٔ چیمن‌لری گۆلۆستانلاریٔ تعریف ائدنده دئیه‌رلر.

منیم شاققئمیٔ سئندئرما– منیم خاهئشیمی یئره سالما– منیم سؤزۆمۆ قبول ائت.

مثللر:

ائله بیل کی بیزی یئردن گؤتۆرۆبدۆر– یئردن گؤتۆرمه‌ک اؤلۆنۆ یئربه یئر ائده‌رک قبیرده قوْیلاماق. یعنی چوْخ بیزه میننت قوْیور...

آجیٔغئندان دیشی، دیشینی کسیر– یعنی چوْخ حیرصله‌نیب‌دیر.

آجئندان کؤپۆک قوسور– یعنی ظاهیرده فوْرس (پوْز) وئرمه‌یینه باخما، مالی وضعیتی یاخشیٔدئییل.

آدام کیمین– یعنی مۆلاییمت‌له رفتار ائت! ایشی دیققت ایله گؤر! ادب‌لی دانیش...!

آدئمیٔ دیییشدیررم_ ظاهیرن شرط ائده‌رک دئیه‌رلرکی اگر فیلان حادیثه اۆز وئرسه یا وئرمه‌سه من آدئمیٔ دیییشدیررم.

آرا قارئشدیٔ مسسه‌ب (مذهب) ایتدی– شولوخلوق اوْلدو، بیزیم ایشیمیز یاددان چیٔخدیٔ.

آرواد کیمی– قوْرخان آدام، آدامئن دالئسئنجا غئیبت ائده‌ن شخص.

آرواد کیمی حئیض گؤرمک– چوْخ خئجالات چکمک. مثلن فیلان کسه بوْرجلویام دۆزه‌لدیب وئره‌بیلمیرم. اوْنو گؤره‌نده آرواد کیمی حئیض گؤرۆرم.

آشیٔ ایچدین قاشئقلاریٔ هارا قوْیدون– یوخودان یارئمچیٔلیق دوروب گیج کیمی اوْلان اوشاغا یا بؤیۆگه دئیه‌رلر.

آغزیٔ سۆد اییسی وئریر– اوشاقدئر. هله تئز دیرکی اؤزۆنۆ بؤیۆکلره قاتسئن.

آغئر اوْتور باتمان گه(ل)– یعنی هر دئییله‌ن سؤزه قولاق وئرمه. تئز یئریندن اوْلما.

آغئز دئیه‌نی قوْلاق ائشیتمیر– چوْخ سس– کۆی‌دۆر. دئییله‌ن سؤزلری ائشیتمک اوْلمور.

آلدئن پایئن چاغئر آغا دایئن– یعنی: گؤردۆن نئجه‌سنین اۆزۆه‌نه دوردو و ادب سیزلیک ائله‌دی.

آللاها چؤره‌ک آپارئر– یٔعنی قددی چوْخ اوجا (اوزون) دئیر.

آلنیٔ قاشقا بیزوْوْدور– یٔعنی هر یٔرده اوْنو پیس‌لیکده تانئییرلار.

آنا سۆدۆ کیمی حلالیٔ(حلالئین) اوْلسون– یٔعنی منده‌ن سنه گله‌ن منفه‌عتی سنه باغئیشلاییرام. اصلن اینجیمیره‌م.

آنادان امدیگیم سۆت بورنومدان گلدی– یٔعنی بو ایشده چوْخ زحمت وْ ناراحات‌لئیق گؤردۆم.

آنام، باجئیم اوْلسون– بیر آروْادئین گؤزه‌للیگیندن یٔاخشئیلئغئندان تعریف ائدنده، اؤزۆنۆن بی‌نظر اوْلدوغونو گؤسترمک اۆچۆن دئیٔه‌رلر.

ایکی آیٔاغیٔ بیر باشماغا تپمه‌ک– چوْخ ایصرار ائدیب، سؤزۆنۆ تحمیل ائتمک.

بئهیشت کیمی دیر– چوْخ صافالیٔ وْ آغاجلیٔ وْ سولو گؤزه‌ل یٔئردی.

بابالئین منیم بوْیٔنوما– یٔعنی سیفاریش ائتدیگیم سؤزده گۆناه اوْلسا من قبول ائده‌یره‌م. بو ایشی گؤرمک سنین خئییرین دیر.

بازارئین گؤزۆنۆ چئیخاردئیب– بازارا گئدیب مۆناسیب شئیٔ آلمایٔاندا یٔاباها آلاندا دئیٔه‌رلر.

بال دئیٔیل‌کی بارماقلایٔالار– معمولن بیر قئیزیٔ چوْخ قوْروْیاندا دئیٔه‌رلر.

بلکه‌نی اکسه‌ن شنبلله گؤوْه‌ره‌ر– هئیٔ منفی سؤزلر ایله چوْخ بلکه، بلکه دئیٔه‌نده دئیٔه‌رلر.

بیٔه‌نیرسن باغلابئله‌ن(بئلینه)– اوْلسون‌کی قدیمده کمری سیلاحلاریٔ بئله تعارۆف ائده‌رمیشلر. ایندی ایسه هر شئیٔ شوخلوغونان بئله تعارۆف ائده‌رلر.

بو داشلاریٔ تؤک اتگیندن– یٔعنی گل بو ایشدن صرفنظر ائت. تصمیمینی ده‌یٔیش.

بو زمانه‌نین آدامیٔ دئیٔیل– یٔعنی چوْخ ساده وْ دۆزگۆن آدامدیٔ.

بو گۆن کیمی منه آشکار– یٔقینیم وْار. خاطیر جمعم.

بوجۆر ائوْلادیٔ چایٔ آشاغیٔ آخئدئیم وْ چایٔ یٔوخاریٔ آختارئیم– یٔعنی ائوْلادئیم چوْخ شئیٔطان شولوغ آدام‌دئیر. عۆرضه‌سیز بیر اوشاقدئیر.

بورنون توتسان جانیٔ چئیخار– چوْخ ضعیف وْ مریض دیر.

بورنون قوتداسان فوْوْره‌ن گئدیب خبر وْئره‌ر–

بؤرکۆن اوجاقوْیْ– ئعنی سن گرەک خئجالات چکەسن... (پاپاغئین اوجا قوْیْ...).

بؤرکۆن قوْیْ آلتان(آلتئنا) اوْتور اۆستۆندە– ئعنی بو ایش باشئ آلچاقلئق سائیلئر. بونو طعنه اۆچۆن دئیەرلر.

بوغدا چؤرەئی‌نین بوئنوزو اوْلار– ئعنی آدام ئاخشئ ئئرین وْ خوْش ساعاتـئین قدرینی بیلمز بیر ایش گؤرەرکی الدن وئرەر.

بوئورون قوْناق‌لار، قوْیمائئن اوْزۆموْزۆنکۆلر– اوشاقلارئن ائوْده قوْناق اۆچۆن قوْیولان ئئمیش‌لری، شیرینی‌لری ئئییب، قورتاراندان سوْنرا دئیەرلر.

بیر اپبەگه موْحتاج‌دئر– چوْخ ئوْخسول دئر.

بیر اپبەک اوْلدو اوچدوگوئه– بیر شئئ ایتیب هر نه آختاراندان سوْنرا تاپئلمادئقدا دئیەرلر.

بیر آئاغئ گوْردادئر– ئعنی قوجالئب‌دئر (هلەده دوْنئادان دوْیمور).

بیر زاد دئیەندە کوْرپوْ قالئر سوئون اوْتائئندا– ئعنی تئز اینجیئیر وْ کوْسوْر. حاق سوْز ائشیتمەگه تحموْلی ئوْخدور.

بیر شاهئسئ چئخئنجا جانئ چئخار– چوْخ خسیس وْ قئرئیس آدامدئ.

بیر شاهئئا گوْلله آتئر– چوْخ پولسوزدور.

بیر میثقال دیلینی قوْیوب بیر باتمان باشئ ایله جاواب وئریر– بعضی‌لری بلی ئا خئئیر دئمەک عوْضینه باشلارئنئ ترپدەرلر.

بیردە مگر قولاغئن دالئسئنئ گؤرەسن– داهئ ایندئەدک هر نه اوْلوبدور داها تیکرار اوْلموئاجاق.

بیردەری بیر سوْموْک دی– چوْخ آرئخدئ.

بیزدە ئئردن چئخمائشئق– ئعنی هر کسین اوْزوْنه گؤره اصل، نسبی وْ شخصیئتی واْر.

بیزی بیردە اکیب دوْغان ئوْخدور– ئالاندان سن‌اؤلەسن مائاسئ قوْئان آداما خیطاب دئیلیر.

بیزی دده، نەنه ئئردن تاپمائئب‌دئ– ئالاندان سن اؤلەسن مائاسئ قوْئانا خیطاب دئیەرلر.

بیزی گؤردوْیوْ گوْزوْ ئوْخدور– بیز ایله دوْشمان‌دئ– بیزیم پاخئلئغئمئزئ چکیر.

بیزیم آغزئمئزئن ئئمی دئئیل– چوْخ باهادئ. بیزه موْناسیب دئئیل.

بیزیم قاپیمیزدان کئچمەز– نظیر- بیزیم آغزیمیزین یئمی دئییل.

پیشیک آسقیردیٔ– بیری بیر ایشی قوْوْل وئریب سوْنرا پئشمان اوْلدوقدا دئیەرلر.

تاپیلمیش اوْلدو– اوجوزلو شئیٔ آلیب سوْنرا قییمتی باهالاندیقدا دئیەرلر. بیر ایشی واختیندان قاباق فوٚرصت‌دن ایستیفاده ائدەرک گوٚرنده دئیەرلر.

توْپ کیمی سسلندی– بیر گوٚزلەنیلمز خبر یاییلاندا دئیەرلر.

توْرپاغیٔ خبر آپارماسئین– بیر اوٚلوٚ بارەسینده غئیبت ائدنده دئیەرلر.

توْرپاغیٔ سانیٔ یاشاسئین– بیر اوشاغیٔ یا یئتیمی بیر اوٚلوٚیه اوْخشاتماق یا اوٚلوٚ ایله رابیطەده اوْندان سوٚز آپاریلسا دئییلر. مثلن «توْرپاغیٔ سانیٔ یاشاسئین، لاپ رحمت‌لیک ددەسینه بنزەییر.»

توْرپاق چکدی آپاردیٔ– بیری گئدیب بیر یئرده اوٚلنده دئیەرلر.

تولامباردان چیٔخیٔبدیٔ (ائله بیل...)– تولامبار حامامیٔن آتش خاناسیٔنا وْ اطرافیٔنا دئییلەر هر یاندا کوٚل، اوْدون، اوْت، سامان وْ توٚستوٚ اوْلدوغو اوٚچوٚن چوْخ کثیف اوْلار. بیر نفرین بدنی، اوٚستوٚ باشیٔ چوْخ چیرک اوْلسا دئیەرلر.

توٚلکوٚ کیمی– حیله‌گر...

توْیوْق بیر قیٔچلیٔ دیرکی، بیر قیٔچلیٔ– یٔعنی منطیق باشا دوٚشموٚر. دئدیگی سوٚزدن دالیٔ قاییتمیٔر. لج‌بازلیٔق ائدیر. دئییر ائله من دئیەندیرکی من دئیەن.

تیکەسینی فیلان کس‌دن یئمیشم– آروْاد هر کس‌دن تیکه یئسه دوْغدوغو اوشاق اوْنا چکر.

جوٚهوٚد قان گوٚردوٚ– جوٚهوٚدلر هم قوْرخاق اوْلوب، هم‌ده هئچ زاد اوٚسته چیٔغیٔر- باغیٔر سالارلار.

چارقادیٔم (لئچەییم) سنین باشان– باخ: چارقادیٔمیٔز کیشی‌لرین باشیٔنا.

چارقادیٔمیٔز کیشی‌لرین باشیٔنا– کیشیلر بیر ایشده تنبل‌لیک گوٚسترەنده قادیٔنلار دئیەرلر.

چوْخ آختاردیٔ آزتاپدیٔ–

دئمکدن دیلیمه توٚک چیٔخدیٔ.

دده- نەنه اوْلمایاسان– آتا- آنا اوشاغیٔنین فیکیریندن چیٔخا بیلمز.

دده- نه‌نه اوْلمایان، دده- نه‌نه قدرینی بیلمز-

دوْنقوزو اسگیک‌دی- یَعنی چوْخ دؤوْلتلی دیر. ائرمنی‌لر معمولن دؤوْلتلی اوْلارلار. بوردا منظور بودورکی بودا ائرمنی کیمی پوللودور فقط قاپیسیئندا دوْنقوز ساخلامیئر.

دوْنیانیئن قویروغو اوزوندو- داغ داغا یئتیشمز، آدام- آداما چاتار.

دوه اوْیْنایاندا قار یاغار- یئکه اوْغلانلار اوْیْنایاندا دئیه‌رلر.

دوه بوییْنوز چیئخارداندا- یالاندان وَعده وئرنده یا اوشاقلاریْ آلداداندا دئیه‌رلر. باشقاسؤزله: قوم چیچه‌ک آچاندا. بو وَعده‌یه هئچ واخت عمل اوْلونماز. فارسلار دئیه‌رلر: (وقت گل‌نی).

دوه‌سی اوْلموْش عرب- هرزادیْ الده‌ن وئرمیش آدام. نظیر: کوْرا گئجه گوْندوْز (فرق ائله‌مز) بیردی.

راحات چوْره‌ک آدامیئن قارنیئنیْ ده‌لر- نظیر بوغدا اپبه‌گی‌نین بوییْنوزو اوْلار. آدام خوْش گوْنوْنده بیر ایش گوْره‌کی اوْنو الده‌ن وئره‌ر.

روْستم کیمی*- چوْخ هئیکللی وَ زوْرلو آدام.

سققه‌لیم چیئخیئنجا جانیئم چیئخایدیْ- بو گوْن بیر قیئز منه عمی دئییبدی.

سققه‌لیم یوْخدور سوْزوْم کئچمیر- بیری بیری‌نین نصیحتینه، پیشنهادیئنا توْجّوْه ائتمه یئیب، ضررینی گوْرنده سوْز صاحابیْ دئیه‌ر.

سو آیدیئنلیئق‌دیئر (جالا اوْزقاپان)- بیرینین اوْستوْنه سوتوْکوْلنده دئیه‌رلر عئیبی یوْخدور.

سوْد کیمی (آغ آپباغ).

سوْز واختیئنا چکه‌ر- بیری صوْحبت ائدنده اگر واخت هامان واخت اوْلسا دئیه‌رلر.

سوْغان یئمه‌میسن نییه آجیئشیئرسان؟

سولاری بیر آرخا گئتمیر- یوْلا گئتمیرلر.

سوْیوْد بار گتیرنده- دوه بوییْنوز چیئخارداندا.

---

*- توْرک دیلینده «ر» ایله باشلانان کلمه یوْخدور اوْدورکی تلفظ ده «ر» یئرینه «ایر» ایشله‌نیر.

شئیطانا پاپئش تیکیر– چوْخ شئیطان آدامدئ.

شئیطانا لعنت ائله‌یین– ساواشماقدان ال گؤتۆروْن، عیناد دان ال چکین.

شئیطانئن قئچئنئ سئندئر– تنبل اوْلما، سن‌ده بیر آیاغا دور.

شادلئغان شوْوْنلیک ائتمه– بو وْضعین قدرینی بیل. ناشوْکوْرلوْک ائله‌مه.

قو... دئیئرسن قولاق توتولور– چوْخ ده‌رین بیر سوْکوت هر یانئ چولقائیب.

قولاغئ توْکلوْ آدام– گوْبود، دوْشوْنمز، مال کیمین بیر آدام.

قولاغئن قارنئ اوْلماز– هر نه قده‌ر ناغئل دئسه‌ن یا دانئشسان اوشاغئن قولاغئ دوْیماز.

قوم چیچه‌ک آچاندا– باخ: دوه بوینوز چئخارداندا...

گئجه سحره‌ده‌ک پئچاق قه‌یئرمیشیک– یعنی سوْیوق ایدی یاتا بیلمه‌میشیک.

گئدین موْبارک اوْلسون، چئخارد اوْزگه مالئدئر– اوْزگه پالتارئنئ ایمتیحان اوْچوْن گئیه‌نلره خیطاب دئیه‌رلر.

گلندن بیر راضئیئق، گلمیئه‌ندن ایکی– بیر نفرین دعوْتی رد ائده‌رک گلمه‌سه، جاوابئندا دئیه‌رلر.

گوْبه‌یینی فیلان یئرده کسیب لر– بیر آدام بیر یئره چوْخ گئدنده دئیه‌رلر. ریوایت دیرکی اوشاقلارئن گوْبه‌ک‌لری دوْشنده هر یئرده قویئلاسان بوْیوْیه‌نده اوْرا علاقه تاپار هر واخت فوْرصت تاپسا اوْزوْنوْ اوْرایا سالار.

گوْردوْن یئمک نه دئمک– بعضی اوْزلوْ آداملار بو جوْر بهانه‌لر ایله هر کسین سوْفره‌سی آچئق اوْلدو اوْتوروب تعاروْف ائتمه‌دن یئمه‌گه باشلارلار.

گوْرون چاتداسئن (فیلانکس)– بیر ایگیت اوْلندن سوْنرا قوْرخاق‌لار، نامردلر مئیدان تاپدئقدا دئیه‌رلر «گوْروْن چاتداسئن دور گوْر...»

گوْزله اوشاق سالمئیاسان– بیر قئز یا قادئن بیر یوْنگوْل شئیی گوْنوْلسوْز اوْلاراق زئققئنا– زئققئنا گوْتوْره‌نده لاغ ایله دئیه‌رلر.

گوْزله گوْبه‌یین دوْشمه‌سین...ها– باخ گوْزله اوشاق سالمئیاسان ،آمما اوْغلانلار اوْچوْن دئییلر.

گوْزوْباغلئ قوش کیمی– نا بلد وْ تجروْبه‌سئز آداما دئییلر.

گوْزیاشئ کیمی– دورو، تمیز سو.

گوّن هایاندان چئخئبدئر– چوْخ عجیب دیرکی بورایا گلمیسیز. باخ: قیبله دووارئنا بیر چوْپ تاخاق.

گوّن کیمی– آشیکار و شوّبهه‌سیز بیر ایش.

گوئنوّ سویا وئرمک– ایشی خارابلاماق.

مال کیمی– دوّشوّنمز، قافاسئ قالئن بیر آدام.

مچید کیمی‌دیر– اثاث دان خالئ اوْلان ائوْلره دئیه‌رلر.

ممه یئیه‌ندن پپه یئیه‌نه کیمی–

من اوْلوّ، سن دئری– باخ بو خط بو نیشان، اگر من دئیه‌ن اوْلماسا نه دئسه‌ن دیء.

منی بیرده اکیب دوْغان یوْخدو– یالاندان بیرینه «سن اوْله‌سن» دئیه‌نده دئیه‌رلر. حتتا شوخلوق
اوّچوّن دئیه‌رلرکی اوْزوّن اوْله‌سن گوْروّم نئجه خرجین چئخئر.

منیم جددیمین سودا اَلی یوْخدور– بیر ایشدن بوْیون قاچئراندا بهانه اوّچوّن دئیه‌رلر.

ناخوْشا دئییر آش ایچیرسن–

نه یئمیسن ؟تورشولو آش– داعوامئز اوْلدو هر یاندان توْکوّلوّب ووردولار، نه یئمیسن تورشولو آش.

نه‌نه‌سینه کج باخانلاردانداندئ– شرف‌سئز، وئجدانسئز دئر.

نه‌نه‌سی‌نین امجه‌گی‌نی کسن‌لردن دیر– اوْز نه‌نه‌سینه ده رحم ائتمه‌یه‌نلرده دیر.

نه‌نه‌سی‌نین اوْغلودور– بیژ و آلچاق آدامدئر.

هله قئزلار بولاغئندان سو ایچمه‌میسن–

یاپبا کیمی یاپئشئب یئره– چوْخ تنبل‌دی.

یاغ کیمی– چوْخ راوان ایشله‌نن دستگاه.

یاغلئ اَلین چک اوْز باشان– بیزی آللادا بیلمزسن، بیز بو سوْزلره آلدانمارئق.

یٜاغلیٔ اَلین چک بیزیم باشیٔمیٔزا– خوش حالان، دوعا ائله بیزده سنین کیمی مۆوٌفّق اوْلاق.

یٜاغیٔش کیمی– باخ: دوْلو کیمی. چوْخلو گوٚلله یٜاغدیٔراندا میثال چکه‌رلر.

یٜئل قوْوٌان کیمی– چوْخ یۆنگوٚل.

یٜئل کیمی– چوْخ یٜئیین، سوٚرعت ایله.

یٜئمک ایله دوْیٜمادیٔن، یٜالاماق ایله دوْیٜاجاقسان–

یٜوٚز اوْیٜوندان چیٔخیٔب– باخ: یٜوٚز کوٚزه‌یٜه قیٔپ قوْیٜوب، شارلاتان آدامدیٔر.

قیسا بیوْگرافی

میرعلی سید سلامت ۱۳۲۵/۱۰/۲۵ ده تبریز شهرین‌ده دۆنیایا گلیب. بۆتۆن تحصیلاتین تبریزده باشا آپاریب «یوْل وْ اینشائات» رشته‌سین‌ده تبریز دانشگاهین‌دان فوق لیسانس آلیب‌دیر. اوزون زامان‌دان بری، میرعلی میتوْلوْژی مؤوْضولاری نا علاقه بسله‌میش وْ خۆصوصۆایله آذربایجان وْ تۆرک خالق‌لاری‌نین میتوْلوْژیک تئمله‌ری حاققین‌دا تدقیقاتی‌نی ۱۵ ایل‌دەن چوْخ‌دور کی باشلاییب‌دیر. بوتدقیقاتین ایلکین آددیم‌لارین‌دا آذربایجان عاشیق موسیقی‌سی وْ اوْنون «اصلی وْ کرم» وْ «عاشیق قریب» ناغیل‌لاری‌نین دوْلغون میتوْلوْژیک کؤک‌لره مالیک اوْلدوغونو سئچمیش‌دیر. اوْ بو آختاریش‌لارین ایچینده دده‌قوْرقود کیتابی‌وْ آذربایجان بایاتی‌لارین‌دا اوْلان همین اوْسطوره‌وْی ایزلره ال تاپمیش‌دیر.

بندهش وْ اوْیستانین یارانیش افسانه‌سی‌نین بو قایناق‌لارلا اویقونلوغو، میرعلی‌نین «مقدمه‌ای بر بررسی کتاب دده‌قورقورد» کیتابین‌دا آچیلمیش‌دیر. اوْ بو اثرده دده‌قوْرقود کیتابی‌نین ۱۵۰۰۰ ایل‌دەن چوْخ قدیم زامانلارا باغلی اوْلدوغونو بیلدیریر. گات‌لار یاخود «گاه»لار وْ بونلارین یک‌گاه، دوگاه، سه‌گاه، وْ چاهارگاه موسیقی دستگاه‌لارین‌دا داشینان یارانیش مین‌ایللک‌لری‌نین احوالاتی بو کیتاب‌دا ایلک دفه اوْلاراق طرح اوْلونور.

میرعلی‌نین آپاردیغیٔ آردیٔجیٔل آختاریٔشلاریٔن داوٛامیٔن‌دا بو اوْسطوره‌وٛی باخیٔشا عائید اوْلان نئچه کیتاب وٛ مقاله‌ده تئزلیکله چاپ‌دان بوراخیٔلاجاق‌دیٔر. بو یٔئنی اثرلرده ائرنست کاسیرئرین دیل وٛ اوْسطوره حاققیٔن‌دا اوْلان تئوری‌سی نقد اوْلوب وٛ موٚقابیلین‌ده یٔئنی نظرییٔه وٛئریلمیشدیٔر. میرعلی‌نین بائاتیٔلار توْپلومو اوْنون میتوْلوژیک آختاریٔش‌لاریٔئن قائناق‌لاریٔ اوْلاراق یٔئغیٔلمیٔش‌دیٔر.

سید علی میر سلامت

باىٔاتیٔ اسکی توٚرک میفوْلوژی باخیٔمیٔندان

باىٔاتیٔ، میفوْلوژیٔ باخیٔمیٔندان(۲)

من عاشیٔغام، بو بوتا،
بو بیر دال‌دیٔر بو، بوتا،
جانیٔ قوربان وئریرەم،
بو صنمه، بو بوتا.

□□□

عزیزیم، لالا داغدا،
اسیری لالا داغدا،
باغریٔمیٔن، داغیٔنداندیٔ،
بوٚروٚنوٚب لالا، داغدا.

□□□

عزیزیم، قارا باغدا،
خزان‌دیٔر قارا باغدا،
بوٚلبوٚل بیچیلمیش بوْغاز،
گوٚلدەن یوْخ، قارا، باغدا.

□□□

عزیزیم، یانار اوْدا،
پروْانه، یانار اوْدا.
بو آچیٔلان اوْدلارا،
من یانسام یانار، اوْ دا.

□□□

عزیزینم یاز باغدا،
گوٚل دؤشەنر، یاز، باغدا،
بوٚلبوٚلوٚن هیجران، قمین،
آل قلمی، یاز باغدا.

□□□

عزیزیم، مئیدان آرا،
مئیٛ آرا، مئیدان آرا،
کاسا دؤوٚروٚن دوْلاندیٔ،
سولانیر، مئیدان، آرا.

□□□

عزیزیم، گؤلۆ خارا،
داغلاریٔ، گؤلۆ خارا،
بۆلبۆله هیجران داغیٔ،
یٛازدیٛلار؛ گؤلۆ، خارا.
□□□
عزیزیم، آغدا قارا،
یٛازیٛلیٛر آغدا، قارا،
قارا دۆشنده آغا،
گؤرۆنۆر آغدا قارا،
□□□
عزیزیم، یٛازدیٔ قارا،
گۆل آچیٛب، یٛازدیٔ قارا،
منیم آلنیٛمیٔ یٛازان ،
یٛازاندا، یٛازدیٔ قارا.
□□□
عزیزینم، من نارا،
باغدا حسرت من نارا،
اۆره‌یٛیمی صیدقیله،
تؤره‌دیرم من نارا.
□□□

عزیزینم، یٛار، یٛارا،
باش، جان وئرر یٛار، یٛارا،
باغریٛم نئشتر ایسته‌یٛیر،
کاش الیله، یٛار، یٛارا.
□□□
عزیزیم، اۆره‌ک یٛارا،
باش یٛارا، اۆره‌ک یٛارا،
عئشقین گؤلۆن گؤرمه‌یٛه،
دیل یٛارا، اۆره‌ک یٛارا.
□□□
عزیزینم، دیل یٛارا،
جییٛه‌ر یٛارا، دیل یٛارا،
کاش یٛارادان تؤکئیٛدیم،
سوسن کیمی، دیل، یٛارا.
□□□
عزیزیم، سالام یٛارا،
یٛاردان یٛاز سالام، یٛارا،
صبا، یٛار دریندن اس،
باغریٛما، سالام یٛارا.
□□□

عزیزیم، سالام یارا،
مین تکریم سالام یارا،
یارا باغریم گۆل باغلیر،
کئچنده، سالام یارا.

□□□

عزیزیم، اوْستوْ یارا،
باغریم قان، اوْستوْ یارا،
کرمی، لوْطفی، اوْلا،
یاراندا، اوْستوْ، یارا.

□□□

من عاشیق، یازسا یازا،
چئیخمیشیق، یازسا، یازا،
گۆل دفترینی آچیب،
بوْلبوْل نه یازسا، یازا.

□□□

عزیزیم بیرده یازا،
چئخاریق بیرده، یازا،
کاش بوْلبوْلوْن فیرقتین،
گۆل آچا، بیرده، یازا.

□□□

من عاشیغام سالماسا،
یوْلونو سال سالماسا.
گۆللرگۆزلردەن دوْشر،
بوْلبوْل یادا سالماسا.

□□□

عزیزینم، سالماسا،
خوْیْدان گئدەر، سالماسا،
اوْدونا من دوْشمەرەم،
کیمسه اوْدا، سالماسا.

□□□

عاشیغام، قارا باغا،
گۆل دوْشه قارا باغا،
باغریم باشئ یارئلیر،
بیر دوْشموْر، قارا، باغا.

□□□

عزیزیم، قارا باغا،
چکیلدی، قارا، باغا،
بوْلبوْل اوْتوْب گئدەندن،
بیر دوْشموْر قارا، باغا.

□□□

عزیزیم، ساتام آلا،
جان نقدین ساتام، آلا،
بو قوماردا، نه‌ییم‌واٚر،
یار آلارسا، تام آلا.
□□□
من عاشیٔق یاس‌لیٔ قالا،
سوسن‌لی، یاس‌لیٔ قالا،
من اوٚلوم سنه قوربان،
عاشیٔق‌لار، یاس‌لیٔ قالا.
□□□
عزیزیم، داغدا لالا،
باش قوٚوزور داغدا، لالا،
منیم باغریٔم باشیٔندان،
داغلاٸیب داغدا، لالا.
□□□
عزیزیم، قیٔزیٔل آلما،
آغ اوٚلماز، قیٔزیٔل آلما،
جان نقدینی ساتاندا،
عیٔشقی آل، قیٔزیٔل آلما!
□□□

من عاشیٔق، یاریٔم آلما،
یاریٔم آل، یاریٔم آلما!
فلک سنه سؤزوٚم واٚر،
گؤزوٚم آل، یاریٔم آلما!
□□□
من عاشیٔق، سیٔنا سیٔنا،
غم جانا، سیٔنا سیٔنا،
چین–چین زوٚلفوٚن،آیٔ اوٚزوٚن،
جان وئره‌م سیٔنا سیٔنا.
□□□
عزیزیم هر یاییٔنا،
اویارام هر یاییٔنا،
گوٚنشیم، سن دوٚغاندا،
یاییٔننام، هر یاییٔنا.
□□□
عزیزینم، یاز داها،
خزه‌ل گؤتوٚر یاز، داها،
قوٚجا بوٚلبوٚل باغریٔنا،
مرهم ائتمز، یاز، داها.
□□□

من عاشئغام، آخ چاۏا،
آخ دنیزه، آخ چاۏا،
تاتار منی، آپارئیر،
ساتاجاقدئ، آخچاۏا.

□□□

من عاشئق، گۆل باغلاییب،
گۆل آچئیب، گۆل باغلاییب،
باغرئم باشئ، چوْخداندئ،
یارادان گۆل باغلاییب.

□□□

عزیزیم، یارادان داد،
گۆل چیچک یارادان داد،
یادئن باغرئما، باسدئم،
چئخمادئ یارادان، داد.

□□□

عزیزینم، شاندان داد،
آلاندا آل، شاندان داد،
اۆره‌کده فیرقتینده‌ن،
وای باغلایان شاندان، داد.

□□□

عزیزینم، نه‌ده‌ن داد،
آغئزدا دئ نه‌ده‌ن، داد،
عئشق اوْلماسا مجنون‌دا،
نه‌ده‌ن فریاد، نه‌ده‌ن داد؟

□□□

من عاشئغام، نئجه داد،
نئجه ظۆلۆم نئجه داد،
گۆل آچئیب اۆره‌ک سؤزۆن،
بۆلبۆل ائیلیر، نئجه داد.

□□□

عزیزینم، گۆله خار،
تیکان ائتمز گۆله خار،
بۆلبۆله قوربت ائلی،
یازئیب‌دئلار؛ گۆله، خار.

□□□

عزیزیم ساتئین آلار،
کؤینگه، ساتئین آلار،
نامرد سیچان دلی‌یین،
دؤیۆشده، ساتئین آلار.

□□□

عزیزینم، قارالار،
آلدیٔ منی، قارالار،
آلیٔن یٔازیٔمیٔ هیجرین،
چوْخ زاماندیٔ، قارالار.

□□□

عزیزیم، یٔارا باغلار،
یاراشیٔر، یٔارا باغلار،
یٔانمیٔش باغریٔم باشیٔندا،
یٔارامیٔ، یٔارا، باغلار.

□□□

عزیزینم، گۆن آغلار،
دردیمه، آیٔ، گۆن آغلار،
قانا دؤنمۆش باغریٔما،
گؤز یٔاشلاریٔم، گۆن آغلار.

□□□

عزیزیم، قالا باغلار،
درد دیلده قالا، باغلار،
بۆلبۆل اؤلندەن سوْنرا،
خزەله، قالا باغلار.

□□□

من عاشیٔق، قارا باغلار،
چیچک‌ده، قارا باغلار،
سنی بیردم دویٔماسام،
اۆرەیٔیم، قارا باغلار.

□□□

عاشیٔغام، دۆشۆب باغلار،
قاناتدان، دۆشۆب، باغلار،
قوْجا بۆلبۆلۆن یٔئنه،
یٔادیٔنا دۆشۆب، باغلار.

□□□

من عاشیٔق، یٔارا باغلار،
کؤزرمیش یٔارا، باغلار،
باغریٔ یٔاریٔلمیٔش بۆلبۆل،
خزەل‌له یٔارا باغلار.

□□□

عزیزیم، وۆرەم باغلار،
خزەل‌دەن، وۆرەم باغلار،
سن‌سیز، منیم باغریٔمدا،
باغ‌دادا، وۆرەم باغلار.

□□□

من عاشئق، قوروم باغلار،
سو آخار قوروم باغلار،
سن ایسته چئخ سئیْرانا،
یۏلوندا، قوروم، باغلار.
□□□

من عاشئغام، تالان وار،
قاراباغدا تالان وار،
قاراباغئن عئشقینه،
مرد اوْل، جاندان تالان، وار.
□□□

عزیزینم، شان باغلار،
شان دۆزه‌نلر، شان باغلار،
کؤنلۆم سنی دویاندا ،
سئوینجینده‌ن، شان باغلار.
□□□

عزیزینم، اوْدو یار،
یار گلیری، اوْدو یار،
عئشقه دۆشن بیر کیمسه،
اؤزۆ دوتار اوْدو؛ یار!
□□□

عزیزیم گۆللۆ باغلار،
سۆنبۆللۆ گۆللۆ باغلار،
چیچک نم‌دن بۆلبۆلۆن،
بوخچاسئن، گۆللۆ باغلار.
□□□

من عاشئغام، چن گلر،
دومان گلر، چن گلر،
آراکسن داغلارئن،
دومان، اۆزۆن چنگه‌لر.
□□□

عزیزینم، آیئ انار،
باغدا یانار آیئ انار،
آلوْوْونا، اوْدونا،
یازئق جانئم آ،یانار.
□□□

عزیزینم، آلئ یار،
وئرالیله آلئ یار،
باغرئن قمه قالانسا،
بیر گۆن اوْلار، آلئ یار.
□□□

عزیزینم، دایٔان دور،

کروٛانلاریٔ دایٔاندور،

زۆلفۆنۆن چین‌لریندن،

آسئلئیٔام دایٔان، دور.

□□□

عزیزیم، قالام بودور،

بورجوم‌بو، قالام بودور،

دردیمی، قالامئشام،

اؤلم بو، قالام بودور.

□□□

عزیزینم، یٔاد اوْلور،

جام بوْشالئر یٔا دوْلور،

پروٛانه، یٔانا، یٔانا،

گۆن یٔئتیشیر، یٔاد اوْلور.

□□□

عزیزیم، دم دم دوْلور،

پیٔالم دم دم دوْلور،

زۆلفۆنۆ، یٔار بوْیٔنوما،

دم آچئر، دم دم دوْلور.

□□□

عزیزیم، یٔئری داردئر،

گۆل چیچک یٔئری دار دئر،

آغ یٔئل باغدا اسنده،

بۆلبۆلۆن، یٔئری داردئر.

□□□

عزیزینم، لالم‌دیر،

تک گۆل باغدا لالم‌دیر،

منیم باغرئمدان، داغلی،

نه زاماندئر، لالم،دیر.

□□□

عزیزیم، یارا، مین‌دیر،

اوْخوم بیر، یٔارا مین‌دیر،

باغ سالئیب گۆل آچارسا،

دردی‌مین، یٔارامئین‌دیر.

□□□

عزیزینم، ساریٔ دئر،

میخک گۆلۆ، ساریٔ دئر.

باغرئما بیر باخان یٔوْخ،

عالم سنه، ساریٔ دئر.

□□□

عزیزینم، یٛازیٔدیٔر،

چیچک باغیٔن، یٛازیٔدیٔر،

یٛانار اوْدا آلیٔشماق،

عیٔشق آلتیٔندا یٛازیٔدیٔر.

□□□

عزیزینم، قانلیٔدیٔر،

لالا باغریٔ، قانلیٔدیٔر،

بیچیلمیش بوْغاز بوٚلبوٚل،

گوٚلوٚ، دیٔمه قانلیٔدیٔر.

□□□

عزیزیم دیللندیریر،

تیٔل سازیٔ دیللندیریر،

سوسن کیمی مین دیلدەن،

دردمنی، دیللندیریر.

□□□

عزیزینم، یٛار آشیٔر،

اوجا داغلار، یٛار، آشیٔر،

یٛوْرغون عاشیٔق، یٛار، گلیر،

سنه یٛانماق، یٛاراشیٔر.

□□□

عزیزیم، یٛوخو گلیر،

گوٚل داغلیٔ، یٛوخو گلیر،

بوٚلبوٚله، گوٚل فیرقتی،

اوْلدوقجا، یٛوخو گلیر.

□□□

عزیزیم، لالا یٛانئیر،

الیمده لالا یٛانئیر،

باغریٔمیٔن کوٚزمەسیندن،

داغلاردا، لالا یٛانئیر.

□□□

عزیزینم، جوْوْروناز،

منەائتمه جوْورون، آز،

آلتیٔمیٔن یٛازیٔسیٔدیٔر،

من چیکیرم جوْوْر و ناز.

□□□

عزیزینم، جانا یٛاز،

اوٚرەک آیٛاز، جان آیٛاز،

سوٚزوٚن اوْلسا، اوٚرەکدەن،

اوٚرەیٛه یٛاز، جانا یٛاز.

□□□

عزیزینم، بیرده یاز،
گله‌جکدی بیرده، یاز،
بۆلبۆلۆن هیجران قمین،
خزه‌ل‌لره، بیرده‌یاز.

□□□

عزیزیم، دفتره یاز،
گۆل برگی دفتره، یاز،
قوْجا بۆلبۆل دردینی،
گۆل آچسا، دفتره یاز.

□□□

من عاشیغام، گۆله یاز،
یاراشیرئ گۆله یاز،
شئیدا بۆلبۆل عئشقینی،
خزه‌ل اوْسته، گۆله یاز.

□□□

عزیزینم، یانارسئز،
اوْد آلیشماز، یانار سئز،
سمندرلر، گئری دور،
آتشیمدن یانارسئز.

□□□

عزیزینم، آلما آل،
آلما وئرسه آلما، آل،
یار قاداسئین، دۆنیادا،
هر کیم دئسه آلما، آل.

□□□

عزیزینم، آلما آل،
یار وئررسه آلما، آل،
عئشقین دردین هر کیمسه،
اگر دئسه آلما، آل.

□□□

دردلی‌یم، یارئیا داغ،
مرهم‌دیر یارئیا، داغ،
اوجاداغدا جان قوْیدوم،
قوْی^جاندان یارئیا داغ.

□□□«حسین حراستی‌یه»

من عاشئیق بوداق- بوداق،
گۆل چیچک بوداق- بوداق،
دیلیمده‌ن ال چکمره‌م،
دوْغرانسام بوداق- بوداق.

□□□

عزیزیم، یازانا دەک،
قیش عؤمۆر، یازانا دەک،
بۆلبۆلۆن، هیجری قالدی،
گۆل سؤزۆن، یازانا دەک.
□□□
عزیزینم دردین آل،
گؤیە گئدیر دردی نال،
کیمسە دئمیر عاشیغین،
بیر باخیشلا، دردین‌آل.
□□□
من عاشیغام قارا سال،
قاراقایا، قاراسال،
اۆرەییم یاراسینا،
مرهم ایلە، قاراسال.
□□□
عزیزینم، اوچدوم گل،
گؤیرچین‌دیم اوچدوم گل،
قمیندن بیر داغ کیمی،
داغ‌لیغیمدان اوچدوم گل.
□□□

عاشیغام، گل مزەگل،
مئیۡ الدە گل، مزە گل،
بۆلبۆل دارا چکیلیر،
گل بیردم، گلمزە گل.
□□□
عزیزینم، باغدا گۆل،
باغدا سۆنبۆل باغدا گۆل،
آل قان اوۡلموش اۆرەییم،
سندە گۆل آچ، باغدا گۆل.
□□□
عزیزیییم، گۆلە–گۆل،
یاز گتیریر، گۆلە، گۆل،
بۆلبۆلۆن هیجران قمین،
سیلەجەکدی، گۆلە– گۆل.
□□□
عزیزینم، یانارام،
باغدا هئیوا یا نارام،
عئشقی‌نین مئیدانیندا،
سن یوخلاسان، یانارام.
□□□

عزیزیم، دیله‌بندم،
کلمه‌یم دیله بندم،
عئشقین ایپک تئلی تک،
اینجه‌یم دیله بندم.
□□□
من عاشئق، چکه‌بیللم،
قم قاطار، چکه بیللم،
منه نظرین اوْلسا،
جاندان ال چکه بیللم.
□□□
عزیزیم، اینجی منم،
ایپک ده‌ن اینجی، منم،
سن ایسته سن، مین کره،
سوْیوْلسام، اینجیمنم.
□□□
عزیزینم، گوْله‌نم،
دوْزوْلوْبدوْ گوْله، نم،
بوْلبوْل دستان اوْخویوْر،
سئوْینه گوْل، گوْله، نم.
□□□

عزیزینم، گوْله‌نم،
آغلاماقدان گوْله‌نم،
منیم گوْز یاشلارئمدان،
دوْزوْلوْروْ، گوْله،نم.
□□□
عزیزیم، نه‌ده‌ن قوروم،
نه پوْزوم نه‌ده‌ن قوروم،
بیلمم باغرئمئن باشئ،
باغلاییر نه‌ده‌ن قوروم!؟
□□□
عزیزیم، نه‌ده‌ن قوروم،
سوباغلئیر نه‌ده‌ن قوروم؟
اوْره‌ییمین تئلینی،
سئوْگی سیز نه‌ده‌ن قوروم؟
□□□
عزیزیم، گوْله وْوروم،
نم سالئیر، گوْله قوروم،
قوْجا بوْلبوْل خیالدا،
«بیر حیجله گوْله قوروم».
□□□

عزیزینم، اوْخ سینم،
بو کمان، بو اوْخ سینه‌م،
اوْخو، اوْخ اوّسته وْورسان،
بیردئمه‌ره‌م: اوْخ سینه‌م!

□□□

عزیزیم، نئجه یازئیم،
نئیله‌یئم نئجه یازئیم،
آغارماز، قیْرئیم دوْنمز،
قارادئیر، نئجه یازئیم.

□□□

عزیزیم، اوْدا باخدئیم،
لالادا، اوْدا باخدئیم،
اوْلسون، سن ایسته‌یه‌سن،
یازئیلسئین، اوْدا باختئیم.

□□□

عزیزیم، نه‌دیر، دینیم،
نه اوْلوب، نه‌دیر، دینیم؟
من عاشئغام، بیلمیرم،
کوّفر دیر، نه‌دیر دینیم.

□□□

من عاشئیق، گوّله باخدئیم،
گوّل اکدیم گوّله باخدئیم،
بیر شئیْدا، بوّلبوّل کیمی،
یازئیلئیب گوّله، باختئیم.

□□□

عزیزیم یارا قوربان،
یارا عئیْد یارا، قوربان،
اوّره‌یئیم، شان- شان اوْلموش،
وْارئیم بو، یارا قوربان.

□□□

عزیزیم، یازا دردیم،
بوّلبوّلم، یازا دردیم،
مین بیر کیتاب اوْخورام،
گوّل آچا، یازا دردیم.

□□□

من عاشئیق، قاراباغدان،
الامان، قاراباغدان،
نه گوّل آچیر یوّزوّنوّ،
نه اوْتوّر، قارا باغدان.

□□□

عزیزیم، یار باغریمدان،
موژگانلا یار، باغریمدان،
بیر قوجا باغمان کیمی،
گول وئریم، یار، باغریمدان.
□□□
من عاشئق، یارا قاندان،
باش آچمیر یارا– قاندان،
اوره‌ک نه چیرپیئیری،
گول وئره یارا، قاندان.
□□□
عزیزیم، دایانیب سان،
مین داغا دایانیب سان،
داغلار قوزئی‌لی کوئنلوم،
نه سوسوب، دایانیب سان؟
□□□
عزیزینم، تامام قان،
گولون درسین تامام قان،
بولبول نه ائده‌بیلر،
باغری اولموش تامام، قان.
□□□

من عاشئق، اودا بیریان،
من بیریان، او، دا، بیریان،
کوئنک گئیدیم عئشقده‌ن،
اولماغا اودا، بیریان.
□□□
عزیزیم، لله گیریان،
دولاشدئیم لله گیریان،
باغریم باشئ قوورولدو،
دمی‌دی، لله گیر، یان.
□□□
عزیزیم، یار ایچیمده‌ن،
وورغونام یار، ایچیمده‌ن،
پییاله دوئورون وردو،
آل باغریم، یار ایچیمده‌ن.
□□□
عزیزیم، یار دریندن
باغریمی یار، درین‌دن،
عئشقه سئنام یازئلا،
یاناسان یار درین‌دن.
□□□

عزیز، یٸمنی سندن،
باغداد یٸمنی سندن،
قمده‌ن اۊرتۆک‌لر منیم،
بۆرد–ی یٸمنی سندن.
□□□
عزیزینم، گۆنۆ گۆندن،
سازالێر دیل گۆنۆ گۆندن،
یٸار فیرقتی بار وٸریری،
دۏغولورو، گۆنۆ گۆندن.
□□□ «۸هئجالیٔ»
عزیزیم، چینی چیندن،
نقاش–ی چینی، چین‌دن،
بۆلبۆل، وٚصفین اۏخوێور،
گۆل آچێر چین‌ی، چین‌دن.
□□□
عزیزینم، درین‌دن،
یٸارام آغرێر درین‌دن،
باغدا گۆللر آچێلێر،
مئه اسیر، یٸار، دریندن.
□□□

عزیزینم، نه سن‌سن،
آیٸسان، گۆن‌سن، نه سن، سن؟
زۆلفۆندن، آسێلاندا،
نه من منم نه سن، سن.
□□□
عزیزیم، یٸادێندا من،
اۏلمادێم یٸادێندا من،
مذهبیم سنین عئشقین،
کافیرم، یٸا، دین‌ده من؟
□□□
عزیزینم، چین به چین،
زۆلفۆنۆ تۆک چین به چین،
هر چینی‌نی گۆرمه‌یه،
دۏلانمێشام چین به چین.
□□□
عزیزینم، یٸاراسێن،
اۆره‌ک، ساغێن، یٸاراسێن،
عئشقی‌نین، سێنامێنا،
ایسته‌یٸرسه، یٸار، آسێن.
□□□

عزیزیم، داغئن آلسئن،
مئه گلسین داغئن آلسئن،
اسسین یَارئن کوئیندن،
باغرئمئن، داغئن آلسئن.

□□□

عزیزیم یَارا سالسئن،
یَار مئئلئن، یَارا سالسئن،
شئه دۆزۆلۆب گۆل یۆزه،
قوْرخورام یَارا، سالسئن.

□□□

من عاشئغام قم ایشین،
بیلمم نئئلیم قم ایشین،
قمیم دهن‌دیر، ناله‌سی،
گۆئه قالخئر، قمیشین.

□□□

عزیزینم، آل اوْخو،
وئردین دئدین آل، اوْخو!
بۆلبۆل، اوْخویَان سۆزۆ،
گۆل برگینده‌ن آل، اوْخو!

□□□

من عاشئق، قارا دۆشدۆ،
گئج اوْلدو، قارا دۆشدۆ،
گۆزله‌مکده‌ن گۆزۆمۆن،
آغئنا، قارا دۆشدۆ.

□□□

عزیزیم، قانا دوْلدو،
پییَالا، قانا دوْلدو،
من آچمادئم قانادئ،
اوْد آچدئ، قاناد اوْلدو.

□□□

عزیزیم، گۆل یۆزۆنۆ،
آغلادئر گۆل یۆزۆنۆ،
نه بۆلبۆل باغدان اؤتۆر،
نه آچئر گۆل یۆزۆنۆ.

□□□

عزیزینم، یوْلونو،
سالدئن دیله یوْلونو،
مۆبارک‌دیر قدمین،
عئشقه دۆشن یوْلونو.

□□□

من عاشئیق، گره‌ک اینجه،
یٛار گۆلدن گره‌ک اینجه،
عئشقین پییٛاله‌سینده‌ن،
وٛارسان ایچ گره‌گینجه.

□□□

من عاشئیق، یٛاخام الده،
عئشقینده یٛاخام الده،
الین الیمده اوْلسون،
گۆنشی، یٛاخام، الده.

□□□

عزیزیم، یٛارا منده،
درد منده یٛارا، منده،
کاش یٛارا، یٛار باغرئیمئ،
گۆل وئره‌م یٛارا من ده.

□□□

عاشئیق قورور دوباره،
باغلار قورور دوباره،
بۆلبۆل خییٛال‌دا گۆله،
حیجله قورور دوباره.

□□□

عزیزیم، آرا وئرسه،
قم منه، آرا وئرسه،
یٛار خییٛالئین دوئورام،
قان- یٛارا، آرا وئرسه.

□□□

عزیزیم، اوْدا گلسه،
من گللَم اوْدا، گلسه،
دۆیۆنۆمه گلمه‌سه،
من گللم، اوْدا گلسه.

□□□

من عاشئیق، گۆله گۆله،
گۆل، بۆلبۆل گۆله گۆله،
باغرئیم یٛاراسئ منی،
چولقادئ، گۆله- گۆله.

□□□

عزیزیم، بیر اوْوْ سنه،
بیر اوْوْ من، بیر اوْوْ سنه،
قوْیْ بو یٛانار عئشقیمه،
دۆنیٛا یٛازسئین اوْوْ سنه.

□□□

من عاشئق، سینه– سینه،
باغرئم گۆل، سینه– سینه،
دردین باغرئما یاتیر،
جائیما سینه– سینه.

□□□

عزیزیم سینه– سینه،
گۆل یئغدئم سینه– سینه،
یاراشان گۆل گؤرمه‌دیم،
تاخام یار سینه– سینه.

□□□

من عاشئق، بو داغ هارایۏ،
گۆل تۆکۆب بو داغ هارایۏ،
بۆلبۆل الیفی دئیه‌جه‌ک،
گۆل بوداغ، بوداغ هارایۏ.

□□□

عزیزینم، باشدادئ،
اؤلمک عئشقه، باشدادئ،
بۆلبۆل باغ اؤتمه‌سه‌ده،
گۆل سئوداسئ باشدادئ.

□□□

عزیزینم، بو دادئ،
بال بیترمز بودادئ،
دادئما کیم یئتیشیر،
دردین منی بودادئ.

□□□

من عاشئق، یارئم آزدئ،
یارئم چوْخ، یارئم آزدئ،
بو جائم سنه قوربان،
دئمه‌سین، یارئمازدئ.

□□□

عزیزیم، یارا یازدئ،
باغ گۆلده یارا یازدئ،
بۆلبۆل باغرئ یارئلئب،
نه یازسا، یارا، یازدئ.

□□□

عزیزیم، یازا یازدئ،
گۆل آچئب یازا، یازدئ،
بۆلبۆل اوْخودو اؤتدۆ،
باغلاردا، یازا یازدئ.

□□□

عزیزیم، یازا یازدئ،
گؤل چیچک یازا، یازدئ،
بۆلبۆلۆن قم دفترین،
گؤل آچدئ یازا؛ یازدئ.

□□□

عزیزیم، کیمه یازدئ،
کیمه قئش، کیمه یازدئ؟
بۆلبۆلۆن هیجران قمین،
گؤل دئییرکیمه، یازدئ؟

□□□

عزیزیم، یازئ یازدئ،
گؤل آچسا یازئ، یازدئ،
بۆلبۆلۆن هیجران قمین،
خزەلده، یازئ یازدئ.

□□□

من درددی، اوْدا داغدئ،
سن داغسان اوْدا داغدئ،
باشئ عرشه دایانسا،
سنینله اوْدا داغدئ.
«حسین حراستی‌یه»

□□□

عزیزیم، داغلار داغدئ،
کؤۆرەک‌دیر داغلار داغدئ،
سن‌سیزده، داغلار داغدئ،
سنینله، داغلار داغدئ.

□□□ «بهروزا ایتحاف»

عزیزینم، نه قالدئ،
نه هاوْاردی، نه قال دئ؟
بۆلبۆل داردا اوْلارسا،
گؤل، چیچک‌دەن، نه قالدئ؟

□□□

عزیزیم، قوْرا گلدی،
اوْزوْم یوْخ، قوْرا گلدی،
عاشئغئن بیر یانماسئ،
مین گؤزده‌ن، قوْرا، گلدی.

□□□

عزیزینم، یاز گلدی،
بۆلبۆله یاز، یاز گلدی،
آیئ بۆلبۆل، گؤل دفترین،
اوْخوماغا، یاز گلدی.

□□□

عزیزینم، گوٚل قاندیٔ،
قوْنچا قاندیٔ گوٚل قاندیٔ،
بوٚلبوٚل داردا، اوْلماسٔین،
باغدا یٛاوٛاش گوٚل قاندیٔ.

□□□

عزیزیم، قم قالاندیٔ،
قم یٛاغدیٔ قم قالاندیٔ،
گوٚل آچیٔب سوْلماسٔیندان،
بوٚلبوٚله قم قالاندیٔ.

□□□

من عاشیٔق، دیلیم یٛاندیٔ،
جییٛەریم دیلیم یٛاندیٔ،
اوْقدەر، ناله ائتدیم،
آغزیٔمدا، دیلیم یٛاندیٔ.

□□□

عزیزینم، یٛازیٔندیٔ،
گوٚل چیچکده یٛازیٔندیٔ،
بوٚلبوٚلوٚن قیٔش فیرقتین،
گؤتوٚر خزەل یٛاز، ایندی.

□□□

من عاشیٔق، دردمیدی،
خستەلیک دردمیدی،
عشقینی لایٔ لایٔ دیلبر،
یٛاراما، در، دمیدی.

□□□

عزیزیم، یٛار دییٛاریٔ،
دوماندا یٛار دییٛاریٔ،
باغریٔم باشیٔن یٛاریٔریٔ،
دئسینلر یٛاردیٔ، یٛاریٔ.

□□□

من عاشیٔغام، گوٚل باریٔ،
چیچک باریٔ گوٚل باریٔ،
آیٔ بوٚلبوٚل، سوْوٛرولسان دا،
گوٚلدەن اؤتروٚ، گوٚل باریٔ.

□□□

من عاشیٔق سوٚرمه دؤوٛری،
سوٚردؤوٛری،سوٚرمه دؤوٛری،
گؤزلرده پییٛاله تک،
نه سوٚردی، سوٚرمه دؤوٛری.

□□□

عزیزیم گۆل قدەری،
گۆل قضوْوْ، گۆل قدەری،
عئشقینده اوْدا یٛانسام،
اینجیمم گۆل قدەری.

□□□

عزیزیم، یٛازا یٛازیٔ،
گۆل آچا یٛازا یٛازیٔ،
بۆلبۆلۆن هیجرانئینیٔ،
کاش خزەل یٛازا یٛازیٔ.

□□□

عزیزینم، یٛاراسیٔ،
باغرئیم کؤزۆ، یٛاراسیٔ،
بو خسته جانیٔ بیرده،
هر تئلیندەن یٛار، آسیٔ.

□□□

من عاشئیق، یٛار آلماسیٔ،
شیرین‌دیر، یٛار آلماسیٔ،
اوْندان شیرین جانئیمدئیر،
یٛار وٛئریب، یٛار آلماسیٔ.

□□□

عاشئیق، وٛطن آیٛرئیسیٔ،
قریب وٛطن آیٛرئیسیٔ،
نئجه اوْلور عالمده،
بو جان وٛ تن آیٛرئیسیٔ؟!

□□□

عزیزیم قاراباغیٔ،
خزەل‌ده قاراباغیٔ،
نه چوْخداندیٔ بۆرۆیٛۆب،
گۆل یٛئری، قارا باغیٔ.

□□□

عاشئیغام، آلا داغیٔ،
مئه توتوب آلا داغیٔ،
یٛار دریندن بیر اسه،
اۆرەکدن آلا داغیٔ.

□□□

عزیزیم، لالا داغیٔ،
بۆرۆیٛۆب لالا داغیٔ،
باغرئیم باشیٔ کؤزۆندن،
داشیٛئیر، لالا داغیٔ.

□□□

عزیزینم، بو داغیٔ،
گؤل چیچک‌ده بو داغیٔ،
عالمله دیٔیشمه‌ره‌م،
اؤره‌یٔیمده، بوداغیٔ.
□□□
عزیزینم، یٔارالیٔ،
من دؤشمؤشم، یٔارالیٔ،
یٔارام دؤنیٔالار اوٚلسا،
بیر باخیٔشلا، یٔار، آلیٔ.
□□□
عاشیٔق، نارا آتمالیٔ،
یٔارا، نارا، آتمالیٔ،
دریده‌ن چیٔخمیٔش شئیٔدا،
گره‌ک نارا، آتمالیٔ.
□□□
عزیزینم، آلمالیٔ،
گؤل چیچک ده، آلمالیٔ،
اوٚد اوٚلا، زهه‌ر اوٚلا،
یٔار وئررسه، آلمالیٔ.
□□□
عزیزینم، گؤل قانلیٔ،
باغدا چیچک گؤل قانلیٔ،
داردا اوٚلان بؤلبؤلؤم،
ظفرینه، گؤل، قانلیٔ.
□□□
عزیزیم، گؤل مکانیٔ،
باغلاردیٔر گؤل مکانیٔ،
خزه‌ل اوٚلموش باغلاردا،
بؤلبؤلده‌ن گؤلمک هانیٔ؟
□□□
عزیزیم، یٔارا منی،
چولقادیٔ یٔارا منی،
داغلاردان اسن کؤلک،
بیر تاپشیٔر، یٔارا منی.
□□□
عزیزیم، یٔوٚخلا منی،
سوٚرماقلا ،یٔوخلا منی،
عئشقیٔن مئیٔدانلاریٔندا،
یٔارا وٚور، یٔوٚخلا منی!
□□□
عزیزینم، در منی،
گؤل توٚکؤره‌م در منی،
سؤرمه اوٚلوم نازلیٔ یٔار،
سن گؤزؤنه، در منی!
□□□

فریدن توٚرک‌لری آغزئندان

توْپلاياٚن: **حسين مسلمی**

باجاق Bacaq ساقه، کوٚلش، یوْنجا ساقه‌سی، داوْارلار یوْنجانیٔ یئدیکدن سوْنرا قالان شئیٔ. [قارا ماللاریٔ باغلاییٔن باجاقلارا]. باخ: سؤزلوٚک.

بارت Bart ادا، یانسئلاما. [کیمین بارتیٔنیٔ توتییایٔین].

باشدا گزمه Başda gəzmə جاوْانلارئین اوْیونلارئندان بیری.

باغئرساق گئنگ ائله‌مک Bağırsaq geng eləmək هئچقئیرمک، ائشقئیرماق.

بچه‌لمک Bəçələmək یارپاق چئیخارما وْ یا گؤگرمه (جؤجرمه). [قلمه‌لر بچه‌له‌ییبلر...].

بر Bər ائرکک ایسته‌مک حالتی وْ زامانیٔ. فقط قوْیون وْ کئچی باره‌سینده دئییلیر. [بو قوْیون برده‌دیر].

برده Bərdə ائرکک ایسته‌مکده اوْلان حئیوْان.

بره Bərə پؤهره، آریٔلارئین چؤخالمالاریٔ، پؤهره‌لنمه‌سی [مگزلر (آریٔلار) بره وئریپلر].

بلگه Bəlgə نیشان، علامت، هدیه، فقط توْیٔ حاققئندا ایشله‌دیلیر. باخ: بلگه سالماق.

بلگه آپارماق Bəlgə aparmaq باخ: بلگه سالماق.

بلگه سالماق Bəlgə salmaq آداخلاماق، بیر هدیه گؤندریب قیٔزیٔ نیشانلاماق .[گئدیبلر بلگه سالماقا- آلما وئریب نار آلماقا].

بلله‌مک Bəlləmək اوٚزه قوْیماق، آشیکار ائتمک، ظاهر ائتمک، (بیجه باغورقارا یووْاسی بللیبم، گلین گؤره‌ک جوٚجه‌لرینی اوچورتمییوب).

بؤرک قوْیماق Börk qoymaq آلداتماق، بیری‌نین باشئینا بؤرک قوْیماق.

بؤرک‌گؤتوٚرمه Börk götürmə جاوْانلارئین اوْیونلارئندان بیری: ایکی دسته‌یه بؤلوٚنوٚب بیر دسته اوْتوروب باشلارئینا بؤرک قوْیوب، دؤوٚره‌لرینه جئیزئق چکیب اوْ بیر دسته اوْنلارئین بؤرکلرینی چپوْوْلاییب (بیر بؤرک‌ده کافی‌دیر) وْ بیر مقصده کی «تک» (ابه) دئییلیر، قاچارلار. اوْ بیر دسته بونلاریٔ قوْوْالاییب بؤرکوٚن گئری آلماغئینا چالئیشارلار. آلسالار اوْ دسته یاتیب، دال (نؤوٚبه) بودسته‌یه دوٚشر. اوٚچ‌دفه بؤرک مقصده یئتیشسه اوْ

بیر دسته اوتوزوب وْ قرارا آلئنان ایشی گؤرمه‌لی‌دیر.

بورگه Burgə داملار قیراغئندا وْ دوواٛرلار اۆستۆنده کوْل وْ آغاجدان دۆزه‌لن حیفاظ. [قاپپاجادان ایه‌قینی کسدیلر، دام بورگه‌لرینی ییخییْ].

بۆرۆشتۆره‌ک Bürüştürək بیر قیسم حالواٛ.

بوْقاناق Boqanaq بوْغوناق ، بورولغان (فا. گردباد)، لۆله اوْلان وْ گؤیئه گئدن یئل. باخ: بوغاناق .

بوْل Bol هاوٛالانما.

بوْل گوْتۆرمک Bol götürmək ۱) هاوٛالانماق . ۲.) بئییس بال کیمی بیر قیسم اوْیون آدئ‌دئر.

بۆنه Bünə چادئر، چادئرلارتوْپلومو، اوْبا .[ائلیماللار (ائلاتلار) کند یاخونوندا بۆنه وْورموشدولار. وْ یا .تخیلدیگ چوْبان بۆنه‌سینه].

باخ: سؤزلۆک: بینه.

بوْوْقان Bovqan باغمان، (باغبائین باشقا تلفّۆظۆدۆر).

بیرکه Birkə بیر آز، لازئم قدەر، بیرجه. [بیرکه سو تؤک بیز الیمیزی یویاگ/گئتدیلر بیرکه چؤرگ آلدیلار].

بئق Bıq جالاما.(فا. پیوند).

بئق‌وْورماق Bıq vurmaq جالاماق. پیوند وْورماق. [اوْ آججی باداما، بو شیرین بادامدان بئق وْورون].

بیله– بیله Bilə-bilə بیرلیکده، ایتتیفاقلا. [بیز بو ایشی بیله– بیله گؤرمۆشگ].

سؤز ایچینده سوٚز وار، آمما...

اسماعیل هادی

مولود سلیمانلیٛ‌ئین «سوٚز ایچینده سوٚز» کیتابچاسیٛنیٛ شاعیر «ائل اوْغلو» یازیٛمیٛزا کوٚچوٚروٚب، بیزه هدییه ائتمیشدیر. کیچیک آمما دوْلغون بو اثر دیققته لاییٛق‌دیٛر. خالق آغزیٛنداکی سوٚزلری توْپلاییٛب، آراشدیٛرماق بوٚیوٚک خیدمت‌دیر. بو ایشی توٚرکیه‌ده چوْخ دوْغرو- دوٚزگوٚن شکیلده گوٚرموٚش، ۱۲جیلدلیک «درلمه سوٚزلوٚگوٚ» اوْرتا چیٛخارمیٛشلار. مولودون گوٚردوٚیوٚ ایش بو یوْلدا آتیٛلان کیچیک بیر آدیٛم‌دیٛر. بو ایش چوْخ دِیَرلی بیر ایش ایسه‌ده، مسله‌یه عئلمی بیر شیوه ایله یاناشیٛلمادیٛغیٛنا گوٚره تأسوٚفله نوٚقصان‌لاریٛ دا قاباریٛق‌دیٛر.

۱ـ دیققتسیزلیک اوْرایا چاتمیٛش کی اللی نئچه صحیفه‌لیک (موٚقددیمه خاریج) کیتابدا بیر سوٚز بعضن تیکرارجا وئریلمیش‌دیر. مثلن آغروی (ص۱۷و۵۹) خیل (ص۳۷و۴۷) جیٛنقیٛر (ص۳۷و۵۲) جیٛبیٛریٛخ(ص۳۷و۶۰) چاپیٛتما (ص۴۱و۴۵) قاخاج (ص۳۳و۴۵) ایمیرجه(ص ۵۵و۶۳) پوٚرنک(ص۴۱و۴۵)... سوٚزلری تکرار وئریلمیش.

۲ـ کیتابدا هئچ بیر کلمه‌نین هارادان گلدییینه ایشاره اوْلونمامیٛش. البته بو بیر سئوْیندیریجی حال‌دیٛر. چوْنکی اوْلن: کوٚک آراشدیٛرماق ائتیموْلوْق ایشیدیر، توْپلاییٛجیٛنین عوٚهده‌سینه دئییل. ثانییٛن تک بیر کلمه کوٚکوٚ (آلیٛنسیٛن) حاققیٛندا وئریلن نظر یازاریٛن بو ساحه‌ده نه قده‌ر الی بوْش اوْلدوغونو گوٚستریر.

بلکه بعضی اوْخوجو وْ یا امکداشلاریٛمیٛز بیله، لوٚغت توْپلاما میٛدانیٛدا ائتیموْلوْژییه هئچ گره‌ک یوْخدور، دئسینلر. آمما منجه لوٚغت یازاریٛ‌نیٛن‌دا بو ایشدن بیرآز آنلاماسیٛ لازیٛم‌دیٛر. مثلن: چینترمک (ص۴۱) جینترمک(ص۳۱) وئریلمیش معنا باخیٛمیٛندان (دوْلاییٛسیٛ ایله سوْروشماق/ ایچ ائله‌مک/ غئیر موٚستقیم سوٚز چکمک) بیر ایسه‌لر، عئیٛن کلمه‌دیرلر.وْ یالنیٛز ایلک صامیت‌لری فرق‌لی‌دیر. بودا توٚرک دیلینده چوْخ طبیعی حال‌دیٛر. هله قالسیٛن‌کی توْسوی/ توٚس/ توٚسه رنگی/توٚسوْ/ توْسون وْیا گه‌وْشیمک(ص۱۶) گوٚمه‌شمک(ص۲۷) وْ... آیریٛ- آیریٛ یئرلرده توٚوْضیح وئریٛلمیٛش کلمه‌لرین عئیٛن کوٚکدن گلمه‌سی، وْیا یوْروشماق(۴۱) یوْوْشماق (۴۱) کی معنالاریٛ عئیٛن وئریلیمیش‌ایکن، هر بیر اوشاق‌دا بیلیرکی بوْنلار عئیٛن دیرلر. اصل کلمه یوْوْشماق (یاخیٛنلاشماق)دیٛر، ایکینجی‌سینده یانیٛش اوْلاراق «ر» خالق دیلینده آرتیٛریٛلمیٛش.

۳ـ بو نؤقصان‌لار صفینه کؤچوٚره‌نین‌ده بعضن باشدان سوٚۏمالئیغئینئ قاتماق اوٚلار. هَرمه (ص۴۲) (دام اؤرتوٚسوٚ، منجه: هؤرمه← هرمه اوٚلموش) نه‌دن «ح» ایله یٛازئلئب «حرمه» اوٚلموش؟! وٛئریلمیش میثال‌لاردان‌دا معلوم اوٚلورکی توشقول (توش کؤکوٚندن، دوٚز هدفه توشلایٛان، یٛاخشئ نیشانچئ) سؤزوٚ، کلمه باشئندا شقول (لاتینجه‌سی ده عئیٛنن şogul) وٛئریلمیش وٛ...

۴ـ عوٚمومیٛتله کلمه‌لرین معناسئ اوزون- اوزدائ وٛ بعضن یٛئرسیز عیبارت‌لر دوٚنوندا وٛئریلمیش. حالبوکی معنائ قئیسا وٛ یٛئترلی جوٚمله‌لرله وٛئریب کیتابئن حجمینی یٛارئدان آزا ائندیرمک اوٚلاردئ. مثلن ائشه‌نه‌ج: سؤزوٚنه تام بئش سطیر عیبارت بوٚغوشدورماق یٛئرینه «اوٚد دئشن آغاج» وٛ یٛا حتّا داهادا دقیق وٛ قئیساجئق «کؤسؤوٚ» کلمه‌سی، معنا اوٚچوٚن یٛئتردی.

۵ـ بعضی کلمه‌لرده، تام یٛانلئش معنالی وٛئریلمیش‌لر: سئیٛریٛق/ آرماق/ گؤدنر گؤتوٚرگه... کیمی‌لر. (آرتیٛق توٚۏضیحه یٛئر یٛوٚخ!)

عوٚضینده بعضی اده‌لی- دوٚده‌لی، بوٚتوٚن سؤزلوٚک‌لرده گلن، باشی بللی، کلمه‌لرده، هئچ بیر یٛئنی تعبیر داشئمادان کیتابدا گتیریلمیش‌لر: کرتمک/ یٛئلین/ قایٛتان/ قوٚ/ قئیٛئیق (چوۆالدوز)/ گؤدن (ریکتوم)/ بایٛدا/ چاتئ/ دله‌مه/ دوٚغاناق/ گم/ توٚپ/ سوٚلوٚک (زلی)/ قورساق (معده)/ آغارتئ/ قوشقون/ سایٛرئ (مریض) شیل/ سوٚۏوٚروق/ تاخئم/ چاققئلداق (شاققئلداق)/ گیجیک/ اوٚلوق (نوٚوٚ) گوٚز (پایٛئز)/ کز (دؤنه، دفعه) وٛ... کیمی‌لر.

۶ـ کلمه‌لرین چوٚخونا میثال گتیریلمیش، ایشله‌یٛیش طرزی خالق آغزئنداکی نوٚمونه‌سی ایله وٛئریلمیش‌کی البتته چوٚخ دوٚغرودور، کلمه‌نین نئجه ایشلنمه‌سینه، معنا ائدیلمه‌سینه کؤمک ائده‌ر. بوٚتوٚن خالق سؤزلرینی وٛئردیکده اوٚنون خالق آغزئندا نئجه ایشلندیگیندن نوٚمونه گتیرمک ضروری‌دیر. آمما تأسوٚفله بعضن بو قایٛدادا کیتابدا پوٚزولموش، یٛازارئن وٛئردیگی معنادا یٛئترسیز ایکن کلمه‌نین معناسئ، ایشله‌یٛیشی گیزلی قالمئش. مثلن: «گولوٚئ‌سر:gulösər گؤلؤیٛسر (بورادا ایملاء دیٛیشیلیر!) شیپلکا، سؤزوٚنوٚن معناسئنئ وٛئریر.» (ص۲۳) بیزه‌کی هئچ بیر معنا وٛئره بیلمیر! ائله‌جه‌ده «تاپئیل» سؤزوٚنوٚن معناسئ دؤرد سطیر ایضاحدان سوٚنرا اله‌گلمز قالئر! ائله بیل زمیده اوٚت تایٛاسئ کیمی بیرزاد دئمک‌دیر (الله اعلم!). ائله ایسه «تپه» سؤزوٚندن اوٚتوٚن تپه اوٚلماسئ (تپیل/ تاپئیل) اوٚلمالئ‌دئر.

۷ـ ایندیسه گلک بو کیتابدا یئرلشن سؤزلرین بعضی‌سی‌نین کؤکۆنه دیققت گؤسترمه‌یه. بورادا بومۆلاحیظه‌نی‌ده آرتیرئیم کی کیتابجئیق حتّا بو نۆقصانلارلا یاناشئ، قیمتلی‌دیر. چۆنکی خالق آغزئندان، یعنی تۆکنمز بیر خزینه‌دن گؤتۆرۆلمۆش. بیز آشاغئدا بعضی بو گؤزه‌للیک‌لره توْخوناجاییق. آنجاق بو نۆقصانلارا بارماق قوْیماقلا ایسته‌دیم بو یوْلدا آددئیم آتانلارا دئمیش اوْلوم کی قارشئلارئندا هانکئ چتینلیک‌لر واْر، بو چتینلیک‌لری نئجه آشئب، آسانا دؤنده‌رمه‌لی‌دیرلر. ائله بورادا یئری گلمیشکن‌ده چالئشقان قارداشئمئز ائل‌اوْغلو بیه‌ده زحمت چکیب بو کیچیک، آمما دَیرلی اثری بیزه چاتدئردئغئ اۆچۆن تشککۆرلریمی بیلدیریرم. ایشین ایچینده اوْلانلار، یازئچئلارئمئزئن هانسئ شرطلر آلتئندا جاندان مایا قوْیدوقلارئنئ، عئشق ایله خالق یوْلوندا چالئشدئقلارئنئ بیلیرلر. بو دوْغرودان‌دا بیر «جهاد»دئیر. بونون قدرینی بیلمه‌ینلر هئچ نه‌یی بیلمزلر.!

ایکینجی مۆلاحیظه اوْدورکی تۆرک دیلی هۆوۆیتلی بیر دیل‌دیر. بو معنایاکی اوْنون کلمه‌لری‌نین هاردان گلدیئی، هانسئ ریشه‌دن تؤره‌ندیئی معلوم‌دور، بونو ایزله‌ییب تاپماق اوْلار. بعضی دیل‌لرده کلمه‌لر «باجادان دۆشمۆش!» کیمی هۆوۆیتسیزدیرلر. دیلده باشقا عائیله عۆضوْلری اوْلمایان «مۆجرّد»، «کؤکسۆز» کلمه‌لردیرلر. بورادا دلیل، ایستیدلال یوْخدور؛ بئله ائشیتمیشیک، بئله دئییلیر، بئله یازمئشلار.... آمما تۆرک دیلینده کلمه‌لرین هۆوۆیتی معلوم‌دور. اوْنو آختارئب تاپماق گره‌کدیر. یوْخسا «گلمه» کلمه وْ «آلئنما» سؤز دئمکدیرکی دیلیمیزده «قوْناق» سائیلئر. آشاغئداکی نۆمونه‌لردن بو مطلبی داها یاخشئ آنلاماق مۆمکۆن اوْلور. (اونوتمایئن، بورادا «فرهنگ» سؤزۆ «اسماعیل هادی: فرهنگ ترکی نوین– انتشارات احرار» کیتابئنا ایشاره‌دیر).

آیاما: تخللۆص (قدیم تۆرکجه: آیئتماق: دئمک کؤکۆندن گلیر.

آلاخئیْ: کیتابدا «یالتاق» معنا ائدیلمیش‌کی یانلئش‌دئیر. سمه، گیج، پخمه، ال–آیاقسئز... دئمکدیر. آلا، آلاچییْ/ آلاتوْرون/ آلاچالپاوْ وْ...دا اوْلدوغو کیمی یارئیم)+ خئیْ (کئیْ/ گایْ= خایْ سؤزلری‌نین دئفوْرماسئ‌دئیر) باخ: فرهنگ: کئیْ/ گایْ

آدداماج: آیاق قوْیوب چایئ آدلاماق اۆچۆن، سوْیون اوْرتاسئنا قوْیولان داش. (کؤک: آدداماق).

آرماق: مۆللیف غلط اوْلاراق اوْنو «عادت ائله‌مک» معنی ائتمیش آنجاق وئردیئی معنادان معلوم اوْلورکی، آراماق← آرماق اوْلموش «آرماغا (آراماغا/ آختارماغا) قارماق لازئم دئیئل».

آغروو: آغروو (آغروئ) چوْخ قوْرخموش (رنگی آغارمئش اوْلماق. آغراق← آغروق.

آلئق: پالان. آلئقلاماق: پالانلاماق. باخ: فرهنگ.

آلئشما: پایلاشماق. پایئ- بؤلۆش. (کؤک: آلماق← آلئشماق: جمعی آلماق).

ابه‌جی: (اوْه‌جی) ماما، قابیله (آبا+ ایجی← ابه‌جی← اوْه‌جی. باخ: فرهنگ: آبا/ اچه).

افه‌جی: (امه‌جی) آرواد یوْسونلو/ آرواد صیفت (باخ: ابه‌جی).

افه‌چی: قاپئچئ (اصلینده: ابه‌چی: ابه‌نی گۆدن، دئمکدیر. بوگۆن فوتبال دیلی ایله دئسک: «دروازه‌بان / کاپیتا) باخ: فرهنگ: آبا/ ابه.

آبئشیک: مئشه‌بیی (جنگلبان) آبا+ ائشیک (چؤل‌آغاسئ معناسئنا) ← آبئشیک (باخ: فرهنگ آبا/ ائشیک سؤزلرینه.

ایمرنج: (ایمیرجه/ امیزه/ امرنج) کیتابدا «سلقه‌لی» وئریلمیش. آمما داهادوْغروسو «واسواس/ چئنچاوات» دئمک‌دیر.

ایمرنمک: چیمچشمک (تۆرکیه: حسادت ائتمک)← ایمرنج: واسواس.ام: قدیم تۆرکجه‌ده: داوا/ درمان.← امرنمک/ ایمرنمک: داوا- درمان آختارماق.... اوْلمالئ‌دئرکی سوْنرا معناسئ گئنیشلنمیش.

ائجه‌لنمک: وْرنوخارکن گؤزله‌مک. ائشه‌لنمک← ائچه‌لنمک اوْلموش. توْیوق ایشه‌له‌نیر: آیاغئ ایله یئری اوْیوب دورور.

اۆته‌لنمک: جئیرماق/ اکیلمک/ قوْرخوب سۆرۆشمک. اؤتمک (گئچیب گئتمک)← اؤته لنمک← اۆته‌لنمک.

اۆشه‌نمک: (قوم/ سۆرۆ...) لامدان آخئیب گئتمک/ سۆزۆلمک/ شوملاماق.... اوچماق (یئخئلئب داغئلماق)← اوچمک← اۆشمک← اۆشـه‌نمک .

اؤوگه: آغ جییئر.

اؤپکه/ اؤفکه← اؤوْگه اوْلموش. بعضن: اؤککه ده اوْلور. «اؤککه‌لریم آغزئما گلدی» اوْره‌گیم بولاندئ (باخ: فرهنگ: اؤپکه).

اؤرکن: پالانئ حئیوْانئین بئلینه باغلایان اوزون ایپ. مَثل: آخئیردا اؤرکن دوْغاناق‌دان گئچه‌جکدیر. (کؤک: اؤرمک/ هؤرمک: توْخوماق← اؤرکن: توْخونموش ایپ. اؤرکن نازیک جئجیم‌کیمی یاستئ اوْلور وْ اوْنو توْخویارلار).

ایفجین: (لیباس حاققئندا) «سلقه‌لی/ خوْش گئیینن آدام» یازمئش، آمما دقیق دئییل. بو کلمه «ایپجین» شکلینده قاراداغادا دئییلر. «کامیل ، دست تمام، قوْصورسوْز، دوْلو (فا. پرپشت) و... دئمکدیر. ایپجین گئیینمیش/ آتی ایپجین نالاتدی/ مئشه‌نین آغاجلاری ایپجین دیر.... (باخ: فرهنگ: ایپچیین. اوْرادا کؤکوْ وْئریلمیش).

باداشماق: بیری بیر ایله باغلائیب توتماق. بیر- بیرینه گیریب اوْیوشماق. باداشئق: باغلاشئق. باداق: بند/ باغ/ چاتئ. بادالاق: گوْلشده آیاغئ حریفه دوْلاشدئرئیب ییخماق. باداماق: باغلاماق. باغداش: بیر نؤوْ اوْتورماق. باغداش قورماق: قئچلارئ بؤیؤره قاتلائیب اوْتورماق. باداش/ باغداش: بند، ایلگی... باغ+ داماق← باغداماق (باغلاماق)← باغداشماق← باداشماق....

بلیم: (بعضن: وْلیم) کوْلش باغئ/ اوْدون دسته‌سی... بله‌مک← بلیم (چوْنکی کوْلش باغئ اوشاق بله‌یی کیمی باغلانئر).

بوْیلام: موْنتهاالیه، سوْن، اوج، نهایت.بوْی+ لام (لام/- لوم... اک‌دیر. ساغلام/ یاییئم/ توْکلوْم... ده اوْلدوغوکیمی).

پوْرنک: اوشاق/ نسیل/ اینسان توْپلوسو/ ییغوْا

بوْر/پوْر: قدیم توْرکجه‌ده بوداقدا تزه جوْجه‌رمکده اوْلان توْکمه‌لر. هامان کؤکدن .

پوْرلنمک: پوْهره وئرمک ،گلمیش وْ اوْنون تؤرمه‌لری: پوْر- پوْزک:/ پیر- پیزک (فارسجا: پرز) بوْرجک/ بیرچک، پوْرچوْک/ پوْلچوْک/ پوْلوْشوْک، پوْرجوْ/، پوْچوْرلمک، پوْهره... (فارسجادا: پر= دوْلو، پور،پرز....) اوْلموش پوْرنک ده بونلاردان بیریسی‌دیر. باخ: فرهنگ: پوْرچوْک.

تاپئل: اوْت تایاسئ، تلله‌میش اوْت. تپه← تپیل (اوْتدان تپه)← تاپئل

تاماسا: ائوْین تاوْائینا وْورولان بزکلی تاختا. (قره‌داغ: ایکی تاغلی قاپئلاردا تاغلارئن قووْشدوغو یئرده وْورلان زاوْار تاختاسئ) تمّاس/ تمّاسه (عربی) سؤزوْنوْن دؤنموْشوْر.

تئیٚلنمک: یۆگورمک، آتیٚلیب قاچماق. تیٚلن باشیٚنا دؤنۆم!: قاچ بالامسان آل گل!...

تک← تئگ← تئیٔ (خالیص)← تئیٚله‌مک: آییٚرماق/ آییٚریب گؤتۆرمک. داوٚاری تئیٚله‌دی: اوٚز قوْیوْنلارینیٔ سوٚروٚدن آییٚردی. تئیٚلنمک: آیٚرئلماق/ کنارا چیٚخماق... ← یۆگوروٚب ایش دالیٚجا قاچماق. (آنلام گئنیشلیٚیی اوٚز وٚئرمیش) باخ: فرهنگ: تئیٔ/ تئیٚخا).

تاییٚتاق: سمه/ مایٚماق/ هوش- باشسیٚز آدام. بو کلمه‌نی تاییٚتاماق/ تاییٚتیٚماق فئعلی آلتیٚندا گتیرمیش،حال‌بوکی بئله بیر فئعل یوْخدور! قایٚماق (قدیم توٚرکجه آنلامیٚندا: دؤنوٚب باخماق/ موٚنحریف اوْلماق← سوٚروٚشمک، یوْلدان چیٚخماق/ دؤنمک...) بعضن: جایٚماق/ تایٚماق دا اوْلور. میثال اوٚچوٚن «تایٚماق: سوٚروٚشمک، تایٚغاق: سوٚروٚشمه، تایٚغور:(بسیار لغزش کننده)»(باخ: سنگلاخ) تایٚماز: ثابیت، دؤنمز چاشماز، سؤزوٚنده دوران...

بونا گؤره منجه تاییٚتاق همن کؤکدن، اصلینده «آزغیٚن/ آخماق...» کیمی آنلامدان گلیر. باخ: فرهنگ، قایٚماق/ جایٚماق)

تاخیٚنماق: ساتاشماق/ اریشمک/ اؤجشمک/ بند اوْلماق. تاخماق← تاخیٚنماق.

(آردیٔ گلن سایٚیدا)

شرح انور

ترجمه و تفسیر (ترکی) مثنوی معنوی

دفتر اوّلدن بیرینجی و ایکینجی جیلد

مؤلف: حیدر عباسی (باریشماز)

نشر هما- ۱۳۸۱

اوستاد حیدر عباسی آذربایجانین آدلیم موْعلّیم وْ شاعیری باجاریقلا یاراتدیغیٛ بو دیرلی اثرینی، ادبیاتیمیزا بؤیوک بیر آرماغان سایماق اوْلار، اوْمید ائدیریک کی قالان جیلدلری‌ده تئزلیکله یاییلسین.

بو اثر بارسینده هر طرفلی وْ دریندن آراشدیرمالار آپاریلمالیدیر. هله لیک بیز «ائل دیلی و ادبیاتی» باخیمیندان آشاغیداکی گؤروشلری آرتیق سئوینجله قئید ائدیریک.

کیتابین «اؤن سؤز»- وندن کؤچوردویوموز بو ساده وْ درین مضمونلو سؤزلری بیر داها اوْخویوروق:

«ترجمه‌نین دیلی کیتابلاردان اؤیره‌نیل‌میش بیر دیل دگیل قیرخ ایلدن آرتیق ساياق قولاقلاریم اوْ سؤزلری خالقین دیلیندن و دانیشدیغیندان بیر- بیر دریب و دؤشوروبدور. اوْنلار اوْنا آتا- بابالی و ده‌ده- ننه‌لی سؤزلردیر کی سؤزلوک یازانلار و آراشدیریجی‌لار هله‌ده چوْخلارینا سیجیللی یازماییبلار. بو ایشده اوْنلاری قیناماق یئری ده یوْخدور، بونا گؤره‌کی بو اؤتگم و دوْلغون دیلده یازیب، یاراتماق ایل‌لر بویو یاساق ایمیش و بیر قیریلمیش بوْیون باغی کیمی اوْنون ده‌یرلی مینجیقلارینی کتلرده یاشایانلاریمیز و آدی ساوادسیز استادلاریمیز سینه‌لرینده و دیل‌لرینده، جان کیمی بسله‌ییب‌لر و اوْنلاری بیر یئره ییغیب، اویوشدورماغا یوْزلر آراشدیریجی گرک‌دیر. و من ده داغ بوْیو خرمن‌دن لاپ چوْخو بیر سیخمایا ال تاپا بیلمیشم»

«سؤزلرین و دئییم‌لرین قایناقلاری ایستی تندیرلر باشیندا چؤرک یاپان غیرتلی و دردلی قادینلار، سحردن آخشاماجان اوْدون یاران گوْپونجو اوْدونچولار، قوراق چؤللره آغیزلاری یئم گزن داوارلارین آرخاسینجا سوْروْنن چوْبانلار و سازلاری

سینه‌لرینده اؤلکه‌لری آددیم- آددیم گزن سازلی- سؤزلۆ اوْزانلاردیلار. تکجه اوْنلارین قاپیلارینی دؤگمه‌لی‌سن تا سؤزلۆ سینه‌لرینی آچیق و منّت‌سیز سفره‌سینی سئوینجک اؤنۆنه سارسین‌لار.»

بو ساده، آخیٛجیٛ خالق دیلینده یاٛزیٛلان سؤزلر «ائل دیلی وٛ ادبیاتی» باخیٛمیٛندان اوْلدوقجا دیٛرلی‌دیر. «ائل دیلی وٛ ادبیاتی» امکداشلاریٛندان عالیم یاٛزیٛچیٛ وٛ دیل‌چی (ائتیموْلوْق) ا. هادی بیر سیٛرا آراشدیٛریٛجیٛ مقاله یاٛزماغیٛ بویٛنونا آلمیٛشدیٛر وٛ گله‌جک سایٛیٛلاریٛمیٛزدا یاٛییٛلاجاغیٛنیٛ گؤزله‌یٛیریک.

باجاریٛقلیٛ امکداشلاریٛمیٛزدان دا بو اؤنملی اثرده ایشله‌نن یٛئرلی سؤزلر، آتالار سؤزۆ وٛ دئییم‌لری اوستاد حیدر عباسی‌نین ایجازه‌سیله توْپلاماغا باشلامیٛشلار بونلار دا گله‌جک سایٛیٛلاریٛمیٛزدا وٛئریله‌جکدیر.

آذربایجان ادبیاتی ساحه‌سینده چالیٛشان مطبوعاتیٛمیٛز وٛ درگی‌لریمیزدن بو اثری لاییقینجه ده‌یٛرلندیرمه‌لری، ادبی درنک‌لریمیزدن بو اثری هر طرفلی اؤیٛره‌نیب وٛ اوْنون اینجه‌لیکلرینی آراشدیٛرمالاریٛ وٛ گنج یاٛزیٛچیٛلاریٛمیٛزدان بو اثرین خوْصوصیله نئجه یاٛزماق اۆسلوبونو منیمسه‌ییب، ایشلتمه‌لری گؤزله‌نیلیر.

بو اثرده آلیٛنما لوغت‌لر اوْلدوقجا آز ایشله‌نیب وٛ خالق دیلیندن آلیٛنمیٛش بیشکین وٛ تأثیٛش سؤزلردن یٛئرلی- یٛئرینده ایستیفاده اولموشدور. «یٛئنی‌چیلک» هوْسکارلاریٛ، «تمیز» دیل آختاریٛجیٛلاریٛ خالقیمیزا یاٛبانچیٛ وٛ یاٛد اوْلان سؤزلر یٛئرینه بو اثرده ایشله‌نن آذربایٛجان لۆغت وٛ ایفاده‌لردن فایٛدالانا بیلرلر وٛ بو سایٛاق یازیٛدان سرمشق آلابیلرلر.

بیز حؤرمتلی قلمداشیٛمیٛز حیدر عباسی جنابلاریٛنا ساغ اوْل دییٛه‌رک بو بؤیۆک اثرین تئزلیکله هامیٛ جیلدلرینین چاپ اوْلوب، یاٛییٛلماسیٛنیٛ آرزولاییٛریٛق.

بهزاد بهزادی